

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Tomáš Vitek

Právní úprava druhové ochrany přírody v ČR

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 04. 06. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 275 798 znaků včetně mezer.

Tomáš Vítek

V Praze dne 4. června 2023

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. za cenné rady a konzultace a také za ochotný a vstřícný přístup při vedení diplomové práce. Poděkování náleží rovněž mojí manželce Janě a celé rodině, a to (nejen) za účinnou podporu při studiu a psaní této práce. Konečné můj dík směřuje i k přátelům a kolegům, kteří mi byli též při studiu oporou.

Obsah

ÚVOD	1
1. PŘÍRODA A JEJÍ SOUČÁSTI JAKO OBJEKTY PRÁVNÍ OCHRANY	2
1.1 PŘÍRODA.....	2
1.2 BIODIVERZITA	3
1.3 ORGANISMY (ROSTLINY A ŽIVOČICHOVÉ)	3
2. VÝCHODISKA A HISTORIE DRUHOVÉ OCHRANY V ČR.....	6
2.1 STAV DO PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ	6
2.1.1 Druhová ochrana rostlin	6
2.1.2 Druhová ochrana živočichů.....	9
2.2 DRUHÁ POLOVINA 20. STOLETÍ – ZÁKON Č. 40/1956 SB. A PŘEDPISY SOUVISEJÍCÍ	11
2.2.1 Druhová ochrana rostlin	11
2.2.2 Druhová ochrana živočichů.....	13
3. SOUČASNÉ PRÁVNÍ NÁSTROJE DRUHOVÉ OCHRANY	14
3.1 MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ DOKUMENTY, Z NICHŽ DRUHOVÁ OCHRANA VYCHÁZÍ.....	14
3.1.1 Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (Bernská úmluva).....	14
3.1.2 Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů	15
3.1.3 Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES).....	17
3.2 PRÁVNÍ PŘEDPISY EVROPSKÉHO PRÁVA.....	18
3.2.1 Nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.....	19
3.2.2 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů	19
3.2.3 Směrnice Rady č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků	20
3.2.4 Směrnice Rady č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin	21
3.3 PRÁVNÍ PŘEDPISY ČR.....	22
3.3.1 Zákon o ochraně přírody a krajiny	22
3.3.2 Zákon o obchodování s ohroženými druhy	22
3.3.3 Zákon o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy	23
4. SOUČASNÉ INSTITUTY A NÁSTROJE DRUHOVÉ OCHRANY V ČESKÉ REPUBLICE	24
4.1 OBECNÁ OCHRANA ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ	24
4.1.1 Zákaz nadměrné exploatace.....	24
4.1.2 Povinnost opatření pro prevenci nadměrného úhynu.....	26
4.1.3 Regulace šíření nepůvodních druhů a kříženců.....	28
4.1.3.1 Rozšiřování nepůvodních druhů do krajiny	28
4.1.3.2 Ochrana přírody a krajiny před invazními nepůvodními druhy	28
4.1.4 Regulace dovozu a vývozu ohrožených rostlin a živočichů	30
4.1.4.1 Úprava vývozu a dovozu v zákoně o ochraně přírody a krajiny	30
4.1.4.2 Úprava vývozu a dovozu v evropském právu.....	34
4.1.4.2 Ochranné podmínky	36
4.1.4.2.1 Dovoz.....	36
4.1.4.2.2 Vývoz	39
4.1.4.2.3 Obchod	41
4.1.4.2.4 Přemísťování živých exemplářů.....	42
4.1.4.2.5 Výjimky.....	43
4.1.4.2.6 Národní úprava na úseku obchodování s ohroženými druhy	45
4.1.5 Péče o handicapované živočichy.....	48
4.2 ZVLÁŠTNÍ DRUHOVÁ OCHRANA	50
4.2.1 Zvláštní druhová ochrana rostlin	51

4.2.1.1	Základní ochranné podmínky zvláště chráněných rostlin	51
4.2.1.2	Zákonné výjimky z ochrany zvláště chráněných rostlin	52
4.2.1.3	Bližší ochranné podmínky zvláště chráněných rostlin	55
4.2.2	Zvláštní druhová ochrana živočichů	56
4.2.2.1	Základní ochranné podmínky zvláště chráněných živočichů	56
4.2.2.2	Zákonné výjimky z ochrany zvláště chráněných živočichů	63
4.2.2.2.1	Zásahy v nezbytných případech	63
4.2.2.2.2	Držení a doprava některých neživých jedinců	65
4.2.2.2.3	Živočichové odchovaní v lidské péči	66
4.2.2.3	Bližší ochranné podmínky zvláště chráněných živočichů	67
4.3	INDIVIDUÁLNÍ VÝJIMKY ZE ZÁKAZŮ U ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÝCH DRUHŮ	70
4.4	ZVLÁŠTNÍ OCHRANA NEROSTŮ	75
4.5	ZVLÁŠTNÍ POVINNOSTI V SOUVISLOSTI SE ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÝMI DRUHY	76
4.5.1	<i>Povinnost předat zvláště chráněného živočicha záchranné stanici</i>	76
4.6	OCHRANA VOLNĚ ŽIJÍCÍCH PTÁKŮ	77
4.6.1	<i>Ochranné podmínky volně žijících ptáků</i>	78
4.6.2	<i>Odchylný postup</i>	86
5.	ZAJIŠŤOVACÍ NÁSTROJE DRUHOVÉ OCHRANY	89
5.1	PROKÁZÁNÍ PŮVODU	89
5.2	ODEBRÁNÍ JEDINCŮ	97
5.2.1	<i>Odebrání jedinců podle zákona o ochraně přírody a krajiny</i>	98
5.2.2	<i>Zabavení exemplářů podle zákona o obchodování s ohroženými druhy</i>	100
5.2.2.1	Zadržení exempláře	100
5.2.2.2	Zabavení exempláře	102
6.	SANKČNÍ NÁSTROJE DRUHOVÉ OCHRANY	104
6.1	PŘESTUPKOVÁ ODPOVĚDNOST	104
6.1.1	<i>Přestupky dle zákona o ochraně přírody a krajiny</i>	104
6.1.1.1	Přestupky fyzických osob	104
6.1.1.2	Přestupky právnických osob a podnikajících fyzických osob	106
6.2	TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST	110
7.	ÚVAHY DE LEGE FERENDA	118
7.1	AKTUALIZACE SEZNAMU ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÝCH ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ	118
7.2	STANOVENÍ KRITÉRIÍ PRO ZAŘAZENÍ ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÝCH DRUHŮ DO KATEGORIÍ OHROŽENÍ	118
7.3	ZÁKONNÁ VÝJIMKA PRO JEDINCE V ZÁCHRANNÝCH STANICÍCH	119
7.4	ZVÁŽENÍ VYDÁNÍ SEZNAMU ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÝCH NEROSTŮ	120
7.5	AKTUALIZACE SPRÁVNÍCH TRESTŮ	121
7.6	VYTVOŘENÍ INSTITUTU ZADRŽENÍ PRO JEDINCE, KTEŘÍ MOHOU BÝT ODEBRÁNÍ	122
ZÁVĚR	123
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	125

Úvod

Práce se věnuje právní ochraně druhů rostlin a živočichů v České republice. Jakkoli se toto téma jeví v kontextu ochrany životního prostředí (ale i v kontextu i jen ochrany přírody) jakožto téma dílčí, je to téma velmi obsáhlé. Je ovlivněno jak právní úpravou mezinárodního práva, tak evropským právem, tak právem národním. Je ovlivněno ovšem také požadavky vycházejícími ze stavu přírodovědného poznání. To vše způsobuje nejen zmíněnou obsáhlost, ale také aplikační náročnost druhové ochrany, má-li být prováděna po všech stránkách *lege artis*.

Současně jde o téma nejen přírodovědně, ale i společensky důležité a naléhavé, které, i přes určité pokroky v posledních letech, má stále rezervy, pokud jde o jeho vnímání u široké veřejnosti i politické reprezentace. V tomto stále trvá úkol, či lépe posláním nejen přírodovědců a ochránců přírody, ale i právníků – specialistů na právo životního prostředí, přesvědčovat společnost o významu zachování a ochrany biodiverzity, mimo jiné prostřednictvím druhové ochrany. Proto vnímám jako symbolické, že zpracování této práce coby příspěvku k tématu připadá na 50. výročí jedné z nejvýznamnějších mezinárodních úmluv, a sice Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES).

Tato práce se pokouší přiblížit zasazení druhové ochrany do kontextu ochrany přírody, nastínit její historický vývoj na našem území (který může být v mnohém dodnes inspirací), představit současné právní nástroje a podrobněji přiblížit, jak by měly být v praxi aplikovány s ohledem na jejich účel. Pomyslnou páteří textu je zákon o ochraně přírody a krajiny, zejména pak jeho části související se zvláštní druhovou ochranou. Závěrem práce přináší několik návrhů *de lege ferenda*, které by mohly přispět k účinnější právní ochraně druhů.

1. Příroda a její součásti jako objekty právní ochrany

1.1 Příroda

Přestože se text této práce věnuje konkrétnímu aspektu právní ochrany přírody, je na místě na začátku uvést, že už z uvedeného sousloví „právní ochrana přírody“ plyne, že obecným objektem právní ochrany je i příroda jako celek.

Pojem „příroda“ je skutečně poměrně obecný a umožňující mnoho výkladů. Právní definice přírody byla použita poprvé patrně na Konferenci OSN pro životní prostředí člověka (Stockholm, 1972): *Příroda je reálný svět, který nás obklopuje, na jehož vzniku neměl člověk podíl, ale na němž je existenčně závislý.*¹

V českém právu lze definici přírody dovodit nepřímo z úvodního ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, z něhož vyplývá, že právo za přírodu považuje souhrnně volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, ekologické systémy a krajinné celky.²

Příroda má tedy řadu dílčích, již konkrétněji definovatelných součástí, které mohou být a často také jsou definovanými objekty ochrany a kterým opět odpovídají dílčí, již konkrétnější, právní nástroje.

Takto lze objekty právní ochrany přírody rozčlenit například na a) druhy a poddruhy a jejich populace, b) genetický materiál, c) ekologické skupiny a společenstva, d) přírodní stanoviště, ekosystém.³

Jednou ze součástí přírody jsou nepochybně v ní žijící organismy a z nich pak ještě konkrétněji rostliny a živočichové, kteří jsou taxonomicky zařazeni do jednotlivých druhů.

¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1, str. 33

² srov. § 2 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

³ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1, str. 49

1.2 Biodiverzita

V moderní době se často používá pojem ochrana biodiverzity, zejména po roce 1992 pod vlivem Úmluvy o biologické rozmanitosti⁴. V této úmluvě je biodiverzita definována jako *variabilita všech žijících organismů včetně, mezi jiným, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí; zahrnuje diverzitu v rámci druhů, mezi druhy i diverzitu ekosystémů.*⁵

V biologii ochrany přírody je pojem biodiverzita (biologická diverzita) používán jako označení pro celkovou šíři druhů a biologických společenstev, pro genetickou variabilitu uvnitř druhů a pro všechny ekosystémové procesy. Podle této definice se rozlišují čtyři úrovně biodiverzity – druhová, genetická, ekosystémová a kulturní.⁶

Druhová ochrana je tedy podmnožinou ochrany biodiverzity a cílí na zachování biodiverzity úrovně druhové a (zpravidla sekundárně) i úrovně genetické.

Druhová úroveň biodiverzity zahrnuje všechny druhy na Zemi od bakterií a jednobuněčných organismů až po mnohobuněčné druhy rostlin, hub a živočichů. Genetická obsahuje genetickou variabilitu uvnitř druhu, a to jak mezi jedinci jedné populace, tak mezi geograficky oddělenými populacemi daného druhu.⁷

1.3 Organismy (rostliny a živočichové)

Druh volně žijícího živočicha či planě rostoucí rostliny a zachování existence daného druhu (jeho populace) v přírodě je tedy dílčím objektem právní ochrany přírody, o něco přesněji dílčím objektem právní ochrany biodiverzity.

Pro účely zákona o ochraně přírody a krajiny je druh definován tak, že se jím rozumí rovněž systematická jednotka nižšího řádu⁸, tedy typicky i poddruhy.

⁴ přijata v Riu de Janeiro 5. 6. 1992, pro ČR vstoupila v platnost dne 3. 3. 1994, vyhlášena pod č. 134/1999 Sb.

⁵ článek 2 Úmluvy o biologické rozmanitosti

⁶ PRIMACK, Richard B., Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. Úvod do biologie ochrany přírody. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-595-0, str. 293

⁷ Tamtéž

⁸ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. g) zákona č. 114/1992 Sb.

Planě rostoucí rostlina je pak v současné české právní úpravě definována v zákoně o ochraně přírody a krajiny jako jedinec nebo kolonie rostlinných druhů včetně hub, jejichž populace se udržují v přírodě samovolně. Rostlinou jsou všechny její podzemní i nadzemní části, semena nebo jiná vývojová stádia a jejich části.⁹

V zákoně o obchodování s ohroženými druhy se planě rostoucí rostlinou rozumí jedinec nebo kolonie rostlinného druhu nebo druhu hub, jejichž populace se v přírodě udržují anebo udržovaly samovolně, včetně druhu v přírodě nezvěstného nebo v přírodě vyhynulého, a to i v případě pěstování jedince nebo kolonie v kultuře nebo jiného ovlivňování jejich vývoje člověkem.¹⁰

Volně žijícím živočichem je dle zákona o ochraně přírody a krajiny jedinec živočišného druhu, jehož populace se udržují v přírodě samovolně, a to včetně jedince odchovaného v lidské péči vypuštěného v souladu s právními předpisy do přírody. Živočichem se rozumí všechna vývojová stádia daného jedince. Jedinec zdivočelé populace domestikovaného druhu se za volně žijícího živočicha nepovažuje.¹¹

V zákoně o obchodování s ohroženými druhy se volně žijícím živočichem rozumí jedinec živočišného druhu, jestliže se populace tohoto druhu v přírodě udržují anebo udržovaly samovolně, včetně druhu v přírodě nezvěstného nebo v přírodě vyhynulého, a to i v případě chovu jedince v lidské péči nebo jiného ovlivňování jeho vývoje člověkem.¹²

Objektem obecné druhové ochrany je populace daného druhu jako celek (případně vztažena k určitému území), nikoli však už automaticky každý jednotlivý jedinec daného obecně chráněného druhu, nejde-li současně o tak malou populaci, že i ztráta jednotlivého jedince ohrozí populaci jako celek. Objektem zvláštní druhové ochrany je naproti tomu každý jedinec daného druhu (a jejich prostřednictvím i celá populace), zpravidla jde o druhy zvlášť vybrané na základě zákonem daných kritérií, typicky jejich ohrožení či vzácnosti.¹³ K tomu se nabízí

⁹ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. c) zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁰ Ustanovení § 2 písm. b) zákona č. 100/2004 Sb.

¹¹ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. d) zákona č. 114/1992 Sb.

¹² Ustanovení § 2 písm. a) zákona č. 100/2004 Sb.

¹³ Srov. STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1, str. 51

připomenout zákonnou definici zvláště chráněné části přírody, kterou je dle zákona č. 114/1992 Sb. *velmi významná nebo jedinečná část živé či neživé přírody*.¹⁴

V legální definici pojmů planě rostoucí rostlina a volně žijící živočich vidíme v zákoně o obchodování s ohroženými druhy důraz i na jedince *ex situ*, a to prostřednictvím zahrnutí ochrany druhů v přírodě nezvěstných nebo vyhynulých, resp. druhů pěstovaných v kultuře či chovaných v lidské péči. Jde tak vlastně o jedince planě rostoucí/volně žijící i jen potenciálně, bez ohledu na faktický stav.

¹⁴ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. h) zákona č. 114/1992 Sb.

2. Východiska a historie druhové ochrany v ČR

2.1 Stav do první poloviny 20. století

2.1.1 Druhová ochrana rostlin

Počátky právní druhové ochrany rostlin v českých zemích jsou dosud poněkud zahaleny tajemstvím. Ze zmínek v literatuře plyne, že nejstarším právním předpisem na ochranu druhů rostlin má být výnos c. k. místodržitelství království Českého o nutnosti chránit krkonošskou floru, který měl být vydán 16. 3. 1904¹⁵. Některé zdroje pak uvádí i datum 16. 3. 1903¹⁶. Přes četné odkazy na tento právní předpis¹⁷ však musím uvést, že v Zákonníku zemském království Českého ročník 1903¹⁸ a 1904¹⁹ se mi takový předpis dohledat nepodařilo.

Druhý z předpisů na ochranu rostlin v historickém pořadí by měl být právní předpis chránící konkrétně druh kandík psí zub, ovšem i okolnosti vydání tohoto předpisu jsou nejasné. Požadavky na ochranu kandíku psího zubu coby jedinečné rostliny zaznívaly již v druhé polovině 19. století²⁰. Nakonec bylo k ochraně přistoupeno zejména v důsledku nadměrné exploatace jedinců kandíku, která je uváděna na přelomu 19. a 20. století a popisována tak, že jsou na Medníku rostliny kandíku hromadně sbírány, a to ve velkém množství („celé nůše“) a následně odváženy na prodej na trhy v Praze.

Právním předpisem, který jako první založil ochranu kandíku psího zubu, je dosud blíže neurčený akt vydaný v roce 1906 zásluhou Isidora (Bohdana) Zahradníka, v té době inspektora panství v Hradištku pod Medníkem²¹. Isidor Zahradník měl iniciovat vydání místodržitelského

¹⁵ VULTERIN, Zdeněk. Z historie ochrany přírody v Krkonoších. *Ochrana přírody: věstník státní péče o ochranu přírody*. 1963, **18(7)**, str. 111. ISSN 1210-258X.

¹⁶ BAŠTA, Jiří. K historii Krkonošského národního parku. *Živa*. 2013, **4**, LXVI

¹⁷ Například SÝKORA, Bohuslav. Krkonošský národní park. Praha: SZN, 1983, str. 204; ŠTURSA, Jan. *Encyclopedia Corcontica: krajina, příroda, lidé*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2003. ISBN 80-86418-32-4, str. 62

¹⁸ *Zákonník zemský království Českého =: Landes-Gesetz-Blatt für das Königreich Böhmen*. Prag: Statthaltereie - Buchdruckerei, 1904, **1903** (1-186). Dostupné také z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=1903&page=33&size=45>

¹⁹ *Zákonník zemský království Českého =: Landes-Gesetz-Blatt für das Königreich Böhmen*. Prag: Statthaltereie - Buchdruckerei, 1905, **1904-1905**(1-103). Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:968f02d0-ea1f-11e7-8939-5ef3fc9ae867>

²⁰ POLÁK, Karel. Na ochranu protěže alpské. *Vesmír: časopis pro šíření vědy přírodní, země- a národopisné*. 1892, **21**(16). ISSN 0042-4544, str. 191-192.

²¹ JEŘÁBKOVÁ, Lenka. *Strahovský opat Metoděj Jan Nepomuk Zavoral*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Praha: 2008, str. 62

nařízení ochraňujícího kandík, nicméně dle dostupné literatury²² citující Zákonník zemský království Českého, ročníky 1903 až 1915, žádný takový předpis mezi vyhlášeními českého místodržitelství v těchto letech není publikován. Vzhledem k tomu, že lokalita Velký a Malý Medník byla tehdy součástí panství ve vlastnictví Královské kanonie premonstrátů na Strahově²³, lze se domnívat, že onen právní předpis k ochraně kandíku měl charakter interního aktu vlastníka pozemku, podobně jako první zřizovací předpisy chráněných území v českých zemích, například Žofínského pralesa²⁴. Uvádí se, že doklady o tomto předpisu se nedochovaly²⁵, avšak bez upřesnění jak (a zda vůbec) po nich bylo pátráno. Jsem toho názoru, že uvedená věc zasluhuje, vzhledem k významu pro historii české ochrany přírody, dalšího výzkumu. Na místě je přinejmenším nahlédnutí do archivu Královské kanonie premonstrátů na Strahově, kde lze zachování takto důležitého vlastnického dokumentu či alespoň stop po něm očekávat.

Přestože jsou tedy okolnosti i přesná data vydání prvního právního předpisu na ochranu kandíku dosud nejasné, v roce 1911 již byl kandík psí zub v odborném tisku označen Janem Svatoplukem Procházkou za rostlinu chráněnou, dokonce jako jedinou chráněnou v českých zemích²⁶. Autor sice zmiňuje též ochranu druhu *Primula minima* v Krkonoších, avšak z kontextu vyplývá, že jde o ochranu na pruské (německé, dnes polské) straně Krkonoš podle tamějšího práva, což pak potvrzuje pozdější článek K. Kněžourka.²⁷

Výslovná zmínka o ochraně kandíku je pak v poznámce článku J. Naumana²⁸, který uvádí, že je kandík na Medníku „*před trháním chráněn nařízením lesní správy strahovského panství, vydaným osvíceným opatřením p. P.Dra. Isidora Zahradníka*“.

²² HENDRYCH, Radovan. *Erythronium dens-canis* a jeho historie v Čechách. *Zprávy České botanické společnosti*. 2004, **39**, str. 205

²³ JERÁBKOVÁ, Lenka. *Strahovský opat Metoděj Jan Nepomuk Zavoral*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Praha: 2008, str. 33

²⁴ Srov. VRŠKA, Tomáš, HORT, Libor.: *Historie lesních rezervací v ČR do roku 1945. Ochrana přírody*. 2008, **63**(1). str 9. ISSN 1210-258X.

²⁵ HENDRYCH, Radovan. *Erythronium dens-canis* a jeho historie v Čechách. *Zprávy České botanické společnosti*. 2004, **39**, str. 205

²⁶ PROCHÁZKA, Jan Svatopluk. *Ochrana památek přírodních, zvláště vzhledem k floře. Příroda*, 1911, **9** (1910/11), str. 313–314

²⁷ KNĚŽOUREK, Karel. *Moderní úsilí ochránářská. Krása našeho domova: časopis ochránců a přátel přírody*. 1917, **11**(10), s. 138. ISSN 1213-5488.

²⁸ NAUMAN, Jaroslav. *Tis. Krása našeho domova: časopis ochránců a přátel přírody*. 1914, 12.1914, 10(10), s. 157. ISSN 1213-5488.

Rovněž lze existující ochranu kandíku dovést z odborného článku doc. Kaviny²⁹ publikovaného v roce 1917, který zmiňuje, že „*díky obezřetné správě lesní (...) učiněna byla přítrž vandalskému řádění dodavatelek rostlinného materiálu do všech pražských škol a trhů květinářských, takže jest si jen přáti, aby i jiné rostliny našeho okolí v podobnou ochranu byly vzaty.*“ a dále pak výslovněji „*pečlivým dohledem, aby byly plněny byly předpisy o chránění kandíku – zejména kontrolou květinového trhu pražského – zákazem prodeje rostliny této od venkovských květinářek...*“³⁰

Z těchto soudobých vyjádření lze tedy skutečně usuzovat na vydání předpisu k ochraně kandíku ze strany správy panství a svědčí to k hypotéze ohledně existence určitého právního aktu vydaného vlastníkem pozemků, Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, před rokem 1911.

Prvním doloženým právním předpisem druhové ochrany rostlin je patrně oběžník Zemské politické správy v Praze ze dne 9. 6. 1921, č. 175051 a jeho doplňkem ze dne 27. 6. 1921 č. 200349³¹ vyhláší ochranu 32 druhů ohrožených v Čechách vyhubením. Tento právní akt nařizoval okresním politickým správám zakročit proti ničení druhů rostlin, které byly uvedeny v jeho příloze, reguloval prodej chráněných rostlin a stanovil i tresty a nápravná opatření. Pro doplnění lze uvést, že pro Moravu (zemi Moravskou) byl o něco později vydán obdobný právní akt, nařízení zemské správy politické v Brně ze dne 22. 5. 1922 č. j. 54.236-VII o ochraně rostlin a nařízení č. 59.007/II-1922 o ochraně květeny a zvířeny³².

Závěrem je možno z hlediska právní ochrany druhů rostlin v 1. polovině 20. století obecně doplnit, že na základě zmocnění v zákoně č. 125/1927 Sb. zák. a nař. o organizaci politické správy mohly politické úřady vydávat nařízení k ochraně veřejných zájmů³³, čehož některé z nich (jmenovány jsou například Praha, Jilemnice, Kolín, Nová Paka, Třebíč, Louny) využily

²⁹ KAVINA, Karel. Sázkavské kandíky. *Topičův sborník literární a umělecký*. Praha: Topič, 05.1917, 4(8). str. 372.

³⁰ Tamtéž, str. 377

³¹ KLIKA, Jaromír. Chráníte naši přírodu? kapitoly z ochrany přírody a krajiny. Praha: Česká grafická unie 1946, str. 129 - 130

³² KLIKA, Jaromír. Chráníte naši přírodu? kapitoly z ochrany přírody a krajiny. Praha: Česká grafická unie 1946, str. 130

³³ Článek 3 odst. 1 zákona č. 125/1927 Sb. zák. a nař.

i k vydání lokálních předpisů o ochraně vzácných rostlin, mimo jiné jimi byl i zakázán prodej vymezených rostlin na trzích.³⁴

2.1.2 Druhá ochrana živočichů

Patrně prvním právním předpisem druhové ochrany živočichů na českém území byl Zákon č. 39 o ochraně několikera druhů zvířat zemědělní užitečných ze dne 30. 4. 1870.³⁵ Tento zákon chránil převážně druhy volně žijících ptáků a menšinově také savce (netopýři, ježci, jezevec a podmíněně krtek). Zákon obsahoval tři přílohy A, B, C. V zásadě pak zakazoval vybírat a ničit hnízda všech ptáků žijících na svobodě³⁶ krom druhů ptáků v příloze A, jejichž hnízda byli oprávněni ničit osoby oprávněné k výkonu myslivosti. V případě této přílohy A se jedná o některé dravce, výra, ůhýky a krkavcovité. Druhy ptáků a savců uvedené v příloze B bylo zakázáno chytat a usmrcovat, kromě krtek v zahradách, užitkových zahradách, sadech a na hrázích³⁷, druhy ptáků v příloze B pak bylo zakázáno i prodávat a nakupovat.³⁸ Druhy ptáků v příloze C bylo zakázáno chytat a usmrcovat v období od 1. února do 14. září; mimo toto období zákaz neplatil za podmínky vydání povolení majitelem pozemku nebo držitelem práva myslivosti.³⁹ Jmenovaný zákon také stanovil zakázané způsoby odchytu. Zároveň byly stanoveny sankce za porušení tohoto zákona⁴⁰, orgány odpovědné za dozor a vymáhání⁴¹, zákonná výjimka pro vědecké účely⁴² a také povinnost učitelů provádět osvětu stran tohoto zákona.⁴³

Lze tak shrnout, že jde o zákon, který svým charakterem vykazuje prvky zvláštní druhové ochrany, a to jak charakterem ochranných podmínek, vymezením seznamu chráněných druhů, kategorizací ochrany, formulací výjimek a zakotvením působnosti orgánu veřejné moci jakož i sankčních nástrojů.

³⁴ KLIKA, Jaromír. Chráníte naši přírodu? kapitoly z ochrany přírody a krajiny. Praha: Česká grafická unie 1946, str. 124

³⁵ Zákoník zemský království Českého, ročník 1870, částka XIII vydaná a rozeslaná dne 22. června 1870, str. 112, Zakonnik zemsky a Vestnik vladni korunni zeme Ceske. 302 Found [online]. Dostupné z: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ180979804

³⁶ § 1 zákona č. 39/1870 Z.z.

³⁷ Ustanovení § 2 zákona č. 39/1870 Z.z.

³⁸ Ustanovení § 5 zákona č. 39/1870 Z.z.

³⁹ Ustanovení § 3 zákona č. 39/1870 Z. z.

⁴⁰ Ustanovení § 6 zákona č. 39/1870 Z. z.

⁴¹ Ustanovení § 6 zákona č. 39/1870 Z. z.

⁴² Ustanovení § 12 zákona č. 39/1870 Z. z.

⁴³ Ustanovení § 13 zákona č. 39/1870 Z. z.

Současně byly přijaty i zákony o ochraně ptactva pro moravskou a slezskou část tehdejší monarchie, a sice Zákon, platný pro Markrabství Moravské, týkající se ochrany ptáků pro zeměvzdělání užitečných, a jiných všeobecně užitečných zvířat, ze dne 30. 4. 1870 a Zákon pro Vévodství Slezské o ochraně ptactva zemědělství užitečného, ze dne 30. 4. 1870.⁴⁴

Další změna nastala až začátkem 20. století. V roce 1909 byl pro Slezsko vydán Zákon č. 41 slez. z. z., o ochraně ptáků zemědělství užitečných, ze dne 2. 7. 1909⁴⁵.

V roce 1913 byl vydán nový zákon pro Markrabství moravské, a sice Zákon č. 14 mor. z. z., o ochraně ptáků pro zemědělství užitečných a jiných obecně prospěšných zvířat, ze dne 12. 2. 1913⁴⁶. Zákon deroguje předchozí zákon z r. 1870⁴⁷. Tento zákon byl oproti předešlému podstatně komplexnější. Krom chytání a usmrcování zakazoval také nabízení ke koupi, koupi a prodej, a to jak živých, tak mrtvých ptáků⁴⁸. Dále zavedl v období 1. února až 14. září obecnou ochranu v zásadě všech druhů ptáků, pokud jim nenáležela ochrana plošná nebo ex lege nebylo připuštěno jejich hubení z důvodu škodlivosti⁴⁹. Stanovil také podrobné podmínky pro výkon čižby⁵⁰. Zakotvil také institut propadnutí protiprávně držených zvířat a další nakládání s nimi.⁵¹ Stejně jako předešlý zákon z r. 1870 stanovil i zákon z r. 1913 sankce za porušení tohoto zákona, orgány odpovědné za dozor a vymáhání⁵² i zákonnou výjimku pro vědecké účely.⁵³ Zákon obsahoval přílohu A a přílohu B. Příloha A obsahovala druhy podléhající přísnější ochraně, kromě ptáků zde byli zahrnuti i plazi (ještěrky, slepýši a hadi krom jedovatých), obojživelníci (ropuchy a mloci) a savci (ježci, rejsci a letouni). Příloha B pak zahrnovala druhy ptáků označené jako škodlivé, které bylo za vymezených podmínek možno usmrcovat.

⁴⁴ ANDRESKA, J, ANDRESKA, D.: K VÝVOJI PRÁVNÍ OCHRANY VÝRA VELKÉHO (BUBO BUBO) V ČESKÝCH ZEMÍCH. České právo životního prostředí 4/2018, str. 79

⁴⁵ ÖNB-ALEX - Landesgesetzblatt Schlesien 1849-1920. ALEX - Historische Rechts- und Gesetzestexte | ALEX - Historische Rechts- und Gesetzestexte [online]. Copyright © 2022 [cit. 01.06.2023]. Dostupné z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lsc&datum=1909&size=45&page=410>

⁴⁶ Zákony a nařízení zemská pro Markrabství Moravské, ročník 1913, částka IX, vydána a rozeslána dne 30. května 1913, dostupné online z Moravská sbírka zákonů 1848 – 1919. Informační systém [online]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/ms.html> citováno 2023-06-01

⁴⁷ Ustanovení § 26 zákona 14/1913 Mor.z.z.

⁴⁸ Ustanovení § 1 zákona 14/1913 Mor.z.z.

⁴⁹ Ustanovení § 3 zákona 14/1913 Mor.z.z.

⁵⁰ Ustanovení § 6 a násl. zákona 14/1913 Mor.z.z.

⁵¹ Ustanovení § 21 zákona 14/1913 Mor.z.z.

⁵² Ustanovení § 18 a násl. zákona 14/1913 Mor.z.z.

⁵³ Ustanovení § 15 zákona 14/1913 Mor.z.z.

V období po vzniku Republiky Československé se ČSR stala smluvní stranou Úmluvy o ochraně užitečného ptactva v zemědělství (vyhlášena pod č. 205/1924 Sb. účinná od 4. 4. 1924). Tato úmluva obsahuje dvě přílohy, přílohu č. 1 označenou jako „Užitečné ptactvo“ a přílohu č. 2 označenou jako „Škodliví ptáci“.

2.2 Druhá polovina 20. století – zákon č. 40/1956 Sb. a předpisy související

Podle první komplexní zákonné úpravy ochrany přírody na území České republiky, zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, bylo možno za chráněné druhy organismů a přírodnin prohlásit zejména ty druhy živočichů, rostlin, nerostů a zkamenělin, které se vyskytují jen vzácně anebo jsou ve svém bytí ohroženy.⁵⁴

2.2.1 Druhov^á ochrana rostlin

Právním nástrojem ochrany rostlin byl zákonný zákaz ničit nebo poškozovat chráněná území a chráněné předměty, konkrétně hubit rostliny nebo je rušit ve vývoji, oddělovat chráněné rostliny od jejich prostředí, a jinak ohrožovat přirozený vývoj nebo stav chráněných částí přírody a jednat proti podmínkám ochrany.⁵⁵

Konkrétní výčet chráněných rostlin dle výše uvedeného ustanovení přinesla pro území České republiky vyhláška č. 54/1958 Ú.l., která zároveň rozlišovala u rostlin úplnou a částečnou ochranu.

Úplná ochrana rostlin znamenala, že jednotlivá rostlina je chráněna jako celek, tj. všechny její podzemní i nadzemní části ve všech stupních vývoje. Rostliny úplně chráněné nebylo dovoleno ničit, vykopávat, přesazovat, trhat ani jinak rušit v přirozeném vývoji.⁵⁶

Částečná ochrana rostlin se vztahovala na podzemní části každé jednotlivé rostliny, ve všech stupních vývoje. Ochranné podmínky rostlin částečně chráněných byly totožné s výjimkou

⁵⁴ Ustanovení § 7 zákona č. 40/1956 Sb.

⁵⁵ Ustanovení § 11 odst. 1 zákona č. 40/1956 Sb.

⁵⁶ Ustanovení § 1 odst. 2 vyhlášky č. 54/1958 Ú. l.

toho že bylo dovoleno oddělovat jejich nadzemní části za podmínky, že tím nebyly poškozovány jejich části podzemní.⁵⁷ Takovýchto druhů byla však výrazná menšina, pouze 8⁵⁸ (zatímco úplně chráněných druhů bylo 100).

Zjednodušeně řečeno se tedy úplná ochrana rostlin podobala dnešní ochraně zvláště chráněných rostlin, zatímco rostliny částečně chráněné bylo možno typicky trhat či sbírat jejich (nadzemní) plody a semena či jinak využívat jejich nadzemní části (např. květy, listy v rámci sběru léčivých rostlin). Kromě již zmiňované výslovné podmínky, že takovýmto oddělováním nadzemních částí nesmí být poškozovány části podzemní, by bylo možno dovodit ještě základní ochrannou podmínku plynoucí přímo ze zákona č. 40/1956 Sb. spočívající v tom, že sběrem nadzemních částí by neměl být ohrožen přirozený vývoj chráněných částí přírody. Tedy pokud by sběrem nadzemních částí byly rostliny nějak významně ohroženy v přirozeném vývoji, například na úrovni jejich populace, šlo by o jednání *contra legem*. V tomto lze patrně spatřit i jistou paralelu s obecnou ochranou rostlin a živočichů v nyní účinné právní úpravě⁵⁹.

Úplně i částečně chráněné rostliny pak měly další ochranné podmínky *ex situ*, a sice zákaz je mít v držbě, na jiného převádět nebo vyvážet.⁶⁰ Tomu, kdo takové rostliny nebo jejich chráněné části má, na jiného převádí nebo vyváží, vyhláška 54/1958 Ú. l. ukládala povinnost prokázat, že jsou splněny podmínky výjimky.

Tyto „podmínky výjimky“⁶¹ byly dvojího druhu. Jednak šlo o zákonnou výlukou z ochrany chráněných rostlin, týkala se rostlin 1) pěstovaných v kulturách, či 2) rostoucích přirozeně uvnitř jiných kultur pokud byly ničeny, poškozovány nebo rušeny v přirozeném vývoji v souvislosti s běžným obhospodařováním těchto kultur nebo 3) pocházejících ze zahraničního dovozu. Druhým případem byla výjimka ad hoc, k jejímuž udělení bylo kompetentním orgánem ministerstvo školství a kultury.

⁵⁷ Ustanovení § 1 odst. 3 vyhlášky č. 54/1958 Ú. l.

⁵⁸ Ustanovení § 3 vyhlášky č. 54/1958 Ú. l., pro zajímavost je uvádím jmenovitě: brčál menší, koprník štetinolistý, modřeneček-Muscari (všechny druhy), proskurník lékařský, prvosenka jarní, prvosenka vyšší, sněženka podsněžník, vachta trojlistá.

⁵⁹ Ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.: *Všechny druhy rostlin a živočichů jsou chráněny před zničením, poškozením, sběrem či odchycem, který vede nebo by mohl vést k ohrožení těchto druhů na bytí nebo k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností druhů, zániku populace druhů nebo zničení ekosystému, jehož jsou součástí.*

⁶⁰ Ustanovení § 4 vyhlášky č. 54/1958 Ú. l.

⁶¹ Ustanovení § 5 vyhlášky č. 54/1958 Ú. l.

2.2.2 Druhá ochrana živočichů

Konkrétní výčet chráněných rostlin dle výše uvedeného ustanovení přinesla pro území České republiky vyhláška č. 80/1965 Sb. o ochraně volně žijících živočichů.

Tato vyhláška stanovila, že druhy živočichů volně žijících, které jsou součástí našeho přírodního bohatství, zejména které se vyskytují vzácně nebo jsou ve svém bytí ohroženy, jsou chráněny. Chráněni jsou živočichové živí i mrtví ve všech vývojových stádiích (vejce, larva, kukla, dospělý živočich), i jimi užívaná sídla (přirozená i umělá). Druhy chráněných živočichů jsou uvedeny v seznamu, který tvoří přílohu této vyhlášky.⁶²

U chráněných živočichů tato vyhláška stanovila zákazy, a sice usmrcovat, chytat, záměrně rušit nebo jinak zasahovat do jejich přirozeného vývoje či do jejich životního prostředí a chovat v zajetí. Rovněž byly dány zákazy ničit, poškozovat, sbírat nebo přemísťovat jejich vývojová stadia, ani jimi užívaná sídla (přirozená i umělá).⁶³

Za zmínku stojí kategorie „druh označený hvězdičkou“, která představovala přísnější druhovou ochranu. U jedinců takto označeného druhu byly dány zvláštní povinnosti, jako například provést nezbytný zásah do sféry chráněného druhu jen podle odborných pokynů okresního orgánu státní ochrany přírody⁶⁴; v případě ujetí se uhynulého jedince označeného hvězdičkou povinnost neprodleně jej odevzdat nejbližšímu muzeu nebo orgánu státní ochrany přírody, popř. místní škole.⁶⁵

⁶² Ustanovení § 1 vyhlášky č. 80/1965 Sb.

⁶³ Ustanovení § 2 odst. 1 vyhlášky č. 80/1965 Sb.

⁶⁴ Ustanovení § 2 odst. 3 vyhlášky č. 80/1965 Sb.

⁶⁵ Ustanovení § 3 vyhlášky č. 80/1965 Sb.

3. Současné právní nástroje druhové ochrany

3.1 Mezinárodněprávní dokumenty, z nichž druhová ochrana vychází

3.1.1 Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (Bernská úmluva)

Úmluva byla přijata dne 19. září 1979 v Bernu a vstoupila v platnost 1. 6. 1982, smluvními státy jsou převážně evropské státy, pro Českou republiku je úmluva platná od 1. 6. 1998.⁶⁶ Úmluva má v současné době 51 smluvních stran, včetně EU a všech jejích členských států.⁶⁷

Základním cílem Bernské úmluvy je přísná ochrana druhů a poddruhů planě rostoucích rostlin (Příloha I) a volně žijících živočichů (Příloha II), včetně míst jejich výskytu, a to zejména těch druhů a lokalit, jejichž zachování vyžaduje spolupráci několika států. Zvláštní důraz se přitom klade na ohrožené a zranitelné druhy a na druhy stěhovavé. Příloha III obsahuje seznam druhů či vyšších taxonomických jednotek, které smluvní strany sice nemusejí přísně chránit, ale jejichž využívání by mělo probíhat rozumným, udržitelným způsobem tak, aby neohrozilo další existenci těchto organismů. Příloha IV stanoví zakázané prostředky a způsoby zabíjení, odchytu a jiných forem využívání⁶⁸

Cíl Bernské úmluvy bude dosažen, splní-li členské státy tři hlavní okruhy požadavků plynoucí z této úmluvy:

1) Smluvní strany uvedou svou legislativu do souladu se smluvními ustanoveními o ochraně stanovišť a druhů, o regulovaném využívání volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, o zákazu nehumánních prostředků lovu a zabíjení živočichů,

2) Ochrana přírody se stane součástí celostátní politiky péče o životní prostředí, k níž se přihlédnou při plánování a řízení hospodářského rozvoje; bude se podporovat vzdělání a

⁶⁶ Vyhlášena pod č. 107/2001 Sb. m. s.

⁶⁷ Bernská úmluva - Ministerstvo životního prostředí. Úvodní stránka - Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 02.06.2023]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/bernska_umluva

⁶⁸ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1, str.150-151

rozšiřování informací o potřebě chránit druhy planě rostoucí flóry a volně žijící fauny a jejich stanoviště,

3) Smluvní strany budou podněcovat a podporovat všestrannou mezinárodní spolupráci, zejména tam, kde je to vhodné k posílení ochrany přírody z celoevropského hlediska a v příhraničních oblastech⁶⁹.

K Bernské úmluvě uplatnila Česká republika výhradu k uvedení následujících přísně chráněných živočichů do Přílohy II: vlk (*Canis lupus*), medvěd hnědý (*Ursus arctos*), výr velký (*Bubo bubo*), káně lesní (*Buteo buteo*), káně rousná (*Buteo lagopus*), jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*) a poštolka obecná (*Falco tinnunculus*) z důvodu současného šíření těchto druhů na území České republiky, z důvodu potřeby regulace potravních specialistů nebo z důvodu běžného využívání v sokolnictví. U všech těchto výše uvedených druhů živočichů bude v případě nutnosti využíván režim odpovídající druhům uvedeným v Příloze II. Dále uplatnila výhradu k uvedení kozy bezoárové (*Capra aegagrus*) do Přílohy II Úmluvy z důvodu existence pouze oborového chovu geneticky nevhodných jedinců tohoto v České republice nepůvodního druhu A konečně uplatnila výhradu k uvedení poloautomatických nebo automatických zbraní se zásobníkem schopným pojmout více než dva náboje do Přílohy IV Úmluvy z důvodu povoleného používání těchto zbraní k lovu zákonem č. 23/1962 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláškou č. 134/1996 Sb., kterou se provádí zákon o myslivosti.⁷⁰

3.1.2 Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů

Pod záštitou UNEP byla dne 23. 6. 1979 v Bonnu sjednána jedna z nejdůležitějších světových úmluv týkajících se ochrany přírody – Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, nazývaná rovněž Bonnská úmluva. V platnost vstoupila dne 1. listopadu 1983.⁷¹ V České republice vstoupila v platnost dne 1. 5. 1994.⁷²

⁶⁹ tamtéž

⁷⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí pod č. 107/2001 Sb. m. s.

⁷¹ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1, str. 137

⁷² Publikována pod č. 127/1994 Sb.

Cílem Bonnské úmluvy je ochrana ohrožených druhů ptáků a ostatních migrujících suchozemských a vodních (včetně mořských) živočichů v celém areálu jejich rozšíření a na tahových cestách.

Hlavní nástroje naplňování cílů Bonnské úmluvy představují zejména

- 1) podpora výzkumu, spolupráce na něm a propagace jeho výsledků,
- 2) zajištění bezprostřední přísné ochrany druhů zařazených v příloze I úmluvy,
- 3) uzavírání dílčích dohod a memorand (prohlášení) o porozumění při ochraně a udržitelném využívání jednotlivých druhů uvedených v příloze II úmluvy.⁷³

V rámci Bonnské úmluvy bylo sjednáno celkem 19 memorand porozumění a sedm dohod týkajících se netopýrů, ptáků, slonů, kytovců, mořských želv a dalších taxonů nebo ekologických/funkčních skupiny. V případě fauny ČR se jedná o čtyři z nich (EUROBATS, AEWA, Memorandum porozumění o ochraně managementu středoevropské populace dropa velkého a Memorandum porozumění pro ochranu stěhovavých dravců a sov Afriky a Eurasie).⁷⁴

1. Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů

Agreement on the Conservation of Populations of European Bats - EUROBATS

Dohoda vstoupila v platnost v roce 1994, kdy k ní přistoupila i ČR. Cílem Dohody se stala ochrana populací všech evropských druhů netopýrů, kteří jsou jednou z nejohroženějších skupin obratlovců vůbec, protože citlivě reagují na nepříznivé změny v prostředí, zejména ničení přirozených biotopů a jejich znečišťování cizorodými látkami. V ČR se vyskytuje celkem 21 druhů netopýrů zahrnutých do EUROBATS.⁷⁵

2. Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků

Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds - AEWA

Dohoda vstoupila v platnost v roce 1999, ČR se stala její smluvní stranou 23. června 2006. Zaměřuje se na ochranu, monitorování a výzkum populací 255 druhů stěhovavých vodních

⁷³ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1, str. 137

⁷⁴ Bonnská úmluva - AOPK ČR. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR - AOPK ČR [online]. Copyright © 2023 AOPK ČR [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://nature.cz/bonnska-umluva>

⁷⁵ Tamtéž

ptáků, a to na rozsáhlém území od jejich hnízdišť v Evropě a přiléhající části Asie přes tahové cesty a shromaždiště ptáků až po zimoviště na africkém kontinentu. V ČR se vyskytuje celkem 76 druhů n aněž se AEWA vztahuje.⁷⁶

3. Memorandum o ochraně středoevropské populace dropa velkého

Memorandum of Understanding on the Conservation and Management of the Middle-European Population of the Great Bustard - Great Bustard MoU

Memorandum bylo v roce 2005 vystaveno k podpisu pro všechny středoevropské areálové státy dropa velkého. Jeho cílem, jak již vyplývá z jeho názvu, zůstává záchrana populace dropa velkého ve střední Evropě, jejíž početnost v uplynulých desetiletích dramaticky poklesla na zlomek původního stavu. ČR, která se k memorandu připojila 19. února 2008, se zavazuje ve spolupráci s místními zemědělci zlepšit kvalitu biotopů na zimovišti dropů, podpořit projekty monitoringu, výzkumu a ochrany dropa a pokračovat v možnostech vyhlášení zvláště chráněného území pro dropa na jižní Moravě.⁷⁷

4. Memorandum o ochraně stěhovavých druhů dravců a sov Afriky a Eurasie

Memorandum of Understanding on the Conservation of Migratory Birds of Prey in Africa and Eurasia - Raptors MoU

Memorandum vešlo v platnost v listopadu 2008 a zaměřuje se na ochranu 93 migrujících druhů dravců a sov v oblasti Afriky a Eurasie, jejichž početnost se významně snížila, takže téměř polovina druhů těchto ptačích predátorů je silně ohrožena. Memorandum se realizuje zejména akčními plány/záchrannými programy a dalšími opatřeními v terénu. ČR se stala signatářem memoranda v roce 2014.⁷⁸

3.1.3 Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES)

Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin byla sjednána dne 3. března 1973 ve Washingtonu. Úmluva vstoupila

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Bonnská úmluva - AOPK ČR. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR - AOPK ČR [online]. Copyright © 2023 AOPK ČR [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://nature.cz/bonnska-umluva>

⁷⁸ Tamtéž

v platnost dne 1. 7. 1975. Česká a Slovenská Federativní Republika přistoupila k úmluvě CITES dne 16. 1. 1992, v platnost pro ČSFR vstoupila dne 28. 5. 1992 a Česká republika převzala závazky vyplývající z CITES kontinuálně od 1. 1. 1993.⁷⁹ V současnosti má úmluva CITES 184 smluvních stran (států).⁸⁰

Problematika mezinárodního obchodu s ohroženými druhy fauny a flóry představuje svým obsahem a významem jeden z nejvýznamnějších problémů v oblasti ochrany životního prostředí a péče o biodiverzitu zvláště. Cílem úmluvy CITES je ochrana a zachování druhové rozmanitosti volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin jako nenahraditelné součásti přírodních systémů Země a základního obnovitelného přírodního zdroje, který se však v případech bezohledné exploatace v důsledku mezinárodního obchodu může stát i zdrojem neobnovitelným. Účelem úmluvy CITES není zamezit obchodu s živočichy a rostlinami, nýbrž postavit mezinárodní obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami pod společnou účinnou kontrolu všech zemí světa, aby se docílila ochrana ohrožených druhů před úplným vyhubením vlivem bezohledného získávání pro obchodní účely.⁸¹

V současnosti CITES chrání více než 6 000 druhů volně žijících živočichů a na 33 000 taxonů planě rostoucích rostlin. Podle stupně ohrožení jsou rozděleny do tří kategorií:

- Druhy z přílohy I CITES jsou přímo ohrožené vyhubením nebo vyhynutím
- Druhy z přílohy II CITES, jejichž situace v přírodě není kritická, ale které by mohly být ohroženy, jestliže by jejich využívání pro mezinárodní obchod nebylo regulováno.
- Druhy z přílohy III CITES bývají ohrožené na území určitého státu, který proto požádal o regulaci mezinárodního obchodu s nimi.⁸²

3.2 Právní předpisy evropského práva

⁷⁹ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1, str.136

⁸⁰ List of Contracting Parties | CITES. Redirecting to <http://cites.org/eng> [online]. [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php>

⁸¹ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1, str. 132

⁸² Úmluva CITES - AOPK ČR. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR - AOPK ČR [online]. Copyright © 2023 AOPK ČR [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://nature.cz/umluva-cites>

3.2.1 Nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi

Nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi nabylo účinnosti dne 1. 6. 1997. Pro území České republiky je účinné (přímo použitelné) dnem vstupu do Evropské unie, tedy od 1. 5. 2004.

Cílem tohoto nařízení je chránit druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a zaručit jejich zachování regulováním obchodu s nimi podle ustanovení následujících článků.⁸³

Nařízení Rady (ES) č. 338/97 se ve své preambuli odkazuje na skutečnost, že nařízení (EHS) č. 3626/82 (4) uvedlo od 1. ledna 1984 v platnost ve Společenství Úmluvu o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES); že účelem úmluvy je chránit ohrožené druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin prostřednictvím regulace mezinárodního obchodu s exempláři takových druhů.

Nařízení Rady (ES) č. 338/97 tedy v členských státech Evropské unie jednotně zajišťuje provádění úmluvy CITES. Za tímto účelem vytváří vlastní systém příloh, do kterých zařazuje jednotlivé druhy, vycházejí přitom do značné míry z příloh úmluvy CITES. Jedná se o přílohy A, B, C a D, o nichž bude podrobněji pojednáno v příslušné kapitole této práce.

3.2.2 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů je účinné od 1. 1. 2015.

Toto nařízení stanoví pravidla pro prevenci, minimalizaci a zmírnění nepříznivých dopadů na biologickou rozmanitost spojených jak se záměrným, tak nezáměrným zavlékáním nebo vysazováním invazních nepůvodních druhů do Unie a s jejich šířením v Unii.⁸⁴

Nařízení č. 1143/2014 se ve své preambuli odkazuje na skutečnost, že značná část nepůvodních druhů se však může stát druhy invazními a takovéto druhy mají závažné nepříznivé dopady na

⁸³ Článek 1 Nařízení Rady (ES) 338/97

⁸⁴ Článek 1 Nařízení EP a Rady 1143/2014

biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby, ale i jiné sociální a hospodářské dopady, a těmto dopadům je třeba předcházet. Přibližně 12 000 druhů nacházejících se v životním prostředí v Unii a v jiných evropských zemích je nepůvodních a zhruba 10 až 15 % z nich je podle odhadů invazních.⁸⁵

Hrozba, kterou invazní nepůvodní druhy představují pro biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby, má různé podoby, včetně vážných dopadů na původní druhy a strukturu a funkci ekosystémů v důsledku změn přírodních stanovišť, predace, konkurence, přenosu nález, vytlačení původních druhů ve značné části areálu a genetických účinků křížení. Kromě toho mohou mít invazní nepůvodní druhy také závažný nepříznivý dopad na lidské zdraví a hospodářství. Biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby, lidské zdraví či hospodářství ohrožují pouze živí jedinci nebo jejich části, které se mohou rozmnožovat, a proto by se pouze na ně měla vztahovat omezení podle tohoto nařízení.⁸⁶

Komise prostřednictvím prováděcích aktů přijme seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii (dále jen „unijní seznam“) na základě kritérií stanovených v odstavci 3 článku 4.⁸⁷

3.2.3 Směrnice Rady č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků

Směrnice o ptácích představuje jeden z prvních právních předpisů Evropské unie na ochranu přírody a je jednou ze dvou směrnic na ochranu biologické rozmanitosti (biodiverzity) na území Evropské unie, které ukládají vytvoření soustavy území známé jako Natura 2000. Tato směrnice se týká ochrany populací všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících ve volné přírodě na území členských států EU. Cílem směrnice je zamezit zejména ničení a znečišťování stanovišť ptáků a rušení, které by mohlo ptáky negativně ovlivňovat.⁸⁸

Cílové druhy ptáků, kterých se tato ochrana týká, jsou vyjmenovány v Příloze I Směrnice o ptácích. Členské státy pak mají na základě této směrnice za úkol vytvořit soustavu zvláště chráněných území (tzv. ptačích oblastí) určených pro ochranu druhů uvedených v této příloze.

⁸⁵ Preambule Nařízení EP a Rady 1143/2014, bod 1)

⁸⁶ Preambule Nařízení EP a Rady 1143/2014, bod 3)

⁸⁷ Článek 4 odst. 1 Nařízení EP a Rady 1143/2014

⁸⁸ Evropské směrnice a nařízení - AOPK ČR. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR - AOPK ČR [online]. Copyright © 2023 AOPK ČR [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://nature.cz/evropske-smernice-a-narizeni>

Česká republika implementovala směrnici o ptácích do zákona o ochraně přírody a krajiny (114/92 Sb.) a jednotlivé ptačí oblasti (anglicky Special Protection Areas – SPA) jsou v ČR vyhlášovány samostatně formou nařízení vlády. V současné době je v ČR vymezeno 41 ptačích oblastí.⁸⁹

Druhy z Přílohy I Směrnice o ptácích jsou pomocí standardizovaných metod sledovány v rámci celostátního monitoringu, jehož základním cílem je zjistit trend vývoje populací vybraných druhů.⁹⁰

3.2.4 Směrnice Rady č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Tato směrnice představuje jednu ze dvou směrnic na ochranu biodiverzity na území Evropské unie, které ukládají vytvoření soustavy území zvané Natura 2000. Cílem směrnice o stanovištích je podpořit ochranu biologické rozmanitosti (biodiverzity) prostřednictvím ochrany přírodních stanovišť, planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, kromě ptáků (kterých se týká směrnice o ptácích), na území členských států EU.⁹¹

Typy stanovišť a druhy rostlin a živočichů, kterých se tato Směrnice týká, jsou uvedeny v jejich Přílohách I, II a IV. Zvláštní důraz je kladen na prioritní typy stanovišť a prioritní druhy, které mají pro Evropskou unii zvláštní význam vzhledem k podílu jejich přirozeného výskytu na území EU. Členské státy jsou rovněž povinny vytvořit systém přísné ochrany předepsaných druhů rostlin a živočichů.⁹²

Česká republika implementovala směrnici o stanovištích do zákona o ochraně přírody a krajiny (114/92 Sb.) a jednotlivé evropsky významné lokality (anglicky Special Areas of Conservation – SAC) jsou v ČR vyhlášovány samostatně formou nařízení vlády. V současné době je v ČR vymezeno 1 112 evropsky významných lokalit (EVL).⁹³

⁸⁹ tamtéž

⁹⁰ tamtéž

⁹¹ Evropské směrnice a nařízení - AOPK ČR. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR - AOPK ČR [online]. Copyright © 2023 AOPK ČR [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://nature.cz/evropske-smernice-a-narizeni>

⁹² tamtéž

⁹³ tamtéž

3.3 Právní předpisy ČR

3.3.1 Zákon o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny nabyl účinnosti dne 1. 6. 1992.

Účelem tohoto zákona je za účasti příslušných krajů, obcí, vlastníků a správců pozemků přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás, k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji a vytvořit v souladu s právem Evropských společenství v České republice soustavu Natura 2000. Přitom je nutno zohlednit hospodářské, sociální a kulturní potřeby obyvatel a regionální a místní poměry.⁹⁴

Jedná se o klíčový právní předpis druhové ochrany, zejména druhů vyskytujících se v ČR, kterou řeší zejména část druhá a část pátá tohoto zákona. Prováděcím předpisem je vyhláška č. 395/1992 Sb., která stanoví jednak bližší ochranné podmínky zvláště chráněných druhů a zároveň obsahuje seznamy zvláště chráněných druhů.

3.3.2 Zákon o obchodování s ohroženými druhy

Zákon č. 100/2004 Sb. o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy) nabyl účinnosti dnem vstupu smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii v platnost, tedy dne 1. 5. 2004.

Tento zákon upravuje ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou ohroženy na přežití, s cílem jejich zachování regulováním obchodu s nimi v souladu s Úmluvou o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a právem Evropských společenství, které upravuje dovoz a vývoz volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, dovoz výrobků z kytovců, dovoz a uvádění na trh výrobků z tuleňů, používání nášlapných pastí, dovoz kožešin a dalšího zboží vyrobeného z kožešin. Dále stanoví podmínky pro obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

⁹⁴ Ustanovení § 1 zákona č. 114/1992 Sb.

dále vymezených a stanoví některá další opatření sloužící k zajištění ochrany a evidence těchto druhů na území České republiky.⁹⁵

Jedná se de facto o prováděcí předpis k přímo použitelným předpisům evropského práva na úseku obchodování s ohroženými druhy, zejména pak Nařízením Rady (ES) 338/97.⁹⁶

3.3.3 Zákon o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Zákon č. 115/2000 Sb. o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy nabyl účinnosti dne 10. 5. 2000.

Tento zákon upravuje poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy a náhrad škod způsobených v letech 2021, 2022 a 2023 kormoránem velkým (*Phalacrocorax carbo* L.) na rybách.⁹⁷

Vybranými zvláště chráněnými živočichy (na jimiž způsobené škody se zákon vztahuje) jsou bobr evropský (*Castor fiber* L.), vydra říční (*Lutra lutra* L.), los evropský (*Alces alces* L.), medvěd hnědý (*Ursus arctos* L.), rys ostrovid (*Lynx lynx* L.), vlk (*Canis lupus* L.).⁹⁸ K nim se pak pro roky 2021 až 2023 přidává i kormorán velký, pokud jde o škody na rybách. Zde je na místě historická poznámka, že kormorán velký byl součástí „vybraných zvláště chráněných živočichů“ v tomto zákoně do 31. 12. 2017⁹⁹, nicméně již od 1. 4. 2013 přestal být zvláště chráněným živočichem.¹⁰⁰

⁹⁵ Ustanovení § 1 zákona č. 100/2004 Sb.

⁹⁶ Ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb.

⁹⁷ Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 115/2000 Sb.

⁹⁸ Ustanovení § 3 zákona č. 115/2000 Sb.

⁹⁹ Srov. zákon č. 197/2017 Sb.

¹⁰⁰ Srov. vyhláška č. 393/2012 Sb.

4. Současné instituty a nástroje druhové ochrany v České republice

4.1 Obecná ochrana rostlin a živočichů

Obecná ochrana rostlin a živočichů dle mého názoru stojí poněkud v pozadí za ochranou zvláštní. Přesto však má pro ochranu přírody a krajiny nepopíratelný význam jako prostředek určité generální prevence zejména před tím, aby se dosud běžně se vyskytující druhy a populace staly druhy vzácnými a populacemi málopočetnými vyžadujícími posléze zvláštní druhovou ochranu. V tomto má, či by měla mít, obecná ochrana rostlin a živočichů roli důležitého základního pilíře druhové ochrany. Rovněž může mít význam jako prostředek nahrazující zvláštní druhovou ochranu tam, kde by sice byla pojmově na místě, avšak není zákonem, resp. příslušným prováděcím předpisem pro daný druh stanovena. Proto lze s určitým uspokojením konstatovat, že institut obecné ochrany byl postupně posilován, ať už jde o zavedení povinností úprav sloupů vedení vysokého napětí před kolizi s ptáky či rozšíření spektra činností, při kterých je nutno činit prevenci nadměrného úhynu nebo zavedení ochrany i pro dálkové migrační trasy.

4.1.1 Zákaz nadměrné exploatace

Základním a zároveň skutečně nejobecnějším nástrojem obecné ochrany živočichů je ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., které říká, že všechny druhy rostlin a živočichů jsou chráněny před zničením, poškozováním, sběrem či odchytém, který vede nebo by mohl vést k ohrožení těchto druhů na bytí nebo k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností druhů, zániku populace druhů nebo zničení ekosystému, jehož jsou součástí.

Zároveň toto ustanovení in fine zakládá pravomoc orgánu ochrany přírody při porušení těchto podmínek rušivou činností omezit stanovením závazných podmínek. Tuto kompetenci mají obecní úřady obcí s rozšířenou působností¹⁰¹, případně ve svých správních obvodech krajské úřady¹⁰², Agentura či správa národních parků¹⁰³ či újezdní úřady na území vojenských újezdů.¹⁰⁴ Věcně pak lze takové opatření realizovat i nástrojem podle § 66 odst. 1 zákona č.

¹⁰¹ Ustanovení § 77 odst. 1 písm. c) zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁰² Ustanovení § 77a odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁰³ Ustanovení § 78 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁰⁴ Ustanovení § 78a odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

114/1992 Sb. či § 80 zákona č. 114/1992 Sb., což se vztahuje na Českou inspekci životního prostředí, u níž přímá kompetence chybí.

Ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. zakládá zákonnou výjimku, podle které se ochrana podle odstavce se nevztahuje na invazní nepůvodní druhy a nepůvodní druhy, pro které byla stanovena opatření k regulaci podle odstavce 6, a na zásahy při hubení rostlin a živočichů upravené zvláštními předpisy.

Pokud jde o vymezení pojmu invazivní nepůvodní druhy, je na místě vycházet z definice pojmu v nařízení 1143/2014, dle kterého jsou „nepůvodními druhy“ jakékoli živí jedinci druhu, poddruhu nebo nižšího taxonu živočichů, rostlin, hub nebo mikroorganismů zavlečených nebo vysazených mimo svůj přirozený areál; patří sem všechny části, gamety, semena, vejce nebo propagule těchto druhů, jakož i kříženci, odrůdy či plemena, které mohou přežít a následně se rozmnožovat¹⁰⁵ a invazivními nepůvodními druhy pak ty, u nichž bylo zjištěno, že jeho zavlečení či vysazení nebo šíření ohrožuje biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby nebo na ně má nepříznivý dopad.

Na tento právní nástroj je na místě nahlédnout jako na nástroj subsidiární, tedy pokud se neuplatní ochrana přísnější.

Logicky se obecná ochrana podle § 5 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. uplatní zejména ve vztahu ke vzácnějším, málo rozšířeným a málo početným druhům, ovšem protože postihuje i populace druhů, spíše než celková početnost druhu je rozhodující velikost a schopnost konkrétní populace vypořádat se s následky škodlivého zásahu. V tomto ohledu mohou být běžné druhy stejně i více zranitelné jako ty málo rozšířené. Zákon definici populace neuvádí, proto je možné vyjít z obecného významu tohoto pojmu (soubor jedinců téhož druhu vyskytující se v určitém prostoru a čase) a konkrétní populaci vymezit vždy podle skutečného stavu, tedy především územního omezení a funkčního uspořádání živočichů či rostlin.¹⁰⁶

Jakkoli je tedy nástroj obecné ochrany podle § 5 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. subsidiární, může nahradit druhovou ochranu zvláštní tam, kde by jinak byla na místě, avšak daný druh

¹⁰⁵ Článek 3 odst. 1 nařízení 1143/2014

¹⁰⁶ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str.65

mezi zvláště chráněné z nějakého důvodu není zařazen. To je možno uplatnit u vzácných druhů s malými populacemi, které se např. na území ČR objevily až po přijetí seznamu zvláště chráněných druhů. V takovém případě totiž téměř jakýkoli zásah do populace představuje ohrožení daného druhu na bytí minimálně v měřítku ČR a použití nástroje obecné ochrany je tak zcela na místě.

4.1.2 Povinnost opatření pro prevenci nadměrného úhynu

Fyzické a právnické osoby jsou povinny při provádění zemědělských, lesnických a stavebních prací, při vodohospodářských úpravách, v dopravě a energetice postupovat tak, aby nedocházelo k nadměrnému úhynu rostlin a zraňování nebo úhynu živočichů nebo ničení jejich biotopů, kterému lze zabránit technicky i ekonomicky dostupnými prostředky.¹⁰⁷

Výčet činností je taxativní, nicméně tyto pojmy je třeba ve sporných případech vykládat širěji vzhledem k účelu komentovaného ustanovení.¹⁰⁸ To však mohlo být při aplikaci problematické, nicméně tuto situaci řeší níže popsané novelizované znění tohoto ustanovení.

Od 1. 7. 2023 bude účinné nové znění § 5 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., které rozšiřuje stávající pojem „stavební práce“ na plánování, provádění a užívání staveb, doplňuje provádění terénních úprav a činnosti prováděné hornickým způsobem a pojem „vodohospodářské úpravy“ rozšiřuje na činnosti ve vodním hospodářství. Omezení těchto činností se pak nově mají vztahovat i na narušení migračních tras živočichů.¹⁰⁹

Také toto ustanovení in fine zakládá pravomoc orgánu ochrany přírody uložit zajištění či použití takovýchto prostředků, neučiní-li tak povinná osoba sama. Tuto kompetenci mají opět obecní úřady obcí s rozšířenou působností¹¹⁰, případně ve svých správních obvodech krajské úřady¹¹¹, Agentura či správy národních parků¹¹² či újezdní úřady na území vojenských újezdů.¹¹³ Věcně pak lze takové opatření realizovat i nástrojem podle § 66 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. či § 80

¹⁰⁷ Ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁰⁸ JELÍNKOVÁ, Jitka. Zákon o ochraně přírody a krajiny: praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Praktický komentář. ISBN 978-80-7676-021-9, str.34

¹⁰⁹ Ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb. ve znění účinném od 1. 7. 2023

¹¹⁰ Ustanovení § 77 odst. 1 písm. d) zákona č. 114/1992 Sb.

¹¹¹ Ustanovení § 77a odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

¹¹² Ustanovení § 78 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

¹¹³ Ustanovení § 78a odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

zákona č. 114/1992 Sb., což se vztahuje na Českou inspekci životního prostředí, u níž přímá kompetence chybí.

Pojem „nadměrný úhyn“ je nutno vykládat s obsahem na ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.¹¹⁴

Logicky lze za nadměrnou označit takovou míru úhynu, která má za důsledek porušení obecné ochrany ve smyslu § 5 odst. 1 nebo která vede k úhynu vysokého počtu rostlin či živočichů. Početní hledisko však není rozhodující; za nadměrný úhyn lze totiž považovat zejména takový úhyn, ke kterému dochází zbytečně, aniž by jím byla prováděná činnost pevně podmíněna. Nadměrnost je tak třeba hodnotit nejen ve vztahu k druhu či druhům, u kterých k úhynu dochází, ale také ve vztahu k povaze a provádění vyjmenovaných činností.¹¹⁵

Pokud pak jde o úhyn volně žijících ptáků, který však nenastává v důsledku (ex lege zakázaného) úmyslného usmrcování¹¹⁶, za nadměrný lze považovat prakticky jakýkoli úhyn, kterému by bylo možno zabránit, již jen z toho důvodu, že ochrana volně žijících ptáků podle § 5a zákona č. 114/1992 Sb. je postavena na ochraně každého jednotlivého jedince. Jakýkoli jedinec volně žijícího ptáka uhynulý v důsledku lidské činnosti tedy z pohledu (i evropského) práva lze považovat za jev nežádoucí.¹¹⁷

Pokud jde o dostupnost prostředků, tu je rovněž nutné hodnotit ve vztahu ke konkrétním skutkovým okolnostem. Jedná se však o objektivní kategorii, takže je nutné vycházet z toho, jaké prostředky mohou běžně obstarat nebo využít bez vynaložení nadměrných finančních prostředků osoby provádějící stejné nebo podobné činnosti jako předmětná fyzická či právnická osoba. Pokud orgán ochrany přírody uloží zajištění či použití takovýchto prostředků, neměl by se omezovat pouze na výběr z prostředků, kterými daná fyzická či právnická osoba aktuálně

¹¹⁴ STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0, str.52

¹¹⁵ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str.67

¹¹⁶ Srov. § 5a odst. 1 písm. a) zákona č. 114/1992 Sb.

¹¹⁷ Srov. též směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků, preambule body 5, 6 a 11, dále článek 2

disponuje, nebo zohledňovat její finanční možnosti způsobem, který by již byl v rozporu s účelem a cílem § 5 odst. 3.¹¹⁸

4.1.3 Regulace šíření nepůvodních druhů a kříženců

Dalším nástrojem obecné ochrany druhů je regulace šíření nepůvodních druhů a kříženců, a to jak *in situ* (dlouhodobě zakotveno v části druhé, hlavě první zákona o ochraně přírody a krajiny), tak také i *ex situ* v důsledku přijetí evropské právní úpravy na ochranu před invazními nepůvodními druhy (část druhá hlava druhá zákona o ochraně přírody a krajiny).

4.1.3.1 Rozšiřování nepůvodních druhů do krajiny

Záměrné rozšíření nepůvodního druhu do krajiny je možné jen s povolením orgánu ochrany přírody; to neplatí pro nepůvodní druhy rostlin, pokud se hospodaří podle schváleného lesního hospodářského plánu nebo vlastníkem lesa převzaté lesní hospodářské osnovy, pokud jsou vysazovány v zastavěném území obce a při využití vybraných nepůvodních druhů ryb stanovených nařízením vlády vydaným podle zákona o rybářství. Platnost povolení k záměrnému rozšíření nepůvodního druhu do krajiny zaniká zařazením příslušného druhu na unijní seznam.¹¹⁹

Záměrné rozšiřování křížence druhů rostlin či živočichů (dále jen "kříženec") do krajiny je možné jen s povolením orgánů ochrany přírody; to neplatí pro křížence druhů rostlin, pokud je vysazován v zastavěném území obce.¹²⁰

Orgán ochrany přírody může stanovit opatření k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence, je-li to s ohledem na místní dopady na přírodu a krajinu nezbytné. V opatření k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence stanoví také podmínky jeho provádění. Opatřením k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence není dotčeno opatření stanovené podle jiného právního předpisu¹²¹

4.1.3.2 Ochrana přírody a krajiny před invazními nepůvodními druhy

¹¹⁸ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str.67

¹¹⁹ Ustanovení § 5 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

¹²⁰ Ustanovení § 5 odst. 5 zákona č. 114/1992 Sb.

¹²¹ Ustanovení § 5 odst. 6 zákona č. 114/1992 Sb.

Zákon o ochraně přírody a krajiny zde provádí Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014. Jedná se vlastně o „negativní druhovou ochranu“, resp. druhovou ochranu prováděnou pomocí negativní selekce vybraných (invazních nepůvodních druhů).

Zákon o ochraně přírody stanoví podmínky pro vydání povolení k využívání invazního nepůvodního druhu s významným dopadem na Evropskou unii, který byl zařazen na unijní seznam,¹²² zakládá kompetenci vlády k zavedení mimořádných opatření vůči invaznímu nepůvodnímu druhu, jehož výskyt byl na území České republiky zjištěn nebo jehož zavlečení nebo vysazení na území České republiky bezprostředně hrozí¹²³, stanoví postup a kompetence při sledování výskytu a způsobu šíření invazních nepůvodních druhů¹²⁴, zakládá kompetenci Ministerstva životního prostředí stanovit rozhodnutím nebo opatřením obecné povahy opatření k odstranění invazního nepůvodního druhu na unijním seznamu, jehož zavlečení, vysazení nebo výskyt byl včas zjištěn¹²⁵ a povinnost Ministerstva životního prostředí vypracovat zásady regulace značně rozšířeného invazního nepůvodního druhu na unijním seznamu¹²⁶.

V rámci společných ustanovení se stanoví mimo jiné postup pro ty, kteří v současnosti jedince invazních nepůvodních druhů živočichů drží. Vlastník nebo držitel jedince invazního nepůvodního druhu živočicha na unijním seznamu je povinen pro účely prokázání toho, že jej měl v držení již před zařazením tohoto druhu na unijní seznam, zaregistrovat tohoto jedince prostřednictvím evidence druhové ochrany. Registraci je nutno provést do 1 roku ode dne zařazení druhu na unijní seznam. Vlastník nebo držitel jedince invazního nepůvodního druhu živočicha na unijním seznamu, u něhož byl stanoven zákaz takový druh držet nebo chovat, je oprávněn umístit jej do zařízení určeného k tomu Ministerstvem životního prostředí. Umístěním do zařízení přechází vlastnické právo k jedinci invazního nepůvodního druhu živočicha na unijním seznamu na zařízení.¹²⁷

¹²² Ustanovení § 13d zákona č. 114/1992 Sb.

¹²³ Ustanovení § 13e zákona č. 114/1992 Sb.

¹²⁴ Ustanovení § 13d zákona č. 114/1992 Sb.

¹²⁵ Ustanovení § 13g odst.2 zákona č. 114/1992 Sb.

¹²⁶ Ustanovení § 13h zákona č. 114/1992 Sb.

¹²⁷ Ustanovení § 13j odst. 2 a 3 zákona č. 114/1992 Sb.

Kontrolu dodržování příslušných ustanovení zákona a práva EU provádí Česká inspekce životního prostředí.¹²⁸ Jedince invazního nepůvodního druhu živočicha na unijním seznamu lze za zákonem stanovených podmínek¹²⁹ i odebrat.

4.1.4 Regulace dovozu a vývozu ohrožených rostlin a živočichů

V tomto případě jde o specifický druh regulace, lze říci soubor podmínek ochrany, který cílí na příčinu ohrožení spočívající v obchodní poptávce za danými druhy rostlin a živočichů. Primárním pramenem práva je již zmíněná Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES), od vstupu České republiky do Evropské unie je jím pak nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a konečně na území ČR pak zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (který je svým způsobem národním prováděcím předpisem pro výše uvedené Nařízení 338/97) a konečně prováděcí předpisy jak Nařízení 338/97, tak zákona č. 100/2004 Sb.

Jedná se o velmi obsáhlý úsek právní úpravy ochrany druhů, který by sám o sobě vydal na samostatnou práci. Aby však v rámci obecného tématu mé diplomové práce tato specifická část druhové ochrany pro ucelenost nechyběla, téma jsem zařadil, nicméně jsem si dovolil pojmut tuto podkapitolu spíše jako stručný exkurz.

4.1.4.1 Úprava vývozu a dovozu v zákoně o ochraně přírody a krajiny

Podle § 5 odst. 10 zákona č. 114/1992 Sb. vývoz a dovoz ohrožených rostlin a živočichů chráněných mezinárodními úmluvami, kterými je Česká republika vázána (dále jen "mezinárodní úmluvy"), povoluje orgán ochrany přírody, s výjimkou vývozu a dovozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, který je upraven zvláštním předpisem.

Toto ustanovení se zdá, s ohledem na později přijatý zákon č. 16/1997 Sb. a následně recentní přímou účinnost norem evropského práva a existenci zákona č. 100/2004 Sb. o obchodování

¹²⁸ Ustanovení § 80 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

¹²⁹ Ustanovení § 89 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

s ohroženými druhy být poněkud rudimentární, což mimo jiné uvádějí i někteří autoři, nicméně podle mého názoru tomu tak není zcela.

Za zvláštní právní předpis, na nějž se výše uvedené ustanovení odkazuje, lze jistě považovat zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy, a přímo použitelné předpisy práva EU, zde tedy zejména nařízení Rady (ES) 338/97 a jeho prováděcí předpisy, a to v případě, že jde o vývoz a dovoz ohrožených rostlin a živočichů, které jsou chráněny Úmluvou o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (známou jako Úmluva CITES), neboť právě (a pouze) tuto úmluvu výše uvedené právní předpisy ČR a EU aplikují.

Kromě ochrany Úmluvou CITES však existuje řada dalších druhů ohrožených rostlin a živočichů, které jsou chráněny jinými mezinárodními úmluvami. Jednou z takových úmluv je Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (známá jako Bernská úmluva), publikována pod č. 107/2001 Sb.m.s. Vývoz a dovoz ohrožených živočichů a rostlin chráněných touto úmluvou (a případně dalšími úmluvami než je Úmluva CITES) podle názoru ČIŽP není upraven zvláštním předpisem, neboť zákon č. 100/2004 Sb. na ně cele nedopadá.

V § 1 odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb. se mimo jiné uvádí, že tento zákon dále stanoví podmínky pro obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin dále vymezených a stanoví některá další opatření sloužící k zajištění ochrany a evidence těchto druhů na území České republiky.

Podle § 1 odst. 2 zákona 100/2004 Sb. se tento zákon vztahuje na

- a) stanovené druhy živočichů a rostlin a na výrobky z živočichů a rostlin těchto druhů vyjmenované v Úmluvě a v právu Evropských společenství o ochraně ohrožených druhů,
- b) tuleně a produkty z tuleňů (dále jen „výrobek z tuleně“),
- c) vývoz dalších zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů z České republiky, které může v zájmu jejich ochrany stanovit prováděcí právní předpis.

Podle výkladu pojmů obsaženého v § 2 písm. f) zákona č. 100/2004 Sb. se dovozem rozumí dovoz exempláře, regulované kožešiny nebo výrobku z tuleně do Evropského společenství, včetně exempláře, který byl uloven v mořských vodách, jež nejsou pod právní svrchovaností žádného státu, a to od okamžiku vstupu na území Evropského společenství, vyjma celního

režimu tranzitu. Z tohoto ustanovení je tak dle mého názoru zřejmé, že zákon č. 100/2004 Sb. vnímá pojem „dovoz“ pouze jako dovoz do EU (tedy z nečlenských států EU), nicméně za dovoz nepovažuje dovoz do ČR z jiného členského státu EU. Nadto je výklad pojmu vztažen toliko k exempláři (myšleno ve smyslu Čl. 2 písm. t) nařízení Rady (ES) č. 338/97), tzn. tento výklad pojmu „dovoz“ dopadne pouze na druhy chráněné Úmluvou CITES

Této interpretaci nasvědčují i další pojmy vyložené v § 2 zákona č. 100/2004 Sb., kdy v případě vývozu zákon č. 100/2004 Sb. rozlišuje vývoz (§ 2 odst. g) a vývoz z ČR (§ 2 odst. i), a zároveň zmiňují vedle pojmu „exemplář“ i pojem „jiný jedinec“. (§ 2 odst. h) Vývozem z České republiky rozumí zákon vývoz exempláře, jiného jedince, regulované kožešiny nebo výrobku z tuleňů z Evropského společenství, vyjma celního režimu tranzitu, a přepravu exempláře, jiného jedince, regulované kožešiny nebo výrobku z tuleňů z České republiky do jiného členského státu Evropských společenství.

Jiným jedincem je dle § 2 odst. h) zákona č. 100/2004 Sb. jedinec zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny, který není exemplářem a který je vymezen prováděcím právním předpisem podle § 1 odst. 2 písm. c).

Podle zákona o obchodování s ohroženými druhy vývoz tzv. jiného jedince¹³⁰ z České republiky lze provést jen na základě povolení ministerstva¹³¹. Na území České republiky dále platí pro tyto jedince při jejich vývozu obdobná úprava jako pro exempláře druhu přímo ohroženého vyhynutím¹³².

Povolení k vývozu podle odstavce 1 lze udělit jen tehdy, pokud žadatel prokáže, že

- a) vývoz tohoto jedince neohrozí druh na přežití; odborné stanovisko vydá na žádost žadatele vědecký orgán,
- b) tento jedinec byl získán v souladu s jiným právním předpisem,
- c) tento živý jedinec bude během přepravy zajištěn v souladu s jiným právním předpisem tak, aby nehrozilo nebezpečí úhynu nebo poškození zdraví.¹³³

¹³⁰ Tím se dle § 2 písm. h) zákona č. 100/2004 Sb. rozumí jedinec zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny, který není exemplářem a který je vymezen prováděcím právním předpisem podle § 1 odst. 2 písm. c) zákona č. 100/2004 Sb.

¹³¹ Ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb.

¹³² Ustanovení § 18 odst. 2 zákona č. 100/2004 Sb.

¹³³ Ustanovení § 18 odst. 3 zákona č. 100/2004 Sb.

Prováděcí předpis, který by dle § 1 odst. 2 písm. c) zákona o obchodování s ohroženými druhy stanovil konkrétní zvláště chráněné druhy, na které se toto ustanovení uplatní, však dosud nebyl vydán.

Z usnesení Ústavního soudu III.ÚS 703/02 ze dne 26. 6. 2003 pak podpůrně vyplývá, že pro aplikaci ustanovení § 5 odst. 7 zákona č. 114/1992 Sb. (v tehdejší znění § 5 odst. 6) není rozhodující, zda jde o mezinárodní smlouvu s přímým účinkem či nikoliv.

S ohledem na výše uvedené tedy mám za to, že zákon č. 100/2004 Sb. dopadá na vývoz z ČR do jiných států EU u těch ohrožených druhů rostlin a živočichů chráněných jinými mezinárodními úmluvami, než je Úmluva CITES, kteří jsou současně zvláště chráněnými rostlinami nebo živočichy dle zákona č. 114/1992 Sb., neboť na ně lze aplikovat § 18 odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb., pokud by ovšem prováděcí předpis takové druhy vymezil. Zákon č. 100/2004 Sb. však nedopadá na vývoz z ČR do jiných států EU u těch ohrožených druhů rostlin a živočichů chráněných jinými mezinárodními úmluvami než je Úmluva CITES, kteří nejsou současně jinými jedinci (tedy prováděcím předpisem určenými zvláště chráněnými rostlinami nebo živočichy dle zákona č. 114/1992 Sb.), neboť jedinci takových druhů nenaplnují definici jiného jedince dle § 2 písm. h) zákona č. 100/2004 Sb. a tudíž se na ně § 18 odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb. nevztahuje. Toho času se § 18 odst. 1 zákon č. 100/2004 Sb. v důsledku již zmíněné absence prováděcího předpisu nevztahuje na žádný zvláště chráněný druh.

A konečně zákon č. 100/2004 Sb. nedopadá na dovoz do ČR z jiných států EU u těch ohrožených druhů rostlin a živočichů chráněných jinými mezinárodními úmluvami než je Úmluva CITES, a to vzhledem k tomu, že zákon č. 100/2004 Sb. jednak vykládá pojem „dovoz“ pouze jako dovoz z nečlenských zemí do EU a zároveň výklad pojmu dovoz vztahuje pouze k exemplářům ve smyslu Čl. 2 písm. t) nařízení Rady (ES) č. 338/97, tedy k exemplářům druhů podléhajícím Úmluvě CITES).

Z výše uvedených důvodů jsem tedy toho názoru, že ve výše popsáných případech není dovoz či vývoz ohrožených druhů rostlin a živočichů vždy upraven zvláštním předpisem (zde zákonem 100/2004 Sb.) a mělo by tak být postupováno podle § 5 odst. 7 zákona č. 114/1992 Sb., tzn. vydáváno a při kontrole dodržování zákona vyžadováno dovozní povolení, jehož vydání je dle § 79 odst. 3 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb. v kompetenci Ministerstva životního prostředí.

4.1.4.2 Úprava vývozu a dovozu v evropském právu

Obecně lze říci, že regulace vývozu, dovozu a obchodu s ohroženými druhy je zejména prostřednictvím sekundárního práva EU zajištěna velmi komplexně, robustním systémem ochranných podmínek, jakož i podmínek stanovujících postup příslušných orgánů veřejné moci v případě povolování nakládání s exempláři těchto druhů, stanovením vzorů a obsahu příslušných dokladů a striktně stanovenými požadavky na odchylky (výjimky) ze standardních podmínek ochrany.

Pro účel druhové ochrany prostřednictvím regulace dovozu, vývozu a obchodu je nutno vycházet z definice exempláře dle Nařízení Rady (ES) 338/97. Exemplářem je pro účely tohoto nařízení jakýkoli živočišný nebo rostlinný jedinec, ať živý nebo neživý, patřící k některému z druhů zařazených do příloh A až D, jakákoli jeho část nebo odvozenina, ať tvoří součást jiného zboží či nikoli, jakož i jakékoli jiné zboží, u něhož je podle průvodních dokumentů, obalu nebo označení či etikety nebo jakýchkoli jiných příznaků patrné, že představuje nebo obsahuje části či odvozeniny živočichů nebo rostlin uvedených druhů, pokud takové části či odvozeniny nejsou vyňaty z působnosti ustanovení tohoto nařízení nebo ustanovení týkajících se přílohy, do které je dotyčný druh zařazen, a to vyznačením této skutečnosti v dotyčných přílohách.¹³⁴

Zájmové druhy jsou v návaznosti na Úmluvu CITES rozděleny do příloh A až D.

Příloha A Nařízení 338/97 obsahuje:

- a) druhy zařazené do přílohy I Úmluvy CITES, u nichž členské státy nevznesly výhradu,
- b) jakýkoli druh, který:
 - i) je nebo může být předmětem poptávky za účelem využívání ve Společenství nebo mezinárodního obchodu a kterému buď hrozí vyhynutí, nebo je tak vzácný, že jakýkoli objem obchodu by ohrozil přežití druhu nebo

¹³⁴ Článek 2 písm. t) Nařízení Rady (ES) 338/97

ii) patří do rodu, z něhož většina druhů je zařazena do přílohy A, nebo který je druhem, většina jehož poddruhů je zařazena do přílohy A, a to podle kritérií stanovených v pododstavci a) nebo v pododstavci b) písm. i), přičemž jeho zařazení do této přílohy je nezbytné pro účinnou ochranu těchto taxonů¹³⁵.

Příloha B Nařízení 338/97 obsahuje

a) druhy zařazené do přílohy II Úmluvy CITES a zároveň nezařazené do přílohy A, přičemž u nich členské státy nevznesly výhradu,

b) druhy zařazené do přílohy I Úmluvy CITES, u nichž byla vznesena výhrada,

c) jakýkoli jiný druh, který není zařazen do přílohy I ani II Úmluvy CITES:

i) a který je předmětem mezinárodního obchodu v objemech, jež by mohly být neslučitelné s jeho přežitím nebo s přežitím jeho populace v určitých zemích, nebo s udržení celkové populace na úrovni, která odpovídá úloze daného druhu v ekosystémech, v nichž se vyskytuje; nebo

ii) jehož zařazení do této přílohy z důvodu podobnosti jeho vzhledu s jinými druhy zařazenými do přílohy A nebo do přílohy B je nezbytné pro zajištění účinné kontroly obchodu s exempláři takových druhů;

d) druhy, u kterých bylo zjištěno, že zavedení živých exemplářů do přírodního prostředí Společenství by představovalo ekologické ohrožení původních druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ve Společenství.¹³⁶

Příloha C Nařízení 338/97 obsahuje

a) druhy zařazené do přílohy III Úmluvy CITES a zároveň nezařazené do přílohy A nebo B, přičemž u nich členské státy nevznesly výhradu,

¹³⁵ Článek 3 odst. 1 Nařízení Rady (ES) 338/97

¹³⁶ Článek 3 odst. 2 Nařízení Rady (ES) 338/97

b) druhy zařazené do přílohy II Úmluvy CITES, u nichž byla vznesena výhrada.¹³⁷

Příloha D Nařízení 338/97 obsahuje

a) druhy, které nejsou zařazeny do příloh A až C a které jsou do Společenství dováženy v počtech, jež jsou dostatečným opodstatněním pro sledování,

b) druhy zařazené do přílohy III Úmluvy CITES, u nichž byla vznesena výhrada.¹³⁸

Exemplář se považuje za exemplář druhu zařazeného do příloh A až D tehdy, pokud jde o živočicha nebo rostlinu, z jehož "rodičů" alespoň jeden patří ke druhu zařazenému do těchto příloh, případně pokud jde o část či odvozeninu z takového živočicha nebo rostliny. V případech, kdy "rodiče" takového živočicha nebo rostliny patří ke druhům, z nichž každý je zařazen do jiné přílohy nebo z nichž pouze jeden je zařazen do těchto příloh, platí ustanovení přísnější přílohy. Nicméně v případě exemplářů hybridních rostlin, pokud je jeden z "rodičů" zařazen do přílohy A, platí ustanovení přísnější přílohy jedině tehdy, jestliže je tato skutečnost jmenovitě pro takový druh uvedena v poznámce uvedené v dané příloze.¹³⁹

Z hlediska regulace je, jak bude uvedeno níže, nejzásadněji regulováno nakládání s druhy zařazenými do přílohy A a B Nařízení 338/97.

4.1.4.2 Ochranné podmínky

4.1.4.2.1 Dovoz

Dovoz exemplářů druhů zařazených **do přílohy A** do Společenství je možný pouze poté, co byly provedeny potřebné kontroly a na hraničním celním úřadě v místě dovozu bylo předloženo dovozní povolení vydané výkonným orgánem cílového členského státu.

Dovozní povolení smí být vydáno pouze v souladu s omezeními zavedenými podle odstavce 6 a po splnění těchto podmínek:

¹³⁷ Článek 3 odst. 3 Nařízení Rady (ES) 338/97

¹³⁸ Článek 3 odst. 4 Nařízení Rady (ES) 338/97

¹³⁹ Článek 2 písm. t) Nařízení Rady (ES) 338/97

a) příslušný vědecký orgán po zvážení případného stanoviska Vědecké prověřovací skupiny oznámil, že dovoz do Společenství:

i) nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu nebo na rozsah území, na němž se vyskytuje příslušná populace daného druhu;

ii) se uskutečňuje:

- za některým z účelů uvedených v čl. 8 odst. 3 písm. e), f) a g) nebo

- za jiným účelem, který neohrožuje přežití dotyčných druhů;

b) i) žadatel předloží dokumenty dokazující, že exempláře byly získány v souladu s právními předpisy o ochraně dotyčných druhů, což v případech, kdy jsou ze třetí země dováženy exempláře druhů zařazených do příloh úmluvy, je vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu, případně jejich kopie, které v souladu s úmluvou vydal příslušný orgán země, ze které se vývoz nebo zpětný vývoz uskutečňuje;

ii) pro vydání povolení k dovozu druhů zařazených **do přílohy A** podle čl. 3 odst. 1 písm. a) však nejsou takové písemné důkazy vyžadovány, ale originál jakéhokoli takového dovozního povolení je nutno zadržet, dokud žadatel nepředloží vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu;

c) příslušný vědecký orgán se přesvědčí, že zamýšlené ubytování pro živý exemplář na místě určení je odpovídajícím způsobem vybavené, aby umožňovalo řádnou ochranu a péči;

d) výkonný orgán se přesvědčí, že exemplář není určen k použití pro převážně komerční účely;

e) výkonný orgán po konzultaci s příslušným vědeckým orgánem dospěje k názoru, že neexistují žádné další okolnosti týkající se zachování druhu, které mluví proti vydání dovozního povolení; a

f) v případě přivezení z moře se výkonný orgán přesvědčí, že veškeré živé exempláře budou připraveny a přepravovány tak, aby se minimalizovalo nebezpečí zranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení.¹⁴⁰

Dovoz exemplářů druhů zařazených **do přílohy B** do Společenství je možný pouze poté, co byly provedeny potřebné kontroly a na hraničním celním úřadě v místě dovozu bylo předloženo dovozní povolení vydané výkonným orgánem cílového členského státu.

Dovozní povolení smí být vydáno pouze v souladu s omezeními zavedenými podle odstavce 6, a pokud:

a) příslušný vědecký orgán po prostudování dostupných údajů a případně po zvážení případného stanoviska Vědecké prověřovací skupiny dojde k závěru, že dovoz do Společenství nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu nebo na rozsah území, na kterém se vyskytuje příslušná populace daného druhu, vzhledem k současnému nebo předpokládanému objemu obchodu. Tento závěr bude platit pro následné dovozy tak dlouho, dokud se výše uvedené okolnosti významně nezmění;

b) žadatel předloží dokumenty dokazující, že zamýšlené ubytování pro živý exemplář na místě určení je odpovídajícím způsobem vybavené, aby umožňovalo řádnou ochranu a péči;

c) podmínky uvedené v odst. 1 písm. b) bod i), písm. e) a písm. f) byly splněny.¹⁴¹

Dovoz exemplářů druhů zařazených **do přílohy C** do Společenství je možný pouze poté, co byly provedeny potřebné kontroly a na hraničním celním úřadě v místě dovozu bylo předloženo oznámení o dovozu a:

a) v případě vývozu ze země uvedené v souvislosti s dotyčnými druhy v příloze C předloží žadatel písemný dokument ve formě vývozního povolení, které v souladu s úmluvou vydal orgán dané země k tomuto účelu příslušný, že exempláře byly získány v souladu s vnitrostátními právními předpisy o ochraně dotyčných druhů; nebo

¹⁴⁰ Článek 4 odst. 1 Nařízení Rady (ES) 338/97

¹⁴¹ Článek 4 odst. 2 Nařízení Rady (ES) 338/97

b) v případě vývozu ze země neuvedené v souvislosti s dotyčnými druhy v příloze C nebo v případě zpětného vývozu z jakékoli země předloží žadatel vývozní povolení, potvrzení o zpětném vývozu nebo potvrzení původu, které v souladu s úmluvou vydal k tomuto účelu příslušný orgán země, z níž se vývoz nebo zpětný vývoz uskutečňuje.¹⁴²

Dovoz exemplářů druhů zařazených **do přílohy D** do Společenství je možný pouze poté, co byly provedeny potřebné kontroly a na hraničním celním úřadě v místě dovozu bylo předloženo oznámení o dovozu.¹⁴³

Z výše uvedených ochranných podmínek je zjevné, že nejpřísnější regulace je aplikována na dovoz exemplářů druhů z Přílohy A, kde je (oproti exemplářům z Přílohy B, resp. příloh dalších) pro vydání dovozního povolení vyžadováno naplnění některého ze stanovených účelů dovozu, jednak přesvědčení se výkonného orgánu o tom, že exemplář není určen k použití pro převážně komerční účely¹⁴⁴ a přesvědčení vědeckého orgánu o tom, že zamýšlené ubytování pro živý exemplář na místě určení je vybavené adekvátním způsobem.

Dovoz exemplářů (resp. vydání dovozního povolení) z příloh A, B a C pak shodně vyžaduje předložení dokumentů dokazujících, že exempláře byly získány v souladu s právními předpisy o ochraně dotyčných druhů, což je typicky vývozní povolení vydané příslušným orgánem země původu (vývozu).

4.1.4.2.2 Vývoz

Vývoz nebo zpětný vývoz exemplářů druhů zařazených **do přílohy A** ze Společenství je možný pouze poté, co byly provedeny potřebné kontroly a na celním úřadě, kde se vyřizují vývozní formality, bylo předloženo vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu vydané výkonným orgánem členského státu, ve kterém se exempláře nacházejí.

¹⁴² Článek 4 odst. 3 Nařízení Rady (ES) 338/97

¹⁴³ Článek 4 odst. 4 Nařízení Rady (ES) 338/97

¹⁴⁴ S ohledem na výkladové ustanovení se převážně komerčními účely dle čl. 2 písm. m) Nařízení 338/97 rozumí veškeré účely, jejichž neobchodní hlediska jasně nepřevládají

Vývozní povolení pro exempláře druhů zařazených do přílohy A smí být vydáno pouze po splnění těchto podmínek:

a) příslušný vědecký orgán písemně oznámil, že odchyt či sběr exemplářů ve volné přírodě nebo jejich vývoz nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu nebo na rozsah území, na kterém se příslušná populace daného druhu vyskytuje;

b) žadatel předloží dokumenty dokazující, že exempláře byly získány v souladu s právními předpisy o ochraně dotyčných druhů; v případě, kdy se žádost podává v jiném členském státu, než ze kterého exemplář pochází, slouží jako důkaz potvrzení, v němž je uvedeno, že exemplář byl získán z volné přírody v souladu s právními předpisy, které platí na území takového státu;

c) výkonný orgán se přesvědčí, že:

i) jakýkoli živý exemplář bude tak připraven a přepravován, aby se minimalizovalo nebezpečí zranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení; a

ii) - exempláře druhů, které nejsou zařazeny do přílohy I úmluvy, nebudou využívány k převážně komerčním účelům; nebo

- v případě, kdy se do země, která je smluvní stranou úmluvy, vyvázejí exempláře druhů uvedených v čl. 3 odst. 1 písm. a) tohoto nařízení, bylo vydáno dovozní povolení;

a

d) výkonný orgán členského státu po konzultaci s příslušným vědeckým orgánem dospěje k názoru, že neexistují žádné další okolnosti týkající se zachování druhu, které mluví proti vydání vývozního povolení.¹⁴⁵

Vývoz nebo zpětný vývoz exemplářů druhů, jež jsou zařazeny **do příloh B a C**, ze Společenství je možný pouze poté, co byly provedeny potřebné kontroly a na celním úřadě, kde se vyřizují vývozní formalities, bylo předloženo vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu vydané výkonným orgánem členského státu, na jehož území se exempláře nacházejí.

¹⁴⁵ Článek 5 odst. 1 a 2 Nařízení (ES) 338/97

Vývozní povolení smí být vydáno teprve poté, kdy došlo ke splnění podmínek uvedených v odst. 2 písm. a), b), c) bod i) a písm. d).¹⁴⁶

Rozdíl v požadavcích na vydání vývozního povolení u druhů v jednotlivých přílohách lze tedy spatřovat především v tom, že u druhů v příloze A je nutno, aby se výkonný orgán přesvědčil, že exempláře zařazené současně do přílohy I Úmluvy CITES nebudou využívány převážně ke komerčním účelům a pokud mají být vyváženy do země, která je smluvní stranou Úmluvy CITES, že bylo vydáno tamější dovozní povolení.

4.1.4.2.3 Obchod

Nákup, nabízení ke koupi, nabývání pro obchodní účely, veřejné vystavování pro obchodní účely, využívání pro obchodní zisk a prodej, držení za účelem prodeje, nabízení k prodeji nebo převážení za účelem prodeje exemplářů druhů zařazených do přílohy A je zakázáno.¹⁴⁷

Za pozornost stojí i zde výkladová ustanovení Nařízení 338/97, a sice, že prodejem se rozumí jakákoli forma prodeje. Pro účely tohoto nařízení se za prodej považuje i pronajmutí, směna nebo výměna; obdobné výrazy mají být vykládány podobně.¹⁴⁸ Nabízením k prodeji je nabízení k prodeji a jakákoli činnost, která může být oprávněně za takové nabízení považována, včetně přímého nebo zprostředkovaného inzerování a včetně výzvy k jeho zakoupení.¹⁴⁹

Členské státy mohou zakázat držení exemplářů, zejména živých zvířat druhů zařazených do přílohy A.¹⁵⁰

Zákazy uvedené v odstavci 1 se vztahují také na exempláře druhů zařazených do přílohy B s výjimkou případů, kdy lze příslušnému orgánu dotyčného členského státu přesvědčivě prokázat, že takové exempláře byly získány, a pokud pocházejí z území mimo Společenství, že byly do něho dovezeny v souladu s požadavky platných právních předpisů o ochraně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.¹⁵¹

¹⁴⁶ Článek 5 odst. 3 Nařízení (ES) 338/97

¹⁴⁷ Článek 8 odst. 1 Nařízení Rady (ES) 338/97

¹⁴⁸ Článek 2 písm. p) Nařízení 338/97

¹⁴⁹ Článek 2 písm. i) Nařízení 338/97

¹⁵⁰ Článek 8 odst. 2 Nařízení Rady (ES) 338/97

¹⁵¹ Článek 8 odst. 5 Nařízení Rady (ES) 338/97

Výše uvedená trojice zákazů se vztahuje na exempláře z příloh A a B, přičemž exempláře z přílohy B jsou z těchto zákazů *ex lege* vyňaty za podmínky, že je prokázán jejich legální původ. Za pozornost stojí možnost úplného zákazu držení exemplářů z přílohy A, nicméně takovýto zákaz doposud nebyl v ČR uplatněn.

4.1.4.2.4 Přemístování živých exemplářů

V případě exempláře druhu zařazeného do přílohy A je k jakémukoli přemístění v rámci Společenství z místa uvedeného v příslušném dovozním povolení nebo jakémkoli potvrzení vydaném v souladu s tímto nařízením potřeba předběžné povolení výkonného orgánu členského státu, v němž se exemplář nachází. V jiných případech přemístění musí být osoba zodpovědná za přemístění exempláře schopna, pokud je třeba, předložit doklad o legálním původu exempláře.¹⁵²

Takové povolení:

- a) lze udělit pouze tehdy, pokud příslušný vědecký orgán takového členského státu nebo — jestliže jde o přemístění do jiného členského státu — příslušný vědecký orgán takového jiného členského státu dojde k přesvědčení, že zamýšlené ubytování pro živý exemplář na místě určení je odpovídajícím způsobem vybavené, aby umožňovalo řádnou ochranu a péči;
- b) musí být podloženo vydáním potvrzení; a
- c) se případně neprodleně oznámí výkonnému orgánu členského státu, do kterého má být exemplář přemístěn.¹⁵³

Souhlas se však nevyžaduje, jestliže nějaké živé zvíře musí být přemístěno za účelem neodkladného veterinárního zákroku a následně je vráceno přímo zpět na povolené místo určení.¹⁵⁴

¹⁵² Článek 9 odst. 1 Nařízení 338/97

¹⁵³ Článek 9 odst. 2 Nařízení 338/97

¹⁵⁴ Článek 9 odst. 3 Nařízení 338/97

I toto pravidlo představuje nástroj poměrně přísné regulace, ovšem je nutno si uvědomit, že povinnost souhlasu s přemístěním se na živé exempláře z přílohy A nevztahuje zdaleka vždy, ale pouze tehdy, kdy mají místo určení v příslušném dokladu výslovně uvedeno.

4.1.4.2.5 Výjimky

Pokud se jedná o **exempláře narozené a odchované v zajetí nebo uměle vypěstované**, pak s výjimkou použití článku 8 (tedy zákaz obchodu, případně držení) se na exempláře druhů zařazených do přílohy A, které se narodily a byly odchovány v zajetí nebo které byly uměle vypěstovány, vztahují stejná ustanovení jako na exempláře druhů zařazených do přílohy B.¹⁵⁵

V případě **uměle vypěstovaných rostlin** není nutno trvat na splnění ustanovení článků 4 a 5 (tedy vydání dovozních a vývozních povolení, a to za zvláštních podmínek, které stanoví Komise a které se týkají:

- i) používání rostlinolékařských osvědčení;
- ii) obchodu prováděného registrovanými obchodníky a vědeckými institucemi uvedenými v odstavci 4 tohoto článku; a
- iii) obchodu s hybridy.¹⁵⁶

Pokud se jedná o **tranzit exempláře** přes území Společenství, provedení kontrol a předložení předepsaných povolení, potvrzení a oznámení na hraničním celním úřadě v místě dovozu se nevyžaduje.

V případě druhů zařazených do příloh podle ustanovení čl. 3 odst. 1 a čl. 3 odst. 2 písm. a) a b), tedy druhy z přílohy A a druhy z přílohy B, které jsou současně v příloze I Úmluvy CITES s výhradou či příloze II Úmluvy CITES bez vznesené výhrady, se výše uvedená odchylka použije pouze tehdy, pokud byl příslušnými správními orgány třetí země, z níž se vývoz nebo zpětný vývoz provádí, vydán platný dokument pro vývoz nebo zpětný vývoz podle ustanovení úmluvy, který dané exempláře doprovází a ve kterém je uvedeno jejich místo určení.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Článek 7 odst. 1 písm. a) Nařízení Rady (ES) 338/97

¹⁵⁶ Článek 7 odst. 1 písm. b) Nařízení Rady (ES) 338/97

¹⁵⁷ Článek 7 odst. 2 Nařízení Rady (ES) 338/97

Pokud jde o **exempláře osobního nebo rodinného charakteru**, pak se ustanovení článků 4 a 5 (tedy regulace dovozu a vývozu) nevztahují na neživé exempláře, jejich části a odvozeniny patřící k druhům zařazeným do příloh A až D, které jsou exempláři osobního nebo rodinného charakteru dováženy do Společenství nebo z něho vyváženými či zpětně vyváženými podle ustanovení, která přijme Komise v souladu s postupem podle článku 18.¹⁵⁸

Odchylka z hlediska požadavků na dovoz se pro exempláře osobního nebo rodinného charakteru nevztahuje na exempláře, které jsou užívány k obchodnímu zisku, prodávány, vystavovány pro komerční účely, drženy k prodeji, nabízeny k prodeji nebo přepravovány k prodeji.¹⁵⁹

Tato odchylka se vztahuje pouze na exempláře, včetně loveckých trofejí, které splňují některou z těchto podmínek:

- a) jsou uloženy v osobních zavazadlech cestovatelů přijíždějících ze třetí země;
- b) jsou uloženy v osobním majetku fyzické osoby, která přesouvá své obvyklé bydliště ze třetí země do Společenství;
- c) jsou loveckými trofejemi, které cestovatel ulovil, a jsou dováženy později.¹⁶⁰

Rozdíly při aplikaci odchylky nastávají u exemplářů osobního nebo rodinného charakteru podle toho, zda jde o exempláře zařazené do přílohy A nebo B:

Odchylka od článku 4 (tedy požadavků na dovozní povolení) pro exempláře osobního nebo rodinného charakteru dle čl. 7 odst. 3 uvedeného nařízení se nevztahuje na exempláře druhů, které jsou uvedeny v **příloze A** uvedeného nařízení v případě, že jsou poprvé dováženy do Společenství osobou s obvyklým bydlištěm ve Společenství nebo osobou, která se do Společenství stěhuje.

Při prvním dovozu exemplářů osobního nebo rodinného charakteru, včetně loveckých trofejí, do Společenství osobou s obvyklým bydlištěm ve Společenství, který se týká exemplářů druhů

¹⁵⁸ Článek 7 odst. 3 Nařízení Rady (ES) 338/97

¹⁵⁹ Článek 57 odst. 1 Nařízení Komise (ES) 865/2006

¹⁶⁰ tamtéž

uvedených v **příloze B**, se nevyžaduje předložení dovozního povolení celním orgánům v případě, kdy je předložen originál vývozního dokladu nebo dokladu o zpětném vývozu a jeho kopie.

U dovozu nebo zpětného dovozu do Společenství exemplářů z přílohy B nařízení (ES) č. 338/97 nevyžaduje předložení dokladu o vývozu nebo zpětném vývozu nebo dovozního povolení (tedy takové exempláře osobního nebo rodinného charakteru lze dovážet zcela volně):

- a) kaviár druhů jeseterů (*Acipenseriformes spp.*) do výše 250 gramů na osobu;
- b) dešťové hole (rainsticks) druhů kaktusů (*Cactaceae spp.*) do počtu tří na osobu;
- c) neživé zpracované exempláře druhů krokodýlů (*Crocodylia spp.*) do počtu čtyř na osobu (vyjma masa a loveckých trofejí);
- d) ulity křídlatce velkého (*Strombus gigas*) do počtu tří na osobu.

Konečně pokud jde o **vědecké instituce**, dokumenty zmíněné v článcích 4, 5, 8 a 9 (tedy dovozní a vývozní povolení, výjimky ze zákazů obchodních činností a povolení k přemístění) se nevyžadují v případě neobchodních zápůjček, darů nebo výměn mezi vědci a vědeckými institucemi registrovanými výkonnými orgány států, ve kterých působí, herbářových exemplářů a jiných muzejních exemplářů konzervovaných, sušených nebo zalitých v konzervačním médiu a živých rostlinných materiálů, které jsou označeny štítkem, jehož vzor je určen v souladu s postupem podle článku 18, nebo podobným štítkem, který vydal nebo schválil výkonný orgán třetí země.¹⁶¹

4.1.4.2.6 Národní úprava na úseku obchodování s ohroženými druhy

Základním pramenem národní právní úpravy je zákon o obchodování s ohroženými druhy spolu s prováděcí vyhláškou č. 210/2010 Sb. Hlavním cílem tohoto právního předpisu je konkretizovat ustanovení Nařízení 338/97 tam, kde je to potřeba, zejména v oblasti řízení o jednotlivých povoleních a případně doplnit další nástroje regulace a kontroly. O nich pojednám níže.

¹⁶¹ Článek 7 odst. 4 Nařízení Rady (ES) 338/97

Prvním nástrojem je **zákaz dovozu výrobků z některých tuleních mlád'at pro obchodní účely**, zejména pro prodej, výměnu nebo nákup, nabízení k prodeji, výměnu nebo vybízení k prodeji, nabývání za účelem zisku, veřejné vystavování za účelem zisku nebo jako obchodní vzorek, využívání pro zisk, držení nebo přemísťování za účelem prodeje. Výjimku ze zákazu v odstavci 1 může v odůvodněných případech udělit ministerstvo pro výrobky z některých tuleních mlád'at, u nichž dovozce prokáže, že jsou výsledkem tradičního lovu prováděného Inuity v souladu s platnými právními předpisy země původu.¹⁶²

Dalším nástrojem je **zákaz lovu kytovců na lodích plujících pod státní vlajkou České republiky**. Výjimku ze zákazu podle odstavce 1 může za účelem vědeckého výzkumu udělit ministerstvo po vyžádání si stanoviska vědeckého orgánu.¹⁶³

Dalším nástrojem je již v kapitole o ochraně zvláště chráněných živočichů zmíněná **možnost regulace vývozu určitých zvláště chráněných rostlin a živočichů** a nahlížení na ně jako na exempláře z přílohy A.¹⁶⁴ Tím, že dosud nebyl přijat prováděcí předpis takové druhy vymezující, se však tento nástroj prozatím neuplatní.

Dalším nástrojem, na rozdíl od výše uvedených v praxi často uplatňovaným, je **registrace některých exemplářů**. Vlastník nebo dlouhodobý držitel exempláře je povinen jej přihlásit k registraci, jde-li o a) exemplář druhu přímo ohroženého vyhynutím, na který se vztahuje zákaz obchodních činností s výjimkou: 1. druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které se vyskytují přirozeně v přírodě České republiky, včetně druhů zvláště chráněných podle právních předpisů o ochraně přírody a krajiny, a 2. exemplářů druhů, pro které může prováděcí právní předpis stanovit, že se na ně povinnost registrace nevztahuje,

b) exempláře jiných druhů než druhů přímo ohrožených vyhynutím uvedených v příloze č. 2 k zákonu o obchodování s ohroženými druhy.¹⁶⁵

Zákon stanoví podrobné podmínky pro přihlášení exempláře k registraci, příslušné lhůty, jakož i postupy v případě změny vlastnictví, ztráty, úhynu či trvalého vývozu exempláře z ČR¹⁶⁶.

¹⁶² Ustanovení § 19 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁶³ Ustanovení § 20 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁶⁴ Ustanovení § 18 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁶⁵ Ustanovení § 23 odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁶⁶ Ustanovení § 23, § 23a zákona č. 100/2004 Sb.

Dokladem o registraci exempláře je registrační list, který však není úředním potvrzením o zákonném původu exempláře.¹⁶⁷

Dalším nástrojem je **povinnost upozornění na statut ochrany exempláře ve smyslu CITES při obchodování**. Ten, kdo prodává nebo nabízí k prodeji exemplář podléhající registraci anebo exemplář, na nějž se vztahuje zákaz obchodních činností podle nařízení v oblasti obchodování s ohroženými druhy je povinen jej opatřit písemným upozorněním „CITES - povinné doklady“ a prodej uskutečnit jen s příslušným registračním listem, a v případě, že jde o exemplář podléhající zakazu prodeje, též s potvrzením o výjimce z tohoto zakazu.¹⁶⁸

Ten, kdo prodává nebo nabízí k prodeji exemplář uvedený v odstavci 1, je dále povinen informovat kupujícího nebo zájemce o koupi o povinnosti registrovat exemplář podle tohoto zákona a o zákazech obchodních činností s exemplářem.¹⁶⁹

Výše uvedené povinnosti se vztahují i na toho, kdo takový exemplář prodává nebo nabízí k prodeji prostřednictvím prostředků komunikace na dálku. Upozornění „CITES - povinné doklady“ je povinnou součástí inzerátu nabízejícího k prodeji exemplář podléhající registraci anebo exemplář, na nějž se vztahuje zákaz obchodních činností.¹⁷⁰

Při obchodování na veřejnosti přístupných místech, kde se nabízejí k prodeji a prodávají exempláře, nebo při provozování prostředků komunikace na dálku, jejichž prostřednictvím se nabízejí k prodeji nebo prodávají exempláře, je provozovatel takového místa, nebo prostředku komunikace na dálku povinen zajistit, aby byly povinné informace spojené s převodem exempláře zveřejněny na viditelném místě. Provozovatel prostředku komunikace na dálku je povinen zajistit zveřejnění těchto informací i při inzerci nebo internetovém prodeji; za zveřejnění povinné informace se v tomto případě považuje i odkaz na povinné informace zveřejněné ministerstvem.¹⁷¹

¹⁶⁷ Ustanovení § 23 odst. 3 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁶⁸ Ustanovení § 23b odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁶⁹ Ustanovení § 23b odst. 2 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁷⁰ Ustanovení § 23b odst. 3 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁷¹ Ustanovení § 23b odst. 4 zákona č. 100/2004 Sb.

4.1.5 Péče o handicapované živočichy

Každý, kdo se ujal živočicha neschopného v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně nebo trvale přežít ve volné přírodě, zajistí jeho nezbytné ošetření, nebo ho za tímto účelem předá provozovateli záchranné stanice. Jde-li o živočicha dočasně neschopného přežít ve volné přírodě, osoba, která se ho ujala, přijme opatření k zamezení takových tělesných změn nebo změn chování, které by následně znemožnily jeho návrat do přírody a jeho zapojení do volně žijící populace. Jde-li o zvláště chráněného živočicha, postupuje se podle § 52 odst. 2.¹⁷² Prováděcí předpis, kterým je vyhláška č. 316/2009 Sb., zavádí pro živočichy neschopné v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně nebo trvale přežít ve volné přírodě legislativní zkratu „handicapovaný živočich“¹⁷³ a za jiné okolnosti vymezuje oslabení živočicha parazity, hladověním nebo příznaky otravy, výskyt živočicha patřícího k migrujícímu nebo hibernujícímu druhu v nevhodnou roční dobu, nebo porušení přirozených vzorců chování; přirozenými vzorci chování jsou druhově nebo pohlavně specifické vzory chování vyskytující se u živočichů narozených a trvale žijících ve volné přírodě, zejména plachost, schopnost provádět přirozené pohybové aktivity, schopnost přijímat a opatřovat si přirozenou potravu, schopnost reagovat na jedince svého druhu a komunikovat s nimi a schopnost hájit teritorium a reagovat na přirozené nepřátele.¹⁷⁴

Ze zákona nevyplývá povinnost se handicapovaného živočicha ujmout. Každému, kdo se ujme handicapovaného živočicha, však zákon ukládá zvláštní povinnosti. Obecně jde o povinnost zajistit jeho nezbytné ošetření nebo živočicha za tímto účelem předat provozovateli záchranné stanice. Jde-li o živočicha dočasně neschopného přežít ve volné přírodě, osoba, která se ho ujala, přijme opatření k zamezení takových tělesných změn nebo změn chování, které by následně znemožnily jeho návrat do přírody a jeho zapojení do volně žijící populace.¹⁷⁵

Vznik povinnosti podle § 5 odst. 8 a její obsah je nutné posuzovat s ohledem na konkrétní okolnosti. To se týká již samotného ujmoutí, za které nelze považovat každou interakci s handicapovaným živočichem, ale zejména jednání vedené vůči nálezce či jiné osoby převzít

¹⁷² Ustanovení § 5 odst. 11 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁷³ Ustanovení § 1 vyhlášky č. 316/2009 Sb.

¹⁷⁴ Ustanovení § 2 vyhlášky č. 316/2009 Sb.

¹⁷⁵ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str.72

živočicha do svého držení. Ujmutí není podmíněno úmyslem zajistit živočichovi ošetření nebo ho předat záchranné stanici; tato povinnost je naopak důsledkem toho, že se někdo handicapovaného živočicha ujme.¹⁷⁶

Problematika vymáhání tohoto ustanovení bude v praxi komplikovaná. Pokud někdo po ujmutí se handicapovaného živočicha jej nepředá provozovateli záchranné stanice, dopadne na něj alternativní povinnost zajistit jeho nezbytné ošetření. Pokud tuto povinnost nesplní a jedinec strádá či uhynie, lze takové jednání klasifikovat jako týrání zvířat podle zvláštního zákona¹⁷⁷, nicméně zákon č. 114/1992 Sb. adekvátní nástroj postrádá (chybí odpovídající skutková podstata přestupku, daného jedince nelze odebrat podle § 89 zákona č. 114/1992 Sb., pokud nejde o jedince zvláště chráněného druhu). Zbývají tedy pouze obecné nástroje podle § 66 odst. 1 či § 80 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., (kterými by bylo možno ve správním řízení dosáhnout buď uložení následně vymahatelné povinnosti adekvátní péče či uložení zákazu dalšího držení daného jedince).

Obdobě to platí i u následně vzniklé navazující povinnosti přijmout opatření k zamezení takových tělesných změn nebo změn chování, které by následně znemožnily návrat jedince do přírody a jeho zapojení do volně žijící populace. I zde chybí skutková podstata přestupku a je sice možné obdobně jako výše využít nástroje podle § 66 odst. 1, resp. podle § 80 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., ovšem jen do té doby, než k takovým nežádoucím změnám chování dojde. Pokud již k trvalým změnám chování či habitu jedince došlo, je nutno zabývat se otázkou, zda jsou podmínky pro další chov či odebrání jedince v daný okamžik ještě účelné.

U handicapovaných jedinců zvláště chráněných živočichů je dán speciální postup podle § 52 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. a tedy zde ujmutí se a péče osob mimo záchrannou stanici v zásadě nepřichází v úvahu krom neodkladných situací či situací, kdy je daná osoba držitelem výjimky ze zákonných zákazů držení, podrobněji viz příslušná kapitola této práce.

Pokud jde o záchranné stanice, lze je provozovat pouze na základě rozhodnutí Ministerstva životního prostředí o povolení k provozování záchranné stanice, v rámci něhož se stanoví místo, kde se záchranná stanice nachází, vymezení její územní působnosti a rozsah péče, kterou může

¹⁷⁶ Tamtéž

¹⁷⁷ Srov. § 4 odst. 1 písm. l), příp. y) zákona č. 246/1992 Sb.

záchranná stanice poskytovat s ohledem na její vybavení a odborné zázemí. Označení „záchranná stanice“ pak může používat pouze ten, kdo je držitelem platného povolení k provozování stanice podle tohoto ustanovení (dále jen „provozovatel záchranné stanice“).¹⁷⁸

Provozování záchranné stanice bez rozhodnutí ministerstva životního prostředí či v rozporu s podmínkami takového rozhodnutí, jakož i používání označení „záchranná stanice“ tím, kdo není držitelem platného povolení k jejímu provozování se nicméně neodráží ve skutkových podstatách přestupků v zákoně o ochraně přírody a krajiny. Náprava takového protiprávního stavu je snad teoreticky možná rozhodnutím podle § 66 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., nicméně zde bude složité odůvodňovat, v čem spočívá hrozba nedovolené změny obecně či zvláště chráněným částem přírody v případě, kdy jinak bude o jedince handicapovaných živočichů v daném zařízení pečováno řádně či půjde „jen“ o neoprávněné používání označení záchranné stanice. Obdobná situace nastává i při uvažování aplikace nástroje podle § 80 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., kde je nutno dovést škodlivost takovéto činnosti.

4.2 Zvláštní druhová ochrana

Podle nyní účinné právní úpravy, tedy zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, je základním právním nástrojem druhové ochrany rostlin a živočichů jejich prohlášení za zvláště chráněné. Za takové lze vyhlásit druhy, které jsou ohrožené nebo vzácné a nebo vědecky či kulturně velmi významné.¹⁷⁹

Z toho plyne, že stát může vyhlásit za zvláště chráněné druhy jen takové, které tato kritéria splňují. Není tu tedy prostor pro libovůli ministerstva životního prostředí. Ministerstvo se může inspirovat v tzv. Červených seznamech ohrožených druhů, kdy sestavením národních červených seznamů pověřilo Ministerstvo životního prostředí Agenturu ochranu přírody a krajiny.¹⁸⁰ Je však otázkou, do jaké míry je tak v současné době činěno, přinejmenším co do aktuálnosti nyní účinných seznamů zvláště chráněných rostlin a živočichů ve srovnání s aktuálními národními červenými seznamy.

¹⁷⁸ Ustanovení § 5 odst. 12 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁷⁹ Ustanovení § 48 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁸⁰ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0, str. 290 - 291

Dlouhodobě platí, že seznam zvláště chráněných druhů ve vyhlášce č. 395/1992 Sb. neobsahuje zdaleka všechny druhy živočichů a rostlin zařazených v Červených seznamech, ale především není adekvátně aktualizován. Poslední aktualizace příloh vyhlášky č. 395/1992 Sb., nepočítáme-li drobnou změnu týkající se vyřazení kormorána velkého (vyhláška č. 399/2012 Sb.) byla provedena před více než 15 lety (vyhláška č. 175/2006 Sb.), tato však reflektovala pouze požadavky druhové ochrany podle Směrnice o stanovištích.¹⁸¹ Pro srovnání je možno uvést, že aktuální národní Červený seznam cévnatých rostlin pochází z roku 2017.¹⁸²

Zvláště chráněné druhy se dle stupně svého ohrožení člení na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené.¹⁸³

Na tomto místě je nutno uvést, že přesnější kritéria pro zařazení jednotlivých druhů do těchto kategorií ohrožení nejsou v zákoně č. 114/1992 Sb. ani v jeho prováděcích předpisech uvedena a pro aktuálnost zařazení druhů do nich platí obdobně to, co uvádím v předchozím odstavci.

Z pohledu práva je zařazení druhu do některé z těchto kategorií významné z hlediska intenzity uložených povinností k jejich ochraně a návazně pak vzhledem k vzniku a rozsahu právní odpovědnosti nastupující v případě porušení zákonných podmínek ochrany,¹⁸⁴ vlivu na možnost uplatnění některých zákonných výluk z podmínek ochrany (viz též dále) či na možnost přísnějšího postihu za přešůpek či trestný čin (rovněž viz dále).

4.2.1 Zvláštní druhová ochrana rostlin

4.2.1.1 Základní ochranné podmínky zvláště chráněných rostlin

Jedinci zvláště chráněných druhů rostlin jsou chráněni ve všech svých podzemních a nadzemních částech a všech vývojových stádiích; chráněn je rovněž jejich biotop. Dále zákon doplňuje, že stejně jako zvláště chráněná rostlina je chráněn i mrtvý jedinec tohoto druhu, jeho

¹⁸¹ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str. 405

¹⁸² GRULICH Vít, CHOBOT, Karel. [eds.] *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Cévnaté rostliny. Příroda 2017*, **35**, 1–178.

¹⁸³ Ustanovení § 48 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁸⁴ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7, str. 383

část nebo výrobek z něho, u něhož je patrné z průvodního dokumentu, obalu, značky, etikety nebo z jiných okolností, že je vyroben z částí takové rostliny.¹⁸⁵

Tato ochrana se odráží v konkrétních zákazech tak, že je zakázáno tyto rostliny sbírat, trhat, vykopávat, poškozovat, ničit nebo jinak rušit ve vývoji. Je též zakázáno je držet, pěstovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat nebo nabízet za účelem prodeje nebo výměny.

Takto definovaná ochrana tedy znamená, že jsou chráněny všechny části zvláště chráněné rostliny, tedy listy, květy, stonek, plody, kořeny, hlízy jakož i všechna vývojová stadia, jako jsou semena, oddenky, cibule a jiné propagační jednotky.

Zákonná ochrana je tedy velmi komplexní a přísná, neboť chrání nejen jedince živé či neživé (a neživé dokonce i ve formální rovině, kdy pro uplatnění ochrany postačuje jen označení jedince), chrání i jejich biotop a to velmi široce (viz dále k bližším ochranným podmínkám), ale chrání i každou jednotlivou část zvláště chráněné rostliny jednak zahrnutím všech částí a vývojových stadií do ochrany, jednak zákazem jakéhokoli poškozování rostlin. Je tak zakázán i takový sběr částí rostlin, který je fakticky neničí či zásadně nepoškozují (například plodů či listů). Takový zákaz však je zákazem z hlediska cílů právní úpravy oprávněným, neboť sebráním plodů či semen dojde k zásahu do jinak přirozeného rozmnožování zvláště chráněných rostlin snížením reprodukčního potenciálu populace a odstraněním byť jen některých listů zjevně dojde ke ztrátě části asimilačního aparátu, což pro rostlinu představuje zásah do energetické bilance.

4.2.1.2 Zákonné výjimky z ochrany zvláště chráněných rostlin

Zákonná ochrana zvláště chráněných rostlin má tři výjimky¹⁸⁶

První výjimka z ochrany se týká rostlin, jež rostou přirozeně uvnitř jiných kultur a jsou-li ničeny, poškozovány nebo rušeny v přirozeném vývoji v souvislosti s běžným obhospodařováním těchto kultur (neuplatní se u druhů silně a kriticky ohrožených)¹⁸⁷. Tato výjimka, která se tedy týká toliko druhů v kategorii ohrožené, se uplatní uvnitř kultur, ze které je možno považovat uměle založené lesní porosty a zemědělsky obhospodařované plochy a

¹⁸⁵ Ustanovení § 48 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁸⁶ Ustanovení § 49 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁸⁷ Ustanovení § 49 odst. 4 věta první zákona č. 114/1992 Sb.

skleníky¹⁸⁸, ale též patrně zahrady, parky či hřbitovy¹⁸⁹. Obecně lze pod pojmem kultura rozumět skupinu rostlin stejného či podobného druhového složení, pro kterou existuje určitá společná charakteristika a která má společný účel¹⁹⁰. Je však na místě úvaha o tom, že tuto výjimku je nutno vykládat s určitým omezením s ohledem na úpravu ve čl. 13 odst. 1 písm. a) směrnice o stanovištích¹⁹¹, dle kterého *členské státy přijmou nezbytná opatření pro vytvoření systému přísné ochrany rostlinných druhů uvedených v příloze IV b), který zakazuje: úmyslné vyrývání, sběr, vyřezávání, vytrhávání nebo ničení takových rostlin v jejich přirozeném areálu rozšíření ve volné přírodě.*

Vzhledem k tomu, že pod pojem „volná příroda“ lze vztáhnout přinejmenším některé z výše vymezených typů kultur (nepochybně většinu uměle založených lesních porostů, ale zpravidla i pole nebo i extenzivní sady), jeví se v takových případech uplatnění této zákonné výjimky přinejmenším u druhů zvláště chráněných rostlin zařazených současně v příloze IV b) Směrnice o stanovištích jako v rozporu s evropským právem.

Druhou podmínkou této zákonné výjimky je, že k zásahu do sféry zvláště chráněných rostlin dojde v souvislosti s běžným obhospodařováním těchto kultur. Zákon pak výslovně vymezuje, že za běžné obhospodařování se nepovažují zásahy, při kterých může dojít ke změně hydrologických půdních poměrů, půdního povrchu či chemických vlastností prostředí, kromě zásahů při obvyklém hospodaření v lesích podle platného lesního hospodářského plánu¹⁹². Domnívám se však, že k tomuto vymezení nelze přistoupit tak, že *a contrario* jsou jakékoli jiné zásahy běžným obhospodařováním, a případné jiné zásahy do kultur se zvláště chráněnými rostlinami je tak nutno posuzovat individuálně, zda se skutečně v daném případě o běžné obhospodařování jedná.

Druhá zákonná výjimka se vztahuje na jedince zvláště chráněných rostlin, které jsou pěstovány v kulturách získaných povoleným způsobem.

¹⁸⁸ STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentář Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0, str. 295

¹⁸⁹ PRCHALOVÁ, Jana. Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: komentář a prováděcí předpisy : podle stavu k ... Praha: Linde, 2010, str. 158

¹⁹⁰ tamtéž

¹⁹¹ VOMÁČKA, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str. 408

¹⁹² Ustanovení zákona č. 114/1992 Sb. § 49 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

Co se rozumí pojmem „pěstované v kulturách“ se uvádí ve výkladu Sdělení sekretariátu rozkladové komise o výkladech právních předpisů přijatých výkladovou komisí ministra životního prostředí, podle nějž jde o *rostliny úmyslně vysazené, cíleně pěstované člověkem pro užitek nebo okrasu a neponechané samovolnému vývoji bez zásahů nebo vlivů člověka* a dále se upřesňuje, že jde zejména o rostliny pěstované v zahradách, parcích, na polích a hřbitovech. Takové chápání je dle výkladové komise MŽP v souladu s účelem příslušné právní úpravy. Účelem ustanovení § 49 zákona č. 114/1992 Sb. je chránit zvláště chráněné druhy rostlin, které, jak vyplývá z ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., rostou planě¹⁹³.

Problematická situace může nastat u rostlin „zplanělých“, tedy rostlin v dřívější době prokazatelně uměle vysazených, avšak v nynější době již ponechaných bez lidské péče. Zde pak nebude naplněna kumulativní podmínka „neponechané samovolnému vývoji bez zásahů nebo vlivů člověka“. Mám v tomto případě za to, že i kdyby jinak člověkem založená geograficky nepůvodní populace rostlin v určité lokalitě byla nadále ponechána samovolnému vývoji, s ohledem na účel právní úpravy by bylo na místě důkladně hodnotit, zda takové „nyní“ planě rostoucí rostliny, je na místě chránit nástroji zvláštní druhové ochrany. V tomto se přikláním k tomu, že ochraně by měly podléhat takové zplanělé rostliny, které by jinak byly přirozenou součástí daného společenstva. Jako pomocné kritérium se jeví, že se jedinci takto zplanělých rostlin nacházejí či se šíří do volné krajiny, tedy mimo zahrady, parky či jiné ohraničené kultury. Odepření zákonné ochrany takto rostoucím zplanělým rostlinám by se mi jevílo v rozporu s ustanovením, ochrana přírody a krajiny se zajišťuje mimo jiné pozitivním ovlivňováním vývoje planě rostoucích rostlin v přírodě a zabezpečováním předpokladů pro jejich zachování¹⁹⁴.

Opačnou otázkou, pro praxi důležitou, pak je, zda zákonné ochraně podléhají zvláště chráněné rostliny, které v kulturách fakticky rostou (například v zahradách, parcích, na hřbitovech), avšak nejsou zde úmyslně vysazené, ale rostou zde přirozeně – šíří se sem či byly součástí daného pozemku před jeho „zabráním“ do kultury. Zde vnímám odpověď jako jednoznačnou, takoví jedinci zvláště chráněných rostlin podléhají zákonné ochraně, neboť nejde o rostliny úmyslně vysazené, ale planě rostoucí, které se staly součástí kultury následně, na čemž by neměla nic měnit ani případná následná péče o takové rostliny ze strany člověka. V praxi

¹⁹³ Sdělení sekretariátu rozkladové komise o výkladech právních předpisů přijatých výkladovou komisí ministra životního prostředí č. 9/2000. Věstník MŽP, 2000/03. Praha: Ministerstvo životního prostředí

¹⁹⁴ Ustanovení § 2 odst. 2 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb.

samozřejmě může být obtížné rozlišit, zda jde o rostliny úmyslně vysazené, které jsou v dané lokalitě (kultuře) antropogenního původu či zda jde o rostliny plané, nicméně na snahu o toto rozlišení by nemělo při ochraně přírody být bez dalšího rezignováno.

Zákon pak stanovuje druhou podmínku výjimky, a sice, že musí jít o kultury získané povoleným způsobem. Nelze tedy výjimku vztáhnout na kultury z rostlin získaných v rozporu s právem, (ať už nezákonně zakoupených, nezákonně dovezených, protiprávně nasbíraných ve volné přírodě). Mám za to, že povolený způsob získání kultury je povinen prokázat její vlastník s odkazem na § 54 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

Konečně třetí zákonná výjimka z ochrany zvláště chráněných rostlin se týká jedinců, jež pocházejí z dovozu a nejsou předmětem ochrany podle mezinárodních úmluv.

Problematickým momentem je zde vymezení pojmu dovoz, jemuž se zákon blíže nevěnuje. Vzhledem k tomu, že účelem zákona o ochraně přírody a krajiny je regulovat primárně národní úpravu ochrany přírody a toto ustanovení bylo přijato ještě před vstupem ČR do Evropské unie, tak za použití teleologického a historického výkladu docházím k závěru, že dovozem se myslí dovoz přes hranice České republiky (tedy v tomto případě, bez ohledu na celní unii EU může jít o rostliny dovezené i z jiných států EU, nejen států mimounijních).

Druhou podmínkou je, že takové rostliny nejsou předmětem ochrany podle mezinárodních úmluv. Vymezení této podmínky je velmi široké, tedy mám za to, že může jít o jakoukoli mezinárodní úmluvu, nikoli jen úmluvy zabývající se dovozem a vývozem.

4.2.1.3 Blíže ochranné podmínky zvláště chráněných rostlin

Na základě zákonného zmocnění ¹⁹⁵ stanoví prováděcí předpis bližší ochranné podmínky zvláště chráněných rostlin. V něm se pak uvádí, že základem ochrany zvláště chráněných rostlin je komplexní ochrana jejich stanovišť a bezprostředního okolí. Bezprostředním okolím rostliny se rozumí takový prostor, který vytváří základní podmínky pro její existenci a do něhož nelze zasahovat, aniž by rostlina na tento zásah nereagovala. Zde je možno si povšimnout, že přestože se nacházíme stále u právních nástrojů druhové ochrany, fakticky jsme na pomezí ochrany druhové a územní. A to tím spíše, že, jak plyne ze znění druhé věty § 15 odst. 1 vyhlášky č.

¹⁹⁵ Ustanovení § 49 odst. 5 zákona č. 114/1992 Sb.

395/1992 Sb., bezprostředním okolím nemusí být jen prostor v okruhu několika málo centimetrů nebo metrů kolem jedince zvláště chráněné rostliny, ale případně prostor sahající desítky metrů od rostlin, pokud zásah do něj přímo nebo nepřímo způsobí ovlivnění a následnou reakci rostliny. Tomuto pohledu svědčí, bráno systematickým výkladem, i znění bezprostředně navazujících ustanovení podřazených pod bližší ochranné podmínky zvláště chráněných rostlin, a sice § 15 odst. 2 až 4 vyhlášky č. 395/1992 Sb., která jsou svým charakterem spíše než ochrannými podmínkami ustanoveními výkladovými a naznačují, že součástí druhové ochrany se rozumí i ochrana určitého, potenciálně i rozsáhlejšího, prostoru, v němž se jedinci zvláště chráněných rostlin vyskytují.

4.2.2 Zvláštní druhová ochrana živočichů

4.2.2.1 Základní ochranné podmínky zvláště chráněných živočichů

Jedinci zvláště chráněných živočichů jsou chráněni ve všech svých vývojových stádiích. Chráněna jsou jimi užívaná přirozená i umělá sídla a jejich biotop.¹⁹⁶

Pokud jde o vývojová stádia, rozumí se tím všechna vývojová stadia bezobratlých a obratlovců, tedy vejce plazů a ptáků, mláďata i dospělí jedinci¹⁹⁷, vajíčka či larvy u hmyzu¹⁹⁸, ale také vajíčka či larvy obojživelníků, kukly u hmyzu, případně odvozené útvary jako jsou zámotky, kokony či další nezmíněná vývojová stadia, jako např. embrya.

Co se týče ochrany přirozených a umělých sídel a biotopu zvláště chráněných živočichů, představuje to silný nástroj jejich komplexní ochrany. Přirozenými sídly se rozumí hnízda, nory, pelechy, bobří hrady, tedy sídla vzniklá přírodní cestou,¹⁹⁹ a to jak činností živočichů (stavbou hnízd, budováním nor či bobřích hradů nebo obdobnou úpravou terénu) tak tím, že jsou přirozenou součástí prostředí a živočichové jejich existence využijí (skalní výklenky, dutiny stromů). Umělými sídly se pak rozumí jakákoli sídla vzniklá lidskou činností, a to pro jejich ochranu bez rozlišení, zda byla taková umělá sídla pro osídlení živočichy zamýšlena

¹⁹⁶ Ustanovení § 50 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁹⁷ STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0, str. 299

¹⁹⁸ PRCHALOVÁ, Jana. Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: komentář a prováděcí předpisy : podle stavu k ... Praha: Linde, 2010, str. 160

¹⁹⁹ STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0, str. 299

(typicky ptačí nebo netopýří budky, podložky pro čapí hnízda, hmyzí hotely apod.) nebo zda je jejich účel zcela jiný a živočichové je coby sídlo využívají (typicky štoly, podstřešní a podkrovní prostory apod.).²⁰⁰

Podmínkou ochrany je, že musí jít o sídla zvláště chráněnými živočichy užívaná. Ochrana se tedy nevztahuje na sídla živočichy zjevně nevyužívaná.²⁰¹ V tomto případě však mám za to, že pojem „jimi užívaná sídla“ je nutno vykládat s určitou mírou obezřetnosti s ohledem na cíle zákona č. 114/1992 Sb. a směrnice o stanovištích²⁰². Dle mého názoru proto nelze bez dalšího připustit striktní výklad, že dané sídlo musí být živočichy užíváno nepřetržitě, resp. v daném okamžiku, jinak jeho ochrana zaniká. Za nevyužívaná sídla, která již ochraně podléhat nemají, je z hlediska cílů zákona na místě považovat taková, která jsou zjevně nevyužívaná trvale, tedy u nich jejich opětovné využití nelze důvodně předpokládat (např. z důvodů prokazatelného zániku populace, poškození sídla do té míry, že je nevyužitelné, či charakteru sídla v tom smyslu, že je živočichy využíváno pouze jednorázově a již do něj nevracejí). Jestliže je sídlo nevyužívaná, ale dle všeho se tak děje pouze dočasně (sezónně) – typicky hnízda čápa bílého, podstřešní prostory sloužící jako hnízdiště rorýse obecného nebo prostor pro letní kolonii netopýřů), mám za to, že není důvod, aby takové sídlo za nepřítomnosti jedinců zvláště chráněných živočichů ochraně nepodléhalo, neboť o „živočichy užívané sídlo“ jde, byť ne v daném okamžiku.

Výše uvedenému názoru svědčí i to, že směrnice o stanovištích používá (namísto pojmu sídlo) pojmy „místa rozmnožování“ a „místa odpočinku“. Soudní dvůr EU v řízení o předběžné otázce rozhodl, že „článek 12 odst. 1 písm. d) směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin musí být vykládán v tom smyslu, že pojem ‚místa odpočinku‘ uvedený v tomto ustanovení zahrnuje rovněž místa odpočinku, která již nejsou obývána jedním z chráněných živočišných druhů uvedených v příloze IV a) uvedené směrnice, jako je *Cricetus cricetus* (křeček polní), pokud existuje dostatečně vysoká pravděpodobnost, že se uvedený druh na tato místa odpočinku vrátí“ (C-477/19 ze dne 2. 7. 2020).²⁰³

²⁰⁰ tamtéž

²⁰¹ VOMÁČKA, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str. 411

²⁰² Ustanovení § 1, § 2 odst. 2 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb., článek 2 odst. 1, 2 Směrnice Rady 92/43/EHS

²⁰³ JELÍNKOVÁ, Jitka. Zákon o ochraně přírody a krajiny: praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Praktický komentář. ISBN 978-80-7676-021-9, str. 266

Podrobněji ve výše uvedeném rozsudku Soudní dvůr uvedl, že je třeba mít za to, že z kontextu čl. 12 odst. 1 písm. d) směrnice o „stanovištích“ vyplývá, že místa odpočinku, která již nejsou obývána chráněným živočišným druhem, nesmí být poškozena nebo zničena, pokud se uvedené druhy mohou do těchto míst vrátit²⁰⁴ a dále, že cílem této směrnice je zajistit přísnou ochranu živočišných druhů prostřednictvím zejména zákazů stanovených v jejím čl. 12 odst. 1²⁰⁵ a že s tímto cílem by přitom nebylo slučitelné, aby se místa odpočinku chráněného živočišného druhu zbavila ochrany tehdy, když již jím nejsou obývána, ale existuje dostatečně vysoká pravděpodobnost, že se uvedený druh na tato místa vrátí.²⁰⁶

Zákon dále stanovuje ochranu biotopu zvláště chráněných živočichů, kterým je, s odkazem na zákonnou definici, soubor veškerých neživých a živých činitelů, které ve vzájemném působení vytvářejí životní prostředí určitého jedince, druhu, populace, společenstva. Biotop je takové místní prostředí, které splňuje nároky charakteristické pro druhy rostlin a živočichů.²⁰⁷ Takto zakotvená ochrana biotopu představuje určitou prevenci proti možnosti příliš striktního výkladu toho, co se rozumí (přirozeným nebo umělým) sídlem, tedy např. že ochraně z hlediska zvláštní druhové ochrany podléhá striktně jen samotný prostor či objekt hnízda, zatímco dřevina, na níž je hnízdo umístěno, již nikoli. Jinými slovy ochraně nepodléhá pouze sídlo samotné, ale i bezprostřední okolí, které je pro existenci jedince zvláště chráněného živočicha relevantní. Druhá věta zákonné definice pak vytváří širší prostor pro ochranu, jehož hranice nejsou tolik jasné, neboť máme-li zvláště chráněného živočicha dudka chocholatého, pak je jeho přirozeným sídlem hnízdo v dutině doupného stromu a zcela jistě bude biotopem podléhajícím ochraně předmětný hnízdní strom. Místním prostředím splňujícím nároky charakteristické pro tento druh bude listnatý les, tedy ochraně by podléhal celý přilehlý lesní porost. To je jistě akceptovatelné. Ovšem v případě rorýse obecného, který si typické hnízdo nestaví, bude ochraně podléhajícím umělým sídlem větrací otvor v podstřeší bytového domu a biotopem pak podstřešní část obecně, zatímco místním prostředím bude okolní prostředí typicky v městské zástavbě, kde rorýs létá a loví potravu, přičemž se zde bude ochrana aplikovat složitěji. Jak totiž bude dále uvedeno, zákon zakazuje poškozovat sídla, ovšem nikoli poškozovat biotop.

²⁰⁴ Bod 31 rozsudku SDEU č. C-477/19 ze dne 2. 7. 2020

²⁰⁵ Bod 32 rozsudku SDEU č. C-477/19 ze dne 2. 7. 2020

²⁰⁶ Bod 34 rozsudku SDEU č. C-477/19 ze dne 2. 7. 2020

²⁰⁷ Ustanovení § 3 zákona č. 114/1992 Sb.

K extenzivnějšímu výkladu pojmu biotop (zejména mimo „divočinu“) a většímu důrazu na jeho ochranu svědčí i stanovisko Soudního dvora ve věci C 88/19.²⁰⁸ Zde Soudní dvůr uvedl: *Co se týče chráněných živočišných druhů, které stejně jako vlk obývají rozsáhlá území, pojem „přirozený areál rozšíření“ je tudíž širší než zeměpisný prostor, který vykazuje fyzické nebo biologické prvky nezbytné pro jejich život a reprodukci. Jak uvedla generální advokátka v bodě 37 svého stanoviska, tento areál odpovídá zeměpisnému území, v němž se dotyčný živočišný druh v rámci svého přirozeného chování vyskytuje, respektive do něhož se rozšiřuje.*

Z toho vyplývá, že ochrana stanovená v čl. 12 odst. 1 směrnice o stanovištích neobsahuje omezení nebo ohraničení, a neumožňuje tedy mít za to, že volně žijící jedinec chráněného živočišného druhu, který se nachází v blízkosti nebo uvnitř oblasti lidského osídlení, přemísťuje se přes takové oblasti nebo se živí člověkem vyprodukovanými zdroji, by byl živočichem, který opustil svůj „přirozený areál rozšíření“, nebo že by tento areál byl neslučitelný s lidskými staveními nebo s antropogenními úpravami.

Totožný závěr vyplývá ze znění orientačního dokumentu o přísné ochraně druhů živočichů v zájmu Společenství stanovené směrnicí o stanovištích 92/43/EHS (konečné znění, únor 2007), který popisuje „přirozený areál rozšíření“ jako dynamický koncept, který se přesně neshoduje se „skutečně obsazenými oblastmi nebo územím, kde je stanoviště, druh nebo poddruh trvale přítomen“

Je proto třeba konstatovat, že povinnost přísně chránit chráněné druhy živočichů v souladu s články 12 a násl. směrnice se vztahuje na celý „přirozený areál rozšíření“ těchto druhů bez ohledu na to, zda se tyto nacházejí ve svém obvyklém stanovišti, v chráněných oblastech, nebo naopak v blízkosti lidských stavení.

Dle publikovaného stanoviska Ministerstva životního prostředí je ochrana biotopu zvláště chráněných druhů živočichů zajišťována prostřednictvím obecného zákazu „škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje“, resp. „jinak je rušit ve vývoji“. Z formulace těchto zákazů je zřejmé, že ochrana biotopu může být uplatňována tam, kde prokazatelně dochází ke „škodlivému zásahu“ nebo k „rušení ve vývoji“ konkrétních jedinců chráněného druhu (tj. jedinec je na

²⁰⁸ Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 11. června 2020. - Asociația “Alianța pentru combaterea abuzurilor” v. TM a další. - Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Judecătoria Zărnești. - Řízení o předběžné otázce –Věc C-88/19., 62019CJ0088

lokalitě přítomen nebo alespoň lokalitu pravidelně prokazatelně využívá). Nelze vyžadovat ochranu určitých ploch, aniž by byla prokázána zřejmá vazba jedinců zvláště chráněného druhu na ně, ať již z prostorového či funkčního hlediska.²⁰⁹

Je zakázáno škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů, zejména je chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat nebo usmrcovat. Není dovoleno sbírat, ničit, poškozovat či přemísťovat jejich vývojová stádia nebo jimi užívaná sídla. Je též zakázáno je držet, chovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat, nabízet za účelem prodeje nebo výměny.²¹⁰

Zákon předně stanoví zákaz škodlivého zasahování do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů a demonstrativním výčtem pak uvádí, co se takovým škodlivým zásahem do přirozeného vývoje (v zásadě vždy) rozumí.

Zatímco je zpravidla jasné, co se rozumí pojmy chytat, chovat v zajetí, zraňovat či usmrcovat, jeví se jako nejasný pojem rušení. Při výkladu tohoto pojmu je na místě mít na zřeteli, že se zde aplikuje princip prevence²¹¹ a předběžné opatrnosti²¹² a proto slouží pojem rušení jako „zbytkový pojem“ škodlivého zasahování do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů, jehož je potřeba se co nejvíce vyvarovat, a pokud existuje pravděpodobnost, že by daný zásah mohl být škodlivý, je na místě považovat jej za zakázaný, resp, vázaný na výjimku ze zákona, a tím na posouzení orgánu ochrany přírody. Rušení může představovat jak rušení hlukem či i jen přítomností, které zvláště chráněné živočichy přímo plaší či jim jinak působí stres, tak i jiné aktivity, které zasahují do jejich přirozeného vývoje například tím, že zvláště chráněným živočichům brání či znesnadňují užívat jejich sídla (instalace zábran či jiných zařízení, které znesnadňují přístup k sídlům), či znesnadňují migraci, vzájemnou komunikaci a rozmnožování (instalace migračních bariér) a to bez ohledu na to, zda cílem takových činností je do sféry zvláště chráněných živočichů zasáhnout či nikoli.

²⁰⁹ Ministerstvo životního prostředí: Společné sdělení k aplikaci základních podmínek ochrany zvláště chráněných živočichů, č. 7/2014/7 VěMŽP)

²¹⁰ Ustanovení § 50 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

²¹¹ VOMÁČKA, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str. 411

²¹² Ustanovení § 13 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí

Na tomto místě samozřejmě souhlasím s názorem, že jakkoli je zasahování do přirozeného vývoje nutné vykládat široce, nejedná se o každé vyplašení nebo vyrušení²¹³. Je však nutno nabýt opravdu důvodného přesvědčení, že dané rušení či vyrušení skutečně škodlivý zásah nepředstavuje či je míra škodlivosti zjevně nepatrná. To plyne i z judikatury Nejvyššího správního soudu, dle které *absolutní rezignace Správy NP a CHKO Šumava na zahájení řízení o výjimce podle § 56 odst. 2 ZOPK by byla ospravedlnitelná pouze v případě, kdy by k vyhodnocení možnosti negativního dopadu činnosti určitého subjektu na zvláště chráněný druh živočicha postačovala naprosto jednoduchá, nekomplikovaná a přímočará úvaha (například v situaci, kdy by absolutně nebylo pochyb o tom, že se v dotčené lokalitě žádný takový zvláště chráněný živočich nevyskytuje).*²¹⁴

I výše citovaná judikatura tedy svědčí tomu, aby byl pojem „škodlivý zásah do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů“ vykládán poměrně striktně. Na druhou stranu ponechává prostor i pro tu úvahu, že ne každý faktický zásah do sféry zvláště chráněného živočicha musí být škodlivým zásahem (tedy zásahem s negativním dopadem na jedince). Jak již bylo výše uvedeno, ne každé rušení či vyrušení musí být škodlivé, stejně tak si ale lze představit situaci, že ani chytání zvláště chráněných živočichů, jakkoli patří do demonstrativního výčtu škodlivých činností, s sebou nemusí nutně škodlivost nést. Typicky v případě, kdy je jedinec zvláště chráněného živočicha odchycen v přímém ohrožení života a bezodkladně vypuštěn do bezpečí (předpokládá se samozřejmě, že je tak učiněno *lege artis* za využití odborných znalostí) či je za obdobných okolností umístěn v zajetí po dobu nezbytně nutnou pro případné veterinární ošetření, resp. předání do záchranné stanice. Kritéria pro posuzování škodlivosti by byla obdobná jako pro krajní nouzi v přestupkovém právu, tedy odvrácení přímo hrozícího nebezpečí zájmu hájenému zákonem, nemožnost odvrátit nebezpečí jinak, absence stejně závažného či závažnějšího následku.²¹⁵ Diskutabilní však bude například chytání živočichů a jejich následné, byť okamžité, vypuštění pro demonstrační účely například na exkurzích. Odchyt většiny živočichů pro ně představuje přinejmenším určitou míru stresu, a tedy objektivně škodlivý zásah, a je otázkou, zda je tato míra škodlivosti proporcionálně v tak zjevném nepoměru s přínosem v oblasti vzdělávání, aby mohla být prohlášena za nepatrnou.

²¹³ VOMÁČKA, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str. 411

²¹⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 12. 2015, č. j. 2 As 49/2013 - 109

²¹⁵ Srov. § 24 zákona č. 250/2016 Sb.

Domnívám se, že bez dalšího nikoli a v tomto případě je na místě, aby test proporcionality provedl orgán ochrany přírody v řízení o výjimce ze zákazů.

Konečně považuji za evidentní, že zraňování či usmrcování živočichů bude škodlivé bez výhrady kdykoli, a tedy si nelze představit situaci, kdy by takové jednání nepodléhalo výjimce ze zákona.

Problematicke vývojových stadií živočichů a pojmu jimi užívaných sídel byla věnována pozornost již výše.

Zbývá se tedy vypořádat se třetí skupinou zákazů, která je vázaná na držbu konkrétních jedinců (lhostejno jakého vývojového stadia). Zákon zakazuje zvláště chráněné živočichy držet, chovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat, nabízet za účelem prodeje nebo výměny.

Zákaz postihuje tedy držbu, kterou je na místě vyložit dle občanského zákoníku, dále chov (s odkazem na výkladové ustanovení zákona se tím rozumí jakékoli držení živočicha v zajetí, tedy nejen za účelem rozmnožování,²¹⁶ čímž se tento zákaz stává duplicitním se zákazem „chovat v zajetí“), dopravování (tedy jakékoli přemísťování jedinců z místa jejich výskytu), prodávání (činnosti podřaditelné pod § 2079 a násl. občanského zákoníku), vyměňování (činnosti podřaditelné pod § 2184 a násl. občanského zákoníku) a nabízení za účelem prodeje a výměny (činnosti podřaditelné pod § 1733 a násl. občanského zákoníku).

Zákon dále obsahuje obsolentní ustanovení, dle kterého vybrané živočichy, kteří jsou chráněni i uhynulí, stanoví ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem. Takový předpis nikdy nebyl přijat, nicméně pod vlivem evropského práva²¹⁷ je nyní účinné již výše zmíněné ustanovení, podle kterého stejně jako zvláště chráněný živočich je chráněn i mrtvý jedinec tohoto druhu, jeho část nebo výrobek z něho, u něhož je patrné z průvodního dokumentu, obalu, značky, etikety nebo z jiných okolností, že je vyroben z částí takového živočicha.²¹⁸

²¹⁶ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. v) zákona č. 114/1992 Sb.

²¹⁷ STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0, str. 293

²¹⁸ Ustanovení § 48 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

4.2.2.2 Zákonné výjimky z ochrany zvláště chráněných živočichů

Existují tři zákonné výjimky z ochrany zvláště chráněných živočichů.

4.2.2.2.1 Zásahy v nezbytných případech

První z nich je zákonná výjimka²¹⁹ z ochrany pro druhy v kategorii ohrožené²²⁰ v případech, kdy je zásah do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů prokazatelně nezbytný v důsledku běžného obhospodařování nemovitostí nebo jiného majetku nebo z důvodů hygienických, ochrany veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti anebo leteckého provozu.

V těchto případech je ke způsobu a době zásahu nutné předchozí stanovisko orgánu ochrany přírody, pokud nejde o naléhavý zásah z hlediska veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti nebo bezpečnosti leteckého provozu. V tomto stanovisku orgán ochrany přírody může uložit náhradní ochranné opatření, například záchranný přenos živočichů.

Zákon blíže nestanoví, co se rozumí běžným obhospodařováním nemovitostí nebo jiného majetku, nicméně podmiňuje citovanou výjimku existencí prokazatelné nezbytnosti zásahu, tedy, že požadované obhospodařování nelze provést jinak.²²¹ Korektivem zde bude povinnost předchozího stanoviska orgánu ochrany přírody. Právě orgán ochrany přírody by měl při vydávání stanoviska posoudit především prokazatelnou nezbytnost předmětného zásahu. Pokud jde o další důvody, tedy hygienické, ochrany veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti anebo leteckého provozu, mám za to, že takovéto důvody by měly být doloženy podklady s odkazem na právní předpisy na příslušném úseku získanými ať už žadatelem či orgánem ochrany přírody (případně v součinnosti s věcně příslušnými správními orgány).

V žádosti o stanovisko by měl být, kromě obecných náležitostí podání, vymezen způsob a doba zásahu, neboť právě k tomu se orgán ochrany přírody vyjadřuje. Mám za to, že prokazatelnou nezbytnost sice žadatel může odůvodnit, ale neučiní-li tak, je povinností orgánu ochrany přírody žádost posoudit s ohledem na zásadu materiální pravdy, neboť důkazní břemeno zde zákon na žadatele výslovně nepřenáší.

²¹⁹ Ustanovení § 50 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

²²⁰ Ustanovení § 50 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

²²¹ Srov. též VOMÁČKA, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str. 412

Předchozí souhlas orgánu ochrany přírody není třeba, pokud jde o naléhavý zásah z hlediska veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti nebo bezpečnosti leteckého provozu. Co se rozumí „naléhavým zásahem“ zákon nestanoví, lze dovodit, že půjde o naléhavost, která by pro získání předchozího stanoviska orgánu ochrany přírody neponechávala prostor. Ze zvláštní úpravy správních lhůt²²² by bylo možno dovodit, že jde o zásah, který objektivně nesnese odkladu alespoň 60 dnů, neboť v této lhůtě lze nejpozději vydání stanoviska očekávat. Nutno připomenout, že kromě naléhavosti a vymezeného okruhu důvodů musí být stále splněna také podmínka prokazatelné nezbytnosti zásahu. Odpovědnost za prokázání existence naléhavosti, nezbytnosti a důvodnosti pak leží v případě kontroly ze strany orgánů ochrany přírody zcela na tom, kdo zásah v tomto režimu provede.

Nutno zde však upozornit na problematičnost aplikace výše uvedené zákonné výjimky. Především je nutno konstatovat, že ji nelze použít u ohrožených zvláště chráněných živočichů, kteří jsou současně volně žijícími ptáky, neboť zde se uplatní ochrana přísnější podle § 5a a násl. zákona o ochraně přírody a krajiny. Také je nutno souhlasit s řadou autorů²²³, že v případě, že by šlo o druhy zařazené ve Směrnici o stanovištích, byla by aplikace této výjimky v rozporu s cíli směrnice a tedy v kolizi s evropským právem.

K tomu lze blíže uvést, že článek 16 Směrnice o stanovištích stanoví, že *Neexistuje-li žádné jiné uspokojivé řešení a za podmínky, že populace příslušného druhu přetrvávají navzdory udělené odchylce ve svém přirozeném areálu rozšíření bez negativního ovlivnění v dobrém stavu z hlediska jejich ochrany, mohou se členské státy odchýlit od ustanovení článků 12, 13, 14 a čl. 15 písm. a) a b):*

a) v zájmu ochrany volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin a ochrany přírodních stanovišť;

b) v zájmu prevence závažných škod, zejména na úrodě, dobytku, lesích, rybolovu, vodách a ostatních typech majetku;

²²² Ustanovení § 83 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

²²³ STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0, str. 300, VOMÁČKA, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str.412, JELÍNKOVÁ, Jitka. Zákon o ochraně přírody a krajiny: praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Praktický komentář. ISBN 978-80-7676-021-9I, str. 268

c) v zájmu zdraví lidí a veřejné bezpečnosti nebo z jiných naléhavých důvodů převažujícího veřejného zájmu, včetně důvodů sociálního a ekonomického charakteru a s nesporně příznivými důsledky pro životní prostředí;

d) pro účely výzkumu a vzdělání, opětovného osídlení určitého území populací druhu nebo vysazení v původním areálu druhu a chovu a pěstování nezbytných pro tyto účely, včetně umělého rozmnožování rostlin;

e) aby za přísně kontrolovaných podmínek v omezeném rozsahu a na základě výběru povolily odebrání nebo držení omezeného a příslušnými státními orgány stanoveného počtu jedinců určitých druhů uvedených v příloze IV.

Mám za to, že zejména běžné obhospodařování nemovitostí nebo jiného majetku nenachází odraz v žádném z ustanovení článku 16 Směrnice o stanovištích. Stejně tak podmínka „v prokazatelně nezbytných případech“ poskytuje možnost širšího výkladu než podmínka ve směrnici znějící „neexistuje-li jiné uspokojivé řešení“ a navíc zákonná výjimka v § 50 odst. 3 oproti směrnici nereflexuje požadavek na dobrý stav populací příslušného druhu z hlediska jejich ochrany.

4.2.2.2.2 Držení a doprava některých neživých jedinců

Druhou zákonnou výjimkou je výjimka ze zákazu držení a dopravy, který se nevztahuje na mrtvé jedince zvláště chráněného druhu živočicha, jeho části nebo výrobku z něho, dovezeného do České republiky, pakliže držitel prokáže zákonný původ jedince v souladu s § 54 odst. 1 tohoto zákona a také držení a dopravy mrtvých jedinců zvláště chráněného druhu živočicha odebraného z přírody na území České republiky před datem přistoupení k Evropské unii, pakliže držitel prokáže zákonný původ jedince v souladu s právní úpravou platnou v době jeho nabytí.

Pokud jde o pojem „jedinec dovezený do České republiky“, shodně jako u problematiky zvláště chráněných rostlin diskutované výše se přikláním k závěru, že zde má zákonodárce na mysli dovoz z jakéhokoli jiného státu do České republiky, tedy i dovoz přes vnitrounitní hranice. Datum přistoupení České republiky k Evropské unii je 1. 5. 2004. Uplatnění této výjimky je podmíněno u první skupiny neživých jedinců povinností prokázat jejich zákonný původ dle § 54 odst. 1 zákona (tedy typicky povoleným dovozem a pokud dovoz nepodléhá povolení, pak povoleným odebráním z přírody formou doložení příslušného dokladu ze státu původu,

případně prokázáním, že v zemi původu druh nepodléhá ochraně a lze jej vyvézt). U druhé skupiny neživých jedinců (získaných z přírody na území ČR před přistoupením k EU) je držitel povinen prokázat zákonný původ jedince v souladu s právní úpravou platnou v době jeho nabytí. To na držitele takového jedince klade dvě povinnosti, jednak hodnověrně doložit dobu získání z přírody ČR, a následně doložit zákonný původ jedince podle tehdejší právní úpravy (tedy typicky, že jedinec nepodléhal ochraně, a v opačném případě, že ten, kdo jedince z přírody odebral, k tomu byl dle předpisů na úseku ochrany přírody oprávněn).

4.2.2.2.3 Živočichové odchovaní v lidské péči

Na živočicha odchovaného v lidské péči, ke kterému bylo vydáno orgánem ochrany přírody osvědčení, se zákazy stanovené v § 5a odst. 1 a 2 a v § 50 odst. 2 nevztahují.²²⁴

Pro tuto zákonnou výjimku tedy musejí být splněny dvě podmínky, jednak musí jít o živočicha odchovaného v lidské péči a pro jedince musí být vydáno osvědčení orgánu ochrany přírody.

O vydání osvědčení může požádat orgán ochrany přírody ten, kdo

a) odchoval živočicha odchovaného v lidské péči a nezaměnitelně a trvale jej označil značkovací metodou v souladu s přímo použitelným předpisem Evropských společenství upravujícím obchodování s ohroženými druhy (dále jen „nezaměnitelné a trvalé označení“), nebo pokud fyzické vlastnosti exempláře neumožňují označit ho touto metodou, zajistil jiný způsob nezaměnitelné a trvalé identifikace,

b) získal do držení nezaměnitelně a trvale označeného nebo nezaměnitelně identifikovaného živočicha odchovaného v lidské péči z členského státu Evropských společenství v souladu s právem tohoto členského státu, nebo

c) v souladu s předpisy v oblasti obchodování s ohroženými druhy dovezl ze třetí země nezaměnitelně a trvale označeného nebo nezaměnitelně identifikovaného živočicha odchovaného v lidské péči.

²²⁴ Ustanovení § 54 odst. 4 zákona č. 100/2004 Sb.

Krom požadavku na odchov v lidské péči je tedy dalším požadavkem pro uplatnění této zákonné výjimky i požadavek na nezaměnitelné a trvalé označení daného jedince. Orgán ochrany přírody zároveň zkoumá zákonný původ jedince, u nějž je o osvědčení žádáno²²⁵ a po dobu držení takového jedince je držitel povinen na požádání orgánu ochrany přírody předložit osvědčení ke kontrole a umožnit prohlídku označení živočicha odchovaného v lidské péči. Je-li důvodná pochybnost o zákonném původu jedince, je jeho vlastník nebo držitel povinen umožnit orgánu ochrany přírody, s poskytnutím aktivní součinnosti, jeho ověření, včetně provedení testu paternity.²²⁶

Orgány ochrany přírody vydávají rozhodnutí o tom, že se jedná o živočicha odchovaného v lidské péči. Osvědčení je veřejnou listinou.²²⁷

V případě změny vlastníka nebo držitele živočicha odchovaného v lidské péči přechází osvědčení současně s živočichem odchovaným v lidské péči na nového vlastníka nebo držitele. V případě ztráty, úhynu či odcizení daného jedince přestává být osvědčení platné a za zákonem daných podmínek má být vráceno orgánu ochrany přírody.²²⁸

Potvrzení o výjimce ze zákazu obchodních činností vydané pro exemplář živočišného druhu narozený a odchovaný v zajetí v souladu s přímo použitelným předpisem Evropských společenství upravujícím obchodování s ohroženými druhy nahrazuje výše uvedené osvědčení podle § 54 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny²²⁹.

V praxi se tedy uvádí, že osvědčení o vzetí do evidence či potvrzení o výjimce ze zákazu obchodních činností (pokud je vydáno pro exemplář narozený a odchovaný v zajetí) nahrazuje u tohoto jedince výjimku ze zákazů podle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny. Přesnější formulace však je, s ohledem na znění § 54 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb., že takový jedinec živočicha výjimku ze zákazů podle § 56 vůbec nevyžaduje.

4.2.2.3 Bližší ochranné podmínky zvláště chráněných živočichů

²²⁵ Srov. ustanovení § 54 odst. 7 zákona č. 114/1992 Sb.

²²⁶ Ustanovení § 54 odst. 10 zákona č. 114/1992 Sb.

²²⁷ Ustanovení § 54 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

²²⁸ Ustanovení § 54 odst. 9 zákona č. 114/1992 Sb.

²²⁹ Ustanovení § 54 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

Bližší podmínky ochrany zvláště chráněných živočichů, zejména pokud se jedná o zoologické zahrady, záchranné chovy, péči o zraněné živočichy a oprávnění k preparaci uhynulých živočichů stanoví na základě zákonného zmocnění prováděcí právní předpis.²³⁰ Tímto předpisem je vyhláška č. 395/1992 Sb.

Na tomto místě předesílám, že bližší ochranné podmínky zvláště chráněných živočichů se z hlediska aplikační praxe jeví v současnosti jako obtížně uchopitelné, zčásti duplicitní s ochrannými podmínkami základními. Patrně je tomu tak i proto, že od doby jejich kodifikace došlo k řadě novelizací zákona č. 114/1992 Sb., aniž by na to prováděcí předpis reflektoval.

Obdobně jako u bližších ochranných podmínek zvláště chráněných rostlin, i u zvláště chráněných živočichů stanoví bližší ochranné podmínky, že základem ochrany živočichů je komplexní ochrana jejich stanovišť.²³¹ Podrobnější vymezení, co se pro účely ochrany rozumí stanovištěm zvláště chráněného živočicha, zde však na rozdíl od zvláště chráněných rostlin chybí, a tak krom analogie, jejíž použití bude ve veřejném právu problematické (zejména při jeho vymáhání) nezbyvá, než aplikovat především základní ochrannou podmínku deklarující ochranu sídel a biotopu. Bližší ochranná podmínka jen potvrzuje, že tato ochrana má být komplexní.

Dále bližší ochranné podmínky stanoví, že záchranným chovem se rozumí držení většího počtu jedinců zvláště chráněných živočichů za účelem jejich rozmnožování. Současně se stanoví, že záchranný chov lze povolit jen v souladu se záchranným programem dle § 52 zákona vypracovaným pro příslušný druh. Součástí povolení k záchrannému chovu je stanovení bližších podmínek záchranného chovu, zejména vedení přiměřené evidence a jiných údajů o průběhu chovu.²³²

Pokud jde o zoologické zahrady, bližší ochranné podmínky stanoví, že chov živočichů v zoologických zahradách je chovem zvláštního určení. Hlavním posláním zoologických zahrad je zajišťování chovů ohrožených druhů živočichů chráněných mezinárodními úmluvami, záchranných chovů zvláště chráněných druhů živočichů, zejména kriticky ohrožených, a dále plnění významných vědecko-výzkumných, výchovných a estetických funkcí. Pro zajišťování

²³⁰ Ustanovení § 50 odst. 5 zákona č. 114/1992 Sb.

²³¹ Ustanovení § 16 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

²³² Ustanovení § 16 odst. 2 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

záchranných chovů se zoologickým zahradám vydává shodné povolení jako u záchranných chovů mimo zoo.²³³

Bližší ochranné podmínky zvláště chráněných živočichů také stanoví, že pro zvláště chráněné živočichy neschopné v důsledku zranění nebo jiných okolností samostatné existence v přírodě, lze zřizovat stanice, ve kterých se jim poskytne potřebná péče.²³⁴

Všechny tři výše uvedené bližší ochranné podmínky, jak pokud jde o záchranné chovy, tak pokud jde o zoologické zahrady a záchranné stanice, se jeví spíše jako deklaratorní, u záchranných chovů stanovují povinnost vydání povolení za předpokladu souladu se záchranným programem s určitými náležitostmi. Ani v jednom případě však zákon o ochraně přírody a krajiny prostřednictvím povolení k záchrannému chovu, statutu záchranného chovu statutu zoologické zahrady nebo statutu záchranné stanice nezakládá výjimku ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných živočichů (např. ze zákazu jedince držet, chytat, držet v zajetí, chovat, dopravovat) a na osobu provádějící záchranný chov či provozující zoologickou zahradu nebo záchrannou stanici tak dopadají základní ochranné podmínky zvláště chráněných živočichů jako na kterýkoli jiný subjekt.

Další z bližších ochranných podmínek stanoví, že preparovat zvláště chráněné druhy živočichů lze pouze na základě výjimky udělené orgánem ochrany přírody podle § 56 zákona. Orgán, který výjimku uděluje, v ní stanoví podmínky a dále rozsah nezbytných údajů včetně údajů o způsobu nabytí a dalšího využití zhotoveného preparátu chráněného živočicha apod. Tyto údaje se vedou formou knihy záznamů evidované a kontrolované orgánem ochrany přírody, který výjimku vydal.²³⁵

V první větě výše uvedené ochranné podmínky se uvádí zjevná skutečnost, neboť preparace není zařazena pod žádnou ze zákonných výjimek a naopak nepochybně spadá pod základní ochranné podmínky (zákaz držet). Pro preparaci uhynulých živočichů však bližší ochranné podmínky stanovují další požadavky. Krom konstatování potřeby výjimky podle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny, což vyplývá ze samotného znění § 50 zákona vymezují požadavky na uložení podmínek a dále na vedení knihy záznamů, která podléhá kontrole a evidenci orgánu

²³³ Ustanovení § 16 odst. 3 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

²³⁴ Ustanovení § 16 odst. 4 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

²³⁵ Ustanovení § 16 odst. 5 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

ochrany přírody. Zejména tato evidenční povinnost představuje zpřísnění požadavků na osoby provádějící preparaci zvláště chráněných živočichů. Podrobnosti ohledně způsobu evidence a kontroly knihy záznamů však zákon ani prováděcí předpis nestanoví, což poněkud snižuje efektivitu tohoto nástroje.

Konečně poslední bližší ochranná podmínka zvláště chráněných živočichů stanoví, že fotografovat zvláště chráněné druhy živočichů, ruší-li se tím v přirozeném vývoji, lze jen na základě výjimky dle § 56 zákona.²³⁶

Tuto bližší ochrannou podmínku považuji za zcela nadbytečnou, protože konstatuje skutečnost zjevně plynoucí ze samotného znění § 50 odst. 2 zákona a nestanovuje nic navíc.

4.3 Individuální výjimky ze zákazů u zvláště chráněných druhů

Individuální, či jinak řečeno jiné výjimky než přímo vyplývající ze zákona²³⁷ ze zákazů zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů v případech, kdy jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody, povoluje na žádost toho, kdo zamýšlí uskutečnit škodlivý zásah orgán ochrany přírody. U zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, které jsou předmětem ochrany podle práva Evropských společenství, lze výjimku podle věty první povolit jen tehdy, pokud je dán některý z důvodů uvedených v odstavci 2, neexistuje jiné uspokojivé řešení a povolovaná činnost neovlivní dosažení či udržení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany.²³⁸

Pokud se jedná o důvody uvedené v odstavci 2, pak tento odstavec poskytuje taxativní výčet důvodů, tedy výjimku ze zákazů u zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů lze povolit pouze

- a) v zájmu ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a ochrany přírodních stanovišť,
- b) v zájmu prevence závažných škod, zejména na úrodě, dobytku, lesích, rybolovu, vodách a ostatních typech majetku,

²³⁶ Ustanovení § 16 odst. 6 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

²³⁷ Např. § 49 odst. 2 a 4, § 50 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

²³⁸ Ustanovení § 56 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

- c) v zájmu veřejného zdraví nebo veřejné bezpečnosti nebo z jiných naléhavých důvodů převažujícího veřejného zájmu, včetně důvodů sociálního a ekonomického charakteru a důvodů s příznivými důsledky nesporného významu pro životní prostředí,
- d) pro účely výzkumu a vzdělávání, opětovného osídlení určitého území populací druhu nebo opětovného vysazení v původním areálu druhu a chovu a pěstování nezbytných pro tyto účely, včetně umělého rozmnožování rostlin,
- e) v případě zvláště chráněných druhů ptáků pro odchyt, držení nebo jiné využívání ptáků v malém množství.

Zákon výslovně dává kompetenci orgánu ochrany přírody stanovit v rozhodnutí o výjimce povinnost označení živočicha zvláště chráněného druhu nezaměnitelnou a trvalou značkou a rovněž podmínky pro výkon povolené činnosti.²³⁹ Tyto kompetence jsou z hlediska cílů tohoto právního nástroje velmi důležité, první z nich pomáhá individualizovat jedince chráněného druhu, kterého se výjimka týká, druhá pak umožní lépe specifikovat výjimkou povolenou činnost tak, aby do sféry chráněných druhů bylo zasaženo co možná nejméně.

Pomocí nezaměnitelné identifikace má být přesně určeno a při následných kontrolách ověřeno, že nezaměnitelně označený jedinec zvláště chráněného druhu živočicha je držen v souladu se zákonem. Dalšími důvody pro uložení nezaměnitelného označení mohou být výzkum a vzdělávání, kde je označení nutné kvůli sledování konkrétních jedinců v přírodních podmínkách. Nezaměnitelně označit bez ohrožení zdraví či života jedinců lze řadu druhů savců a ptáků i některé druhy plazů. Ostatní třídy obratlovců a bezobratlé nelze tímto způsobem identifikovat. Příslušný orgán ochrany přírody by měl ve výroku rozhodnutí uvést, že nezaměnitelné označení není třeba, jestliže se po posouzení v rámci konkrétního správního řízení k tomuto závěru přikloní. I když to v zákoně není explicitně uvedeno, měl by v případech, kdy je možná nezaměnitelná identifikace jedinců (např. u některých druhů želv podle štítků krunýře nebo některých druhů žab podle barevného vzoru na těle), tuto skutečnost uvést, zejména je-li doložena fotografickou či obrazovou dokumentací.²⁴⁰

K problematice nezaměnitelného označení bych rád nad rámec výše uvedeného doplnil, že takto lze do určité míry stanovit povinnost identifikačního popisu i pro exempláře neživé, jako

²³⁹ Ustanovení § 56 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁴⁰ MIKO, Ladislav, BOROVIČKOVÁ, Hana a kol. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 251

jsou například dermoplastické preparáty či jiné individuálně určitelné výrobky z jedinců zvláště chráněných druhů. Kromě typických značek, jakými jsou uzavřené kroužky či mikročipy lze použít právě zmíněnou fotografickou dokumentaci, která v řadě případů může pomoci identifikovat daný preparát či výrobek pomocí specifických znaků odlišujících jej od jiných jedinců (pomocí individuálního zbarvení, poškození, specifického zpracování a podobně). Napomoci zde mohou též údaje o rozměrech daného jedince.

Pokud jde o pojem převažujícího veřejného zájmu, platí, že veřejný zájem musí být výslovně formulován ve vztahu ke konkrétní posuzované záležitosti a musí být přesvědčivě odlišen od zájmu soukromého či kolektivního. Přitom je nutno mít na paměti, že podle § 58 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. je i ochrana přírody a krajiny veřejným zájmem. Ve správním řízení pak mnohdy stojí několik veřejných zájmů proti sobě (či alespoň nejsou zcela v souladu) a není možné, aby nakonec přijaté řešení bylo v souladu se všemi veřejnými zájmy, které s rozhodovanou věcí souvisejí. Dále je třeba zdůraznit, že správní orgány nemají veřejný zájem samy formulovat, to je zásadně úkolem moci zákonodárné, naopak „úkolem správních orgánů je při aplikaci zákonů, které jednotlivé veřejné zájmy definují, v jednotlivých případech takto obecně formulované veřejné zájmy konkretizovat (srov. Vedral, J. Správní řád: komentář. 2. vyd. Praha: Ivana Hexnerová - Bova Polygon, 2012, s. 100). Ústavní soud k otázce definování veřejného zájmu ve správním řízení uvedl, že „[v] veřejný zájem v konkrétní věci je zjišťován v průběhu správního řízení na základě poměrování nejrůznějších partikulárních zájmů, po zvážení všech rozporů a připomínek. Z odůvodnění rozhodnutí, jehož ústředním bodem je otázka existence veřejného zájmu, pak musí zřetelně vyplynout, proč veřejný zájem převážil nad řadou soukromých, partikulárních zájmů. Veřejný zájem je třeba nalézt v procesu rozhodování“ (nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 24/04, č. 327/2005 Sb.).²⁴¹

Současné znění zákonných podmínek pro udělení výjimky ze zákazů u zvláště chráněných rostlin a živočichů do značné míry odráží unijní úpravu. To je patrné například z rozsudku Nejvyššího správního soudu: *Smyslem § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny, který je transpozicí čl. 16 směrnice Rady č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, je dosažení vyšší úrovně ochrany a přísnějších kritérií pro*

²⁴¹ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 6 As 65/2012-161, 2879/2013 Sb. NSS

budoucí zásahy do biotopů zvláště chráněných rostlin a živočichů (§ 48 až § 50 zákona o ochraně přírody a krajiny), než je tomu u obecné druhové ochrany (§ 5 téhož zákona).²⁴²

Pokud jde o zvláště chráněné rostliny nebo živočichy, kteří jsou předmětem ochrany podle práva Evropských společenství (nyní podle práva Evropské unie), což jsou druhy vyjmenované v příloze 2 vyhlášky č. 166/2005 Sb., pak kromě nutnosti prokázání některého z důvodů podle § 50 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. musí být u těchto druhů prokázáno, že neexistuje jiné uspokojivé řešení a povolovaná činnost neovlivní dosažení či udržení příznivého stavu daného druhu z hlediska ochrany. Tím se tedy ochrana takových druhů stává přísnější, alespoň pokud jde o povolování individuálních výjimek z jejich ochrany.

Jinými slovy, podle dosud většinového výkladu a praxe, u druhů, které jsou předmětem ochrany podle práva Evropské unie, musí být pro povolení výjimky splněny čtyři podmínky [1) jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody, 2) některý z důvodů uvedených v odstavci 2 § 56, 3) neexistence jiného uspokojivého řešení, 4) neovlivnění dosažení či udržení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany], zatímco u ostatních zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů postačí splnění jediné podmínky (jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody).²⁴³

K tomuto dospěla i judikatura Nejvyššího správního soudu: *Nejvyšší správní soud dává za pravdu stěžovateli, že logika § 56 velí v řízeních o povolení výjimky posuzovat žádost o výjimku v několika krocích. Dikce § 56 totiž stanovuje celkem čtyři podmínky, na jejichž základě lze výjimku z ochrany zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů udělit. V posuzované věci tedy je třeba posoudit 1) existenci jiných naléhavých důvodů převažujícího veřejného zájmu, zde důvodů sociálního a ekonomického charakteru, 2) převahu takto určeného jiného veřejného zájmu nad zájmem na ochranu přírody, 3) neexistenci jiného uspokojivého řešení, a konečně, že 4) provozované činnosti neovlivní dosažení či udržení příznivého stavu ohroženého druhu z hlediska jeho ochrany.*²⁴⁴

²⁴² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 11. 2015, č. j. 10 As 2/2015-251, bod 36

²⁴³ JELÍNKOVÁ, Jitka. Zákon o ochraně přírody a krajiny: praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

Praktický komentář. ISBN 978-80-7676-021-9I, str.285

²⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 11. 2015, č. j. 10 As 2/2015-251, bod 35

Povinnost mít výjimku ze zákazů u zvláště chráněných rostlin a živočichů nastává tehdy, kdy má nastat zásah, který představuje jednání zákonem zakázané, tedy v rozporu se základními či bližšími ochrannými podmínkami zvláště chráněných rostlin a živočichů. Je pak na osobě, která zásah provádí, aby posoudila, zda zamýšlený zásah či činnost bude v rozporu s ochrannými podmínkami, případně lze využít možnosti předběžné informace dle správního řádu.²⁴⁵

Požadavek na důsledné uvážení stran potřeby výjimky ze zákazů, do něhož se promítá princip předběžné opatrnosti, plyne i z judikatury: *Nejvyšší správní soud rovněž plně aprobuje závěr krajského soudu, že k zahájení řízení o výjimce podle § 56 odst. 1 ZOPK postačuje pouhá eventualita zásahu do přirozeného vývoje zvláště chráněného živočicha, a právě pravděpodobnost negativního účinku a míra škodlivosti zásahu jsou hledisky, s nimiž se musí orgán ochrany přírody v řízení o výjimce ze zákazu náležitě vypořádat*²⁴⁶

Výjimka ze zákazů u zvláště chráněných druhů se vydává typicky formou rozhodnutí ve správním řízení na žádost, ale zákon připouští i možnost výjimku, která se týká blíže neurčeného okruhu osob, při splnění podmínek uvedených v odstavcích 1 a 2 povolit též opatřením obecné povahy.²⁴⁷

Prísnost ochrany zvláště chráněných druhů se však promítla do judikatury Nejvyššího správního soudu v tom smyslu, že klade nároky na věcně a místně příslušné orgány v tom smyslu, že řízení o výjimce může být zahájeno nejen pouze na žádost, ale (má být) v případě potřeby zahájeno i z moci úřední: *Nejvyšší správní soud k aplikaci ustanovení § 56 odst. 1 ZOPK tedy ve shodě s krajským soudem uzavírá, že zahájení řízení o výjimce ze zákazu týkajícího se zvláště chráněného živočicha je v případě jeho výskytu obligatorní, a dodává, že nemůže být nahrazeno ani institutem předběžné otázky podle § 57 odst. 1 správního řádu. Podle citovaného ustanovení si může správní orgán učinit úsudek o otázce, kterou mu nepřísluší rozhodnout a o které dosud pravomocně rozhodnuto nebylo. Je-li však k řízení podle § 56 odst. 1 ZOPK i k řízení podle § 45i odst. 2 ZOPK věcně i místně příslušná Správa NP a CHKO Šumava (§ 78 odst. 10 ZOPK), nic jí nebrání, aby řízení podle § 56 odst. 1 ZOPK sama zahájila a vydala v něm rozhodnutí.*²⁴⁸

²⁴⁵ § 56 odst. 1 in fine zákona č. 114/1992 Sb., § 139 zákona č. 500/2004 Sb.

²⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 12. 2015, č. j. 2 As 49/2013-109

²⁴⁷ § 56 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 12. 2015, č. j. 2 As 49/2013-109

4.4 Zvláštní ochrana nerostů

Zákon o ochraně přírody a krajiny stanoví, že druhy nerostů, které jsou vzácné nebo vědecky či kulturně hodnotné, lze vyhlásit za zvláště chráněné.²⁴⁹

Pokud jde o ochranné podmínky zvláště chráněných nerostů, není dovoleno takové nerosty na místě jejich přirozeného výskytu poškozovat či sbírat bez povolení orgánu ochrany přírody.²⁵⁰

Uvedené základní ochranné podmínky tedy míří pouze na ochranu zvláště chráněných nerostů *in situ*, nepokrývají následné držení a jakékoli jiné nakládání se zvláště chráněnými nerosty. V takovém případě se lze přiklonit k názoru, že do značné míry postačuje využít k takové ochraně nástroje ochrany územní²⁵¹

Seznam zvláště chráněných nerostů a jejich bližší ochranné podmínky má stanovit Ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem.²⁵² K tomu však do současné doby nedošlo, a tak je zvláštní ochrana nerostů v ČR dosud jen nenaplněným a teoretickým konceptem, neboť žádný zvláště chráněný nerost nebyl vyhlášen.

Přesto v zákoně o ochraně přírody a krajiny existují i sankční nástroje týkající se neoprávněného nakládání se zvláště chráněnými nerosty v podobě odpovídajících skutkových podstat přestupků, nadto dokonce v nejvyšší kategorii sazby.²⁵³

Je otázkou, proč nebyla po 30 letech zvláštní ochrana nerostů zakotvena stanovením takových druhů, či naopak nebyla ze zákona zcela vypuštěna.

Pro srovnání, Slovenská republika má zvláštní ochranu nerostů ve své právní úpravě zajištěnu, a to jak *in situ* obdobně jako v (českém) zákoně o ochraně přírody a krajiny, tak *ex situ* pro případy zpracování a obchodování.²⁵⁴ Stejně tak stanoví slovenská právní úprava bližší

²⁴⁹ § 53 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁵⁰ § 53 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁵¹ JELÍNKOVÁ, Jitka. Zákon o ochraně přírody a krajiny: praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Praktický komentář. ISBN 978-80-7676-021-9I, str.269

²⁵² § 53 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁵³ § 87 odst. 3 písm. j), § 88 odst. 2 písm. i) zákona č. 114/1992 Sb.

²⁵⁴ Ustanovení § 38 zákona č. 543/2002 Z.z.

ochranné podmínky chráněných nerostů²⁵⁵ a jejich seznam, včetně vymezení parametrů, u kterých se uplatní ochrana a stanovení společenské hodnoty²⁵⁶.

4.5 Zvláštní povinnosti v souvislosti se zvláště chráněnými druhy

4.5.1 Povinnost předat zvláště chráněného živočicha záchraně stanici

Specifickou zákonnou povinností dopadající na kohokoli, kdo se ujal zvláště chráněného živočicha neschopného v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně nebo trvale přežít ve volné přírodě, je povinnost jej bezodkladně předat k ošetření do záchraně stanice.²⁵⁷

Za takto definované situace zákon striktně stanoví povinnost handicapovaného jedince zvláště chráněného živočicha předat k ošetření toliko záchraně stanici a nikomu jinému, tedy nálezce nesmí živočicha sám ošetřit nebo předat k ošetření jinému subjektu než záchraně stanici, s výjimkou situace, kdy živočichovi bez dřívější pomoci zjevně hrozí smrt, kterou není možné jiným způsobem než poskytnutím ošetření odvrátit.²⁵⁸ Zákon nestanoví, co se rozumí bezodkladným předáním, a naplnění tohoto aspektu zákonné povinnosti je tedy nutno posuzovat s ohledem na okolnosti konkrétního nálezu. V praxi však považují za bezodkladné takové předání, které nastane v řádu hodin či nejvýše jednotek dnů vzhledem k plošnému pokrytí území ČR sítí záchraných stanic a veřejně dostupnými kontakty na tyto stanice.²⁵⁹ Ministerstvo životního prostředí vede přehled záchraných stanic a zveřejňuje jej způsobem umožňujícím dálkový přístup.²⁶⁰ V případě výjimečné situace vyžadující neodkladné ošetření jinou osobou než záchranou stanicí se bezodkladnost předání bude počítat od okamžiku, kdy zdravotní stav jedince umožní jeho předání záchraně stanici. Vzhledem k tomu, že takové neodkladné ošetření bude prováděno s vysokou pravděpodobností veterinárním lékařem či v úzké součinnosti s ním, budou pro posouzení situace v praxi k dispozici objektivní podklady typicky v podobě lékařské zprávy.

²⁵⁵ Ustanovení § 10 vyhlášky č. 170/2021 Z. z.

²⁵⁶ Příloha 8 vyhlášky č. 170/2021 Z.z.

²⁵⁷ Ustanovení § 52 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁵⁸ VOMÁČKA, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str. 65

²⁵⁹ Databáze záchraných stanic pro handicapované živočichy. Úvodní stránka - Ministerstvo životního prostředí [online]. Copyright © 2008 [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/Aplikace/rzc.nsf/index.xsp>

²⁶⁰ § 5 odst. 12 zákona č. 114/1992 Sb.

V případě ujmoutí se handicapovaného zvláště chráněného živočicha a poté po dobu od ujmoutí se takové jedince do jeho předání záchranné stanici, pokud je předání s ohledem na objektivní okolnosti učiněno skutečně bezodkladně, se domnívám, že není na místě na takové jednání pohlížet jako na škodlivý zásah do přirozeného vývoje, tedy na činnost zakázanou, k níž je potřeba výjimka podle § 56 zákona, neboť jde z části o činnost jedinci prospěšnou (ujmutí se handicapovaného jedince) a zčásti zákonem přímo aprobovanou (krátké držení, případně přeprava a předání záchranné stanici).

Na tomto místě je vhodné zmínit, že podle někdejší právní úpravy bylo dříve možno dle bližších ochranných podmínek zvláště chráněné živočichy, neschopné v důsledku zranění nebo jiných okolností samostatné existence v přírodě, držet po dobu nezbytnou k jejich ošetření. Pokud si ošetření vyžádalo dobu delší než čtyři týdny, byla osoba, která se živočicha ujala, povinna toto oznámit příslušnému orgánu ochrany přírody.²⁶¹ Toto ustanovení je však již 15 let minulostí.

4.6 Ochrana volně žijících ptáků

Ochrana volně žijících ptáků představuje transpozici Směrnice 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků (původně směrnice 79/409/EHS) a je systematicky zařazena do části druhé zákona o ochraně přírody a krajiny, tedy pod obecnou druhovou ochranu. Mám nicméně za to, že charakterem a právními nástroji se ochrana volně žijících ptáků blíží spíše druhové ochraně zvláštní (zacílením na určitou významnou skupinu druhů – druhů z třídy *Aves*, důrazem na ochranu každého jedince, diferencovaným spektrem ochranných podmínek a také požadavkem na prokázání původu jedinců s odkazem na část pátou zákona o ochraně přírody a krajiny).

Předmětem ochrany jsou dle zákona druhy ptáků, kteří volně žijí na evropském území členských států Evropských společenství.

Ochrana tedy bude podléhat takový jedinec, který se přirozeně vyskytuje²⁶² (lépe řečeno vyskytne) na evropském území států Evropské unie, jde o ptáka volně žijícího²⁶³, tedy takového, jehož populace se udržují v přírodě samovolně, a to včetně jedince odchovaného v lidské péči

²⁶¹ § 16 odst. 4 vyhlášky č. 395/1992 Sb. ve znění účinném do 29. 2. 2008

²⁶² Odkaz na přesné znění směrnice 2009/147/ES, čl. 1 odst. 1

²⁶³ Odkaz na formulaci § 5a odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. s použitím definice dle § 3 odst. 1 písm. d) zákona č. 114/1992 Sb.

vypuštěného v souladu s právními předpisy do přírody, a to lhostejno, zda jde na území EU o výskyt celoroční, hnízdní, zimování, průtah při migraci či výskyt zcela náhodný.

Seznam druhů ptáků volně žijících na evropském území členských států není zakotven žádným právním předpisem.²⁶⁴ Tento stav podle mne vede k závěru, že ochraně podléhá volně žijící pták jakéhokoli druhu. V okamžiku, kdy se na území členského státu EU náhodně, ale přirozeně zatoulá jedinec druhu ptáka, který se na území členských států EU standardně nevyskytuje, se takovýto jedinec v důsledku byť ojedinělého zatoulání, v danou chvíli stane jedincem přirozeně se vyskytujícím na evropském území státu EU, a tedy jedincem podléhajícím ochraně dle Směrnice o ochraně volně žijících ptáků²⁶⁵.

Ochraně podléhají všechna vývojová stadia ptáků, a to jak dle definice volně žijícího živočicha v zákoně o ochraně přírody a krajiny, tak dle směrnice.²⁶⁶ Ochrana pak podléhá i hnízda a stanoviště.²⁶⁷

4.6.1 Ochranné podmínky volně žijících ptáků

V zájmu ochrany druhů volně žijících ptáků, je zakázáno

- a) jejich úmyslné usmrcování nebo odchyt jakýmkoliv způsobem,
- b) úmyslné poškozování nebo ničení jejich hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd,
- c) sběr jejich vajec ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných,
- d) úmyslné vyrušování těchto ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů směrnice o ptácích
- e) držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány.

Pokud jde o první ochrannou podmínku, je zjevné, co se rozumí usmrcováním či odchytem.

²⁶⁴ JELÍNKOVÁ, Jitka. Zákon o ochraně přírody a krajiny: praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Praktický komentář. ISBN 978-80-7676-021-9, str.42

²⁶⁵ Shodně též ŠTĚPÁNKOVÁ, Jana. Ochrana zvláště chráněných druhů dravců v České republice [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-02-28], str. 6. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ym94j/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Ilona JANČÁŘOVÁ.

²⁶⁶ Článek 1 odst. 2 Směrnice 2009/147/ES

²⁶⁷ tamtéž

Problematické se však jeví omezení tohoto zákazu na „úmyslné“ usmrcování či odchyt. Úmysl je v českém právu označení pro druh zavinění v trestním a přestupkovém právu²⁶⁸ a jako takový se zkoumá pouze u fyzických osob, zde pak není důležité, zda šlo o úmysl přímý či nepřímý. Pokud by však tuto ochrannou podmínku vyžadující úmysl porušila fyzická osoba při výkonu podnikatelské činnosti nebo osoba právnická, je otázka, jak u nich úmysl dovozovat. Jak plyne z judikatury i zákona, odpovědnost právnické osoby a fyzické osoby při výkonu podnikatelské činnosti za správní delikt má převážně objektivní charakter a nastupuje naplněním skutkové podstaty příslušného deliktu a jejím obligatorním znakem tedy není zavinění. K vyvození odpovědnosti stačí pouhé porušení či nesplnění povinnosti stanovené zákonem nebo uložené na jeho základě.²⁶⁹

Přestože tedy pojem „úmysl“ spolu s pojmem „nedbalost“ tradičně v českém právu označují formy zavinění fyzických osob, porušení zákazů stanovených k ochraně ptáků se nepochybně může dopustit i právnická osoba²⁷⁰.

Jednou z možností, jak na tuto ochrannou podmínku nahlédnout, je tedy požadavek na úmyslné jednání v případě fyzických osob podnikajících či osob právnických pominout a bez dalšího uplatnit výše zmíněný princip objektivní odpovědnosti. Takový přístup mi ale přijde přísnější, než text zákona stanoví. Cestou pak může být v případě právnických osob to, že se bude zkoumat úmysl osoby za právnickou osobu jednajících.²⁷¹

Trestněprávní doktrína u trestní odpovědnosti právnických osob uvádí, že u právnických osob je třeba zavinění ve vztahu k trestným činům vymezeným v § 7 zákona č. 418/2011 Sb. vždy odvozovat od úmyslu nebo nedbalosti fyzických osob, které za právnickou osobu jednaly ve smyslu § 8 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb.²⁷²

V daném případě se mi jeví jako nejvhodnější použití principu zkoumání zavinění u osoby, jejíž jednání je právnické osobě přiřitatelné v podobě *analogie iuris* s výše uvedenými principy

²⁶⁸ Ustanovení § 15 odst. 2 zákona č. 250/2016 Sb.

²⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 7. 2009, č. j. 7 As 17/2009-61

²⁷⁰ JELÍNKOVÁ, Jitka. Zákon o ochraně přírody a krajiny: praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Praktický komentář. ISBN 978-80-7676-021-9], str.43

²⁷¹ PRCHALOVÁ, Jana. Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: komentář a prováděcí předpisy. Praha: Linde, 2010, str.49

²⁷² DĚDIČ, Jan. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 188.)

trestní odpovědnosti právnických osob, neboť takový postup se jeví méně k tíži pachatele. Opačné spektrum výkladu, tedy že ochranné podmínky vázané na úmyslné jednání lze uplatnit pouze vůči fyzickým osobám a vůči právnickým nikoli, by bylo zcela zjevně v rozporu s cíli směrnice.

Tento zákaz se nevztahuje na ty druhy ptáků, kteří jsou vymezeni v příloze 5 vyhlášky č. 166/2005 Sb. Celkem jde o 15 druhů ptáků. Pokud jde o lov, ten má být prováděn, ve shodě s odkazujícím ustanovením zákona o ochraně přírody a krajiny²⁷³ v souladu s předpisy o myslivosti.

Dále je zakázáno poškozování nebo ničení hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd. Je zjevné, co se rozumí poškozováním nebo ničením. Vzhledem k velké rozmanitosti hnízd (způsobu hnízdění) jednotlivých ptačích druhů je na místě věnovat se této ochranné podmínce podrobněji. Znění ochranné podmínky v zákoně i ve směrnici platí pro veškerá hnízda bez bližšího omezení. Je nesporné, že ochranná podmínka platí pro hnízda ptáky aktuálně obsazená, ale stejně tak pro hnízda, která ptáci sice v daném momentě nevyužívají, ale využívají je opakovaně a je předpoklad jejich opětovného využití v následující hnízdní sezoně.²⁷⁴

S výše uvedeným názorem je v určitém rozporu stanovisko umístěné na webových stránkách Ministerstva životního prostředí²⁷⁵, které uvádí, že „s ohledem na problematiku úmyslného odstraňování či poškozování hnízd zastáváme názor, že by se mělo o odchylném postupu dle § 5b odst. 1 rozhodovat vždy, pokud se jedná o funkční hnízda. Za funkční hnízda je třeba uvažovat taková, která jsou právě využívána hnízdicími druhy či ta, na něž je známa významná vazba jedinců téhož druhu či jedinců jiných druhů v dalších sezonách (např. čápi, dravci). Tj. v případě odstraňování hnízd z budov (např. jiríčků, vlaštovek) (sic!), která nejsou právě využívána k hnízdění, není dle našeho názoru nutno stanovení odchylného postupu (u jedinců těchto druhů nelze hovořit o významné vazbě – pro jiríčku není problém postavit si v každé hnízdní sezoně nové hnízdo).“ Uvedené stanovisko MŽP bohužel není datováno ani označeno osobou autora.

²⁷³ Ustanovení § 5a odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁷⁴ Shodně také STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0, str.76

²⁷⁵ Anonym: Odstraňování prázdných hnízd na budovách. Dostupné z [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/volne_zijici_ptaci/\\$FILE/OZCHCP-Hnizda-na%20domech-20060811.rtf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/volne_zijici_ptaci/$FILE/OZCHCP-Hnizda-na%20domech-20060811.rtf)

Domnívám se, že takto formulované stanovisko je v rozporu se zněním a cíli směrnice o ochraně volně žijících ptáků (ale i se zněním ustanovení § 5a odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny), neboť takto široce pojatá výjimka ze zákonné ochrany zde nemá odpovídající oporu. Po věcné stránce není zřejmé, v čem se má lišit významná vazba čápů a dravců na jejich hnízda od vazby na hnízda u jiřiček a vlaštovek. Všichni tito jmenovaní ptáci využívají svá hnízda opakovaně a „problém postavit si nové hnízdo“ bude mít každý z nich stejný. Vždy půjde o negativní zásah do přirozeného vývoje daných jedinců, kteří musí vynaložit energii na stavbu nového hnízda, kterou by mohli ušetřit, pokud by jejich původní hnízdo zůstalo zachováno pro další hnízdní sezónu. Použití vlaštovky v tomto příkladu coby druhu, jehož hnízdo při aktuálním neobsazení nepodléhá ochraně, pak považuji za zvlášť nešťastné, neboť jde o zvláště chráněného živočicha²⁷⁶, jehož hnízdo je chráněno základními ochrannými podmínkami v příslušné části zákona.

Poněkud eurokonformnější je vyznění stanoviska umístěného v téže části webových stránek Ministerstva životního prostředí k problematice kácení dřevin v souvislosti s ochranou volně žijících ptáků²⁷⁷, kde se uvádí „za funkční hnízda je třeba uvažovat taková, která jsou právě využívaná hnízdícími druhy či ta, na něž je známa významná vazba jedinců téhož druhu či jedinců jiných druhů v dalších sezonách (např. čápi, někteří dravci). Tj. např. v případě kácení dřevin s hnízdy běžných druhů pěvců, která nejsou právě využívána k hnízdění, není dle našeho názoru nutno stanovení odchylného postupu (u jedinců těchto druhů nelze hovořit o významné vazbě – nevyžívají stejná hnízda v následující sezóně či pro ně není problém postavit si v každé hnízdní sezóně nové hnízdo).“ Takto formulovaný názor je blíže tomu, který zastávám a který uvádím výše, tedy, že zákonná podmínka ochrany hnízd před poškozováním a ničením nedopadá na taková hnízda, u nichž se nepředpokládá další využití.

K závěru o nutnosti přistupovat k ochraně ptačích hnízd z větší mírou důslednosti dospěl i nedávný judikát Krajského soudu v Ústí nad Labem: *Za situace, kdy není vyloučeno, že hnízda navrhovaná k odstranění mohou být využita předmětnými druhy ptáků k hnízdění i v následujících obdobích, je nutno vždy posoudit, zda v případě, že dojde k odstranění stávajících*

²⁷⁶ Příloha III vyhlášky č. 395/1992 Sb.

²⁷⁷ VOPÁLKOVÁ, A.: Vnitřní sdělení - § 5a a kácení dřevin. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/volne_zijici_ptaci/\\$FILE/OZCHCP-§_5a_%20a_kaceni_drevin-20060811.rtf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/volne_zijici_ptaci/$FILE/OZCHCP-§_5a_%20a_kaceni_drevin-20060811.rtf)

hnízd, nemůže toto odstranění mít negativní vliv na zahnízdění daných druhů v následném období v dané lokalitě například pro energetickou a časovou náročnost výstavby nového hnízda či vytvoření nové dutiny nebo v důsledku nedostatečného množství příhodných lokalit nebo vhodného porostu pro výstavbu hnízda či dutiny, případě stromů s příhodnými dutinami. Důsledky případného odstranění hnízd pro populaci konkrétního druhu se odvíjí od celé řady skutečností vyplývajících z místních poměrů a nelze je odvozovat pouze od stanovení druhu ptáka, kterému hnízda patří. Z výše uvedeného vyplývá, že při posouzení skutečnosti, zda odstraněním hnízda dojde k zásahu do zákonem chráněného zájmu na ochraně volně žijících ptáků, je nutno vycházet z řádného biologického průzkumu dotčené lokality případně z místního šetření a dalších podkladů dokládajících hnízdní zvyklosti jednotlivých druhů ptáků. Takové podklady pak musí být posouzeny v rámci příslušného správního řízení, kterým je řízení dle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny.²⁷⁸

S ohledem na výše uvedené tedy dospívám k názoru, že z ochrany před poškozováním a ničením, lze, aniž by byly dotčeny cíle směrnice²⁷⁹, vyjmout pouze taková hnízda, která nejsou a již zjevně nebudou ptáky využívána a neplní tak nadále svou funkci v přirozeném vývoji daného ptačího jedince. Tedy buď hnízda, která daný druh staví a využívá pouze jednorázově, nebo hnízda, která byla natolik závažně poškozena (lhostejno zda lidskou činností či vyšší mocí), že jejich další využití je vyloučeno.

Zákaz sběru vajec ptáků ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných, je textem zákona poměrně jasně formulován. Mám za to, že není třeba se v praxi podrobněji zabývat, co se rozumí volnou přírodou (jakkoli je jasné, že přinejmenším chovů *ex situ* se zákaz sběru teoreticky netýká), nicméně na zákaz sběru navazuje i zákaz držení vajec, který se jeví být absolutní, bez ohledu na to, odkud vejce pochází. Zakázáno je sbírat a držet i vejce prázdná, přičemž může vyvstat otázka, zda je možno sbírat a držet fragmenty ptačích vajec (skořápky) například pro vzdělávací účely. V tomto případě jsem toho názoru, že pokud se v zákazu hovoří o vejcích, mají se na mysli vejce celá a držení kousků skořápek by zákazu podléhat nemělo.

²⁷⁸ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 14. 12. 2022, č. j. 16 A 55/2020-30

²⁷⁹ Např. bod 6 odůvodnění směrnice 2009/147/ES

Zákaz úmyslného vyrušování ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů směrnice o ptácích je nejšířěji formulovaná ochranná podmínka volně žijících ptáků.

Pokud jde o naplnění pojmu úmyslného jednání, platí úvahy, které jsem podrobněji rozepsal výše u prvního ze zákazů.

Má-li být vyložen pojem vyrušování, pak za něj lze považovat zjevně klasické rušení hlukem, ale například i světlem či nástroji a zařízeními cíleně určenými pro plašení, dále přibližování se k ptákům pod jejich útěkovou vzdálenost a obecně jakoukoli činnost, která ptákům brání či znesnadňuje využívání míst pro rozmnožování (typicky hnízd) či míst shromažďování a odpočinku.

Zakázáno však není jakékoli vyrušování, ale pouze vyrušování významné z hlediska cílů směrnice. Musí tak jít o vyrušování významné z hlediska zachování populace druhů na odpovídající úrovni, s přihlédnutím ke všem podstatným okolnostem, především schopnostem rušeného jedince se s vyrušováním vypořádat. Přísně je třeba posuzovat zejména vyrušování v době rozmnožování nebo v situacích, kdy je nucené opuštění hnízda pro ptáky z různých důvodů nebezpečné. V praxi se jedná zejména o stavební úpravy, lesní těžby a zemědělské činnosti. Vyrušování volně žijících ptáků však může být způsobeno i jejich cíleným pozorováním.²⁸⁰

U zákazu vyrušování se ochrana volně žijících ptáků nejvíce přibližuje charakteru obecné ochrany, neboť hlavním cílem směrnice, který má toto ustanovení zjevně na zřeteli, je cíl formulovaný v článku 2 směrnice, dle kterého populace druhů volně žijících ptáků mají být zachovány na úrovni nebo přivedeny na úroveň, která odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, přičemž budou brát v úvahu hospodářské požadavky a požadavky rekreace. Dalšími k tomuto ustanovení relevantními cíli jsou pak články 3 odst. 1, a 4 odst. 1, 2 a 4, které hovoří o nutnosti stanovit opatření pro ochranu klíčových ptačích stanovišť.

²⁸⁰ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str. 78

Zakázané vyrušování tedy pak bude takové, které bude ohrožovat populaci daného druhu, tedy čím menší populace druhu a (nebo) větší citlivost druhu na vyrušování, tím menší intenzita rušení bude postačovat, aby bylo na místě ji považovat za zakázanou. Obdobně pokud bude k rušení docházet na stanovišti pro daný ptačí druh (populaci) významném či dokonce chráněném, bude jako zakázané vyrušování posouzeno vyrušení menší intenzity, než mimo takovéto cenné stanoviště.

Dále je zakázáno držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány.

Tedy zakázáno je držení všech druhů ptáků krom již dříve zmíněných 15 druhů, které lze lovit a které jsou vyjmenovány v Příloze 5 vyhlášky č. 166/2005. Na tyto druhy se tedy nevztahuje zákaz držení dle zákona o ochraně přírody a krajiny, nicméně jejich držitel bude povinen dostát požadavkům předpisů na úseku myslivosti, neboť jde o zvěř.²⁸¹ Dále se zákaz držení nevztahuje na druhy vymezené v Příloze 4 vyhlášky č. 166/2005 Sb., zde jde o 3 druhy – kachnu divokou, bažanta obecného a holuba hřivnáče. Přes zákonnou výjimku ze zákazu držení platí, že i tyto druhy jsou zvěří a je potřeba splnit požadavky předpisů o myslivosti.²⁸²

Prodej, přeprava za účelem prodeje, držení a chov za účelem prodeje a nabízení za účelem prodeje živých nebo mrtvých ptáků a jakýchkoliv snadno rozpoznatelných částí ptáků nebo výrobků z ptáků jsou zakázány.

Tímto ustanovením se zakazuje komerční využívání volně žijících ptáků a je to jediný ze zákazů (pomineme-li zákaz držení prázdných ptačích vajec), který se týká i mrtvých jedinců ptáků, jejich snadno rozpoznatelných částí a výrobků z nich. Snadno rozpoznatelnou částí těl ptáků bude typicky peří, zobáky, případně pařáty. Pokud jde o výrobky, souhlasím s tím, že Za výrobek z ptáků lze považovat jakýkoliv výrobek, u kterého je zřejmé, že zcela nebo zčásti obsahuje části ptáků²⁸³, dokonce to ani nemusí být zřejmé, je-li to jinak prokázáno. Nejsm ovšem toho názoru, že postačuje, aby u výrobku obsah ptačích těl jednoznačně vyplýval ze složení uvedeného na obalu²⁸⁴. Taková automatická fikce na rozdíl od předpisů na úseku

²⁸¹ Ustanovení § 2 písm. d), § 7 odst. 1 zákona č. 449/2001 Sb.

²⁸² tamtéž

²⁸³ MIKO, Ladislav, BOROVIČKOVÁ, Hana a kol. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 109

²⁸⁴ Tamtéž

regulace obchodování s ohroženými druhy²⁸⁵ ze zákona ani ze směrnice o ptácích neplyne, proto by krom údajů na obalu měla být učiněna další zjištění, ze kterých lze obsah ptáků ve výrobku důvodně předpokládat.

V tomto případě je česká právní úprava oproti směrnici přísnější, neboť, pokud jde o části mrtvých ptáků, zákaz jejich komerčního držení se vztahuje jen na části ptáků snadno rozpoznatelné, ale zákaz držení výrobků z ptáků je absolutní, tedy týká se i výrobků, jejichž rozpoznání je obtížné či dokonce vyžadující odbornou analýzu.

Směrnice také výše uvedený zákaz neuplatňuje u některých druhů ptáků, za předpokladu, že ptáci byli získáni legálně.²⁸⁶ Zákon o ochraně přírody a krajiny takto plošnou výjimku nezná a povolení takové činnosti je tedy vázáno na rozhodnutí orgánu ochrany přírody.

Naopak u komerčního využívání ptáků platí, že zákaz se nevztahuje na již výše zmíněné 3 druhy vyjmenované v Příloze 4 vyhlášky č. 166/2005 Sb.

Dále bylo za účelem ochrany volně žijících ptáků zakotveno ustanovení, že každý, kdo buduje nebo rekonstruuje nadzemní vedení vysokého napětí, je povinen opatřit je ochrannými prostředky, které účinně zabrání usmrcování ptáků elektrickým proudem.²⁸⁷

Elektrická nadzemní vedení ohrožují ptáky dvěma základními způsoby. Více reflektovaným, déle a systematictěji řešeným je riziko úrazu elektrickým proudem v důsledku propojení vodiče a uzemněné konstrukce, příp. propojení dvou vodičů tělem ptáka. Druhým rizikovým faktorem jsou pro ptáky vodiče a zemnicí lana, neboť pro ně při letu mohou představovat nebezpečnou překážku.²⁸⁸

Nadzemním vedením vysokého napětí je vedení o napětí od 1 kV do 52 kV²⁸⁹, pojem budování je patrně nesporný, pokud jde o rekonstrukci, k tomu se vyjádřila recentní judikatura tak, že jde o takový zásah, který není jen uvedením vedení do původního stavu před poruchou, přesahuje pouhou výměnu nefunkční součásti daného vedení, zasahuje do konstrukce sloupu a

²⁸⁵ Článek 2 písm. t) Nařízení Rady (ES) 338/97

²⁸⁶ Článek 6 odst. 2 Směrnice 2009/147/ES

²⁸⁷ Ustanovení § 5a odst. 5 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁸⁸ Ministerstvo životního prostředí: Zajištění ochrany ptáků před úrazy na elektrických vedeních v důsledku nárazů do vodičů nebo zemnicích lan, Věstník Ministerstva životního prostředí: č. 1/2023/2

²⁸⁹ ČSN 33 0010 ed. 2

představuje tak mimo jiné zásah vedoucí k prodloužení životnosti vedení.²⁹⁰ Dle metodiky Ministerstva životního prostředí lze rekonstrukcí obecně chápat úpravu vedení směřující k jeho obnově či zlepšení stavu a funkce²⁹¹.

Je na místě podotknout, že povinnost opatřit prvky vedení vysokého napětí prostředky pro ochranu ptáků vyplývá i z energetického zákona, konkrétně má provozovatel distribuční soupravy povinnost provést technická opatření k ochraně ptactva na nově instalovaných stožárech venkovního vedení vysokého napětí a při výměně stávajících stožárů²⁹². Zároveň však byla tato povinnost rozšířena i na stávající stožáry venkovního vedení vysokého napětí do 15 let ode dne nabytí účinnosti zákona 158/2009 Sb., tedy do 4. 7. 2024.²⁹³

Na zvláště chráněné druhy ptáků podle § 48 se ustanovení § 5a a § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny vztahují jen tehdy, neplatí-li pro ně ochrana přísnější, a to podle § 50 až 57 zákona o ochraně přírody a krajiny nebo podle zvláštního zákona.

Tato subsidiarita se zdá být „jednosměrnou“, nicméně § 5a a § 5b se dle mého názoru uplatní například v situaci, kdy by u zvláště chráněných druhů ptáků v kategorii ohrožený mělo být postupováno podle § 50 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny. Je pak otázkou, zda při naléhavém zásahu z hlediska veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti nebo bezpečnosti letového provozu netrvá při eurokonformním výkladu povinnost opatřit si rozhodnutí o odchylném postupu, neboť za této situace se na zvláště chráněné ptáky nevztahuje v režimu § 50 zákona o ochraně přírody a krajiny ochrana přísnější, ale fakticky žádná.

4.6.2 Odchylný postup

Zákazy u volně žijících ptáků nejsou absolutní, tedy je z nich přípustná výjimka v souladu se směrnicí za vymezených podmínek²⁹⁴. Požadavkem je neexistence jiného uspokojivého řešení (do zákona o ochraně přírody a krajiny transponováno doslovně) a naplnění některého

²⁹⁰ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. 3. 2021, č. j. 6 A 104/2018-46, bod 26. Potvrzeno rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 11. 2022, č. j. 2 As 105/2021-35.

²⁹¹ Ministerstvo životního prostředí: Zajištění ochrany ptáků před úrazy na elektrických vedeních v důsledku nárazů do vodičů nebo zemnicích lan, Věstník Ministerstva životního prostředí: č. 1/2023/2

²⁹² Ustanovení § 25 odst. 11 písm. g) zákona č. 458/2000 Sb.

²⁹³ Ustanovení čl. II bod 4 zákona č. 158/2009 Sb.

²⁹⁴ Článek 9 Směrnice 2009/147/ES

z taxativně vyjmenovaných důvodů., které jsou opět do zákona o ochraně přírody a krajiny transponovány takřka doslovně.²⁹⁵

Zákon o ochraně přírody a krajiny používá v případě povolování výjimek ze zákazů u volně žijících ptáků namísto tradičního pojmu „výjimka“ či povolení“ pojem „odchylný postup“, který vychází ze znění směrnice, dle kterého se členské státy „mohou odchýlit od ustanovení článků 5 až 8“.²⁹⁶ Přestože je původ zvolené terminologie nasnadě, nepovažuji jej za šťastný, neboť působí atypicky a neintuitivně, což z pohledů adresátů práva není optimální. Nicméně v odborné praxi se za téměř 20 let aplikace tohoto ustanovení onen pojem patrně již zažil.

Rozhodnutí o odchylném postupu má zákonem stanovené povinné náležitosti²⁹⁷, které opět vycházejí ze směrnice. Je nasnadě, že tyto náležitosti, aby měly závaznost, musí být obsaženy ve výroku rozhodnutí, a těmito náležitostmi jsou

- a) označení druhů a množství ptáků, na které se má odchylný postup vztahovat,
- b) prostředky, způsob nebo metody povolené pro odchyt nebo zabíjení,
- c) důvod pro odchylný postup vycházející z odstavce 1 nebo 2, podmínky a časové a místní okolnosti, za nichž lze takto postupovat,
- d) způsob kontrol, které bude orgán ochrany přírody stanovující odchylný postup provádět.

Pokud by rozhodnutí o odchylném postupu některou z náležitostí opomenulo nebo ji nestanovilo dostatečně konkrétně a srozumitelně, jednalo by se o rozhodnutí nezákonné, které se patří zrušit buď řádným opravným prostředkem (uplatní-li jej některý z účastníků řízení) nebo v přezkumném řízení, které může být zahájeno z moci úřední či na podnět kterékoli osoby. Proti opatření obecné povahy opravný prostředek podat nelze²⁹⁸, a musel by tak být krajskému soudu podán návrh na zrušení opatření obecné povahy pro jeho rozpor se zákonem,²⁹⁹ ovšem zde má aktivní žalobní legitimaci pouze ten, kdo tvrdí, že byl na svých právech opatřením obecné povahy, vydaným správním orgánem, zkrácen. Takto vymezení žalobní legitimace pak do značné míry znesnadňuje zrušení nezákonného opatření obecné povahy „ve veřejném zájmu“, což by patrně byl případ opatření obecné povahy, které by nemělo zákonné náležitosti.

²⁹⁵ Ustanovení § 5b odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁹⁶ Článek 9 odst. 1 Směrnice 2009/147/ES

²⁹⁷ Ustanovení § 5b odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

²⁹⁸ Ustanovení § 173 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb.

²⁹⁹ Ustanovení § 4 odst. 2 písm. c) zákona č. 150/2002 Sb.

Odchylný postup vydává orgán ochrany přírody buď formou individuálního správního aktu – rozhodnutím na základě předchozího správního řízení podle části druhé a třetí správního řádu, popřípadě opatřením obecné povahy podle části šesté správního řádu. Věcně příslušným orgánem ochrany přírody je v případě rozhodování formou rozhodnutí obecní úřad obce s rozšířenou působností³⁰⁰ (popřípadě Agentura ochrany přírody a krajiny ČR na území chráněných krajinných oblastí a národních přírodních rezervací a národních přírodních památek a jejich ochranných pásem³⁰¹, správy národních parků na území národních parků a jejich ochranných pásem³⁰² či újezdní úřady na území vojenských újezdů³⁰³. V případě, že se bude odchylný postup týkat blíže neurčeného okruhu osob, stanoví se opatřením obecné povahy, což je v kompetenci Ministerstva životního prostředí³⁰⁴.

Takto vymezená věcná působnost orgánů ochrany přírody, zejména pokud jde o obecní úřady obcí s rozšířenou působností, přibližuje ochranu volně žijících ptáků pro změnu spíše režimu obecné druhové ochrany. Požadavky na kvalitu správního procesu, jakož i výsledného rozhodnutí, jsou však poměrně náročné, a je tedy otázka, zda je kompetence stanovena optimálně či by namísto obecních úřadů neměla být svěřena krajským úřadům, které se věnují typově blízké problematice výjimek ze zákazů u zvláště chráněných druhů. Problematičnost této volby věcné působnosti orgánů ochrany přírody byla spatřována již krátce poté, co ustanovení ohledně ochrany volně žijících ptáků nabylo účinnosti.³⁰⁵

³⁰⁰ Ustanovení § 77 odst. 1 písm. h) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁰¹ Ustanovení § 78 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁰² Ustanovení § 78 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁰³ Ustanovení § 78a odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁰⁴ Ustanovení § 5b odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁰⁵ ŠTĚPÁNKOVÁ, Jana. Ochrana zvláště chráněných druhů dravců v České republice [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-02-28], str. 6. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ym94j/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Ilona JANČÁŘOVÁ.

5. Zajišťovací nástroje druhové ochrany

5.1 Prokázání původu

Povinnost prokázat původ je silným právním nástrojem druhové ochrany, a sice nástrojem *ex situ*. Dopadá jak na zvláště chráněné rostliny a živočichy, tak i na volně žijící ptáky³⁰⁶, tak na jedince druhů chráněných podle mezinárodních úmluv či zvláštního právního předpisu o dovozu a vývozu ohrožených druhů, konkrétně na exempláře dle Nařízení (ES) 338/97. Tím je jakýkoli živočišný nebo rostlinný jedinec, ať živý nebo neživý, patřící k některému z druhů zařazených do příloh A až D, jakákoli jeho část nebo odvozenina, ať tvoří součást jiného zboží či nikoli, jakož i jakékoli jiné zboží, u něhož je podle průvodních dokumentů, obalu nebo označení či etikety nebo jakýchkoli jiných příznaků patrné, že představuje nebo obsahuje části či odvozeniny živočichů nebo rostlin uvedených druhů, pokud takové části či odvozeniny nejsou vyňaty z působnosti ustanovení tohoto nařízení nebo ustanovení týkajících se přílohy, do které je dotýčný druh zařazen, a to vyznačením této skutečnosti v dotýčných přílohách. Exemplář se považuje za exemplář druhu zařazeného do příloh A až D tehdy, pokud jde o živočicha nebo rostlinu, z jehož "rodičů" alespoň jeden patří ke druhu zařazenému do těchto příloh, případně pokud jde o část či odvozeninu z takového živočicha nebo rostliny. V případech, kdy "rodiče" takového živočicha nebo rostliny patří ke druhům, z nichž každý je zařazen do jiné přílohy nebo z nichž pouze jeden je zařazen do těchto příloh, platí ustanovení přísnější přílohy. Nicméně v případě exemplářů hybridních rostlin, pokud je jeden z "rodičů" zařazen do přílohy A, platí ustanovení přísnější přílohy jedině tehdy, jestliže je tato skutečnost jmenovitě pro takový druh uvedena v poznámce uvedené v dané příloze.³⁰⁷

Pro další text této kapitoly je pro jedince zvláště chráněných druhů, volně žijících ptáků a exemplářů podle Nařízení 338/97 zavedena obecná zkratka „jedinec chráněného druhu“.

Povinnost prokázání původu se vztahuje na všechny jedince chráněných druhů, které mohou být předmětem ochrany ve smyslu zákona o ochraně přírody a krajiny a zvláštní úpravy. Skutečnost, že konkrétní jedinec chráněného druhu nepodléhá ochranné regulaci například z

³⁰⁶Ustanovení § 5a odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁰⁷ Čl.2 písm. t) Nařízení Rady (ES) 338/97

důvodů vymezených v § 49 odst. 2 a v § 50 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny nebo v čl. 7 nařízení 338/97, je totiž většinou ověřitelná právě ověřením původu exempláře.³⁰⁸

Podle zákona o ochraně přírody a krajiny kdo drží, chová, pěstuje, dopravuje, prodává, vyměňuje, nabízí za účelem prodeje nebo výměny nebo zpracovává zvláště chráněnou rostlinu, zvláště chráněného živočicha nebo rostlinu a živočicha chráněného podle mezinárodních úmluv nebo podle zvláštního právního předpisu o dovozu a vývozu ohrožených druhů, je povinen na výzvu orgánu ochrany přírody prokázat jejich zákonný původ (povoleným dovozem, povoleným odebráním z přírody nebo sběrem, pěstováním v kultuře nebo povoleným odchovem z jedinců s původem prokázaným podle tohoto ustanovení a podobně). Bez tohoto prokázání původu je zakázáno zvláště chráněnou rostlinu nebo živočicha nebo rostlinu a živočicha chráněného podle mezinárodních úmluv nebo podle zvláštního právního předpisu o dovozu a vývozu ohrožených druhů držet, chovat, pěstovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat a nabízet za účelem prodeje nebo výměny. U nezaměnitelně označených nebo identifikovatelných jedinců pravomocně odebraných podle § 89 nebo podle zvláštního právního předpisu o dovozu a vývozu ohrožených druhů se za zákonný původ považuje pravomocné rozhodnutí o odebrání³⁰⁹.

Stejně tak podle zákona o obchodování s ohroženými druhy kdo drží, chová, pěstuje, přepravuje, veřejně vystavuje, prodává, vyměňuje, nabízí za účelem prodeje nebo výměny nebo zpracovává exemplář, jiného jedince, výrobek z kytovců, výrobek z tuleně nebo regulovanou kožešinu, je povinen na výzvu inspekce nebo celního úřadu prokázat jejich původ. Bez tohoto prokázání původu je zakázáno exemplář, jiného jedince, výrobek z kytovce, výrobek z tuleně nebo regulovanou kožešinu držet, chovat, pěstovat, přepravovat, veřejně vystavovat, prodávat, vyměňovat, nabízet za účelem prodeje nebo výměny nebo zpracovávat.³¹⁰

Povinnost prokázat původ se vztahuje na toho, kdo jedince chráněných druhů drží, chová, pěstuje, dopravuje, prodává, vyměňuje, nabízí za účelem prodeje nebo výměny nebo zpracovává. Jak je patrné, výčet činností je u obou zákonů téměř shodný s tím, že zákon o

³⁰⁸ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3. str. 420-421

³⁰⁹ Ustanovení § 54 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

³¹⁰ Ustanovení § 24 odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb.

obchodování s ohroženými druhy navíc obsahuje činnost ve formě veřejného vystavování exemplářů.

Výkladem těchto pojmů jsem se zabýval již výše. Povinnou osobou tak nejsou pouze vlastníci nebo osoby, kterým svědčí nějaký soukromoprávní či veřejnoprávní titul nakládání s konkrétním exemplářem, ale každá osoba, která byť i v omezeném časovém úseku vykonává některou z vymezených činností.³¹¹

Kupříkladu postačuje toliko nabízení, aniž by nabízející musel jedince fakticky držet (neboť pak povinnost prokázat původ plynula z právní skutečnosti držení). Tedy bez ohledu na to, kdo je vlastníkem jedinců a kde se jedinci nacházejí (a zda nad nimi má jakoukoli kontrolu), je nabízející povinen prokázat původ jedinců, které nabízí.³¹²

Spektrum *ex situ* regulovaného nakládání s jedinci se zdá být z hlediska prokázání původu pokryto poměrně široce, zároveň jde však o výčet taxativní.

Existuje názor, že tyto taxativně vymezené činnosti je nutno vykládat extenzivně, neboť bylo zjevným úmyslem zákonodárce postihnout kompletní škálu činností souvisejících s nakládáním s jedinci.³¹³ Podle mého názoru však tento názor může být v rozporu s ústavní zásadou legální licence, podle níž nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá, a tedy *a contrario* pokud v případě činností, s nimiž zákon spojuje povinnost prokázat původ, zvolil zákonodárce jejich taxativní výčet, je nutno při jejich výkladu postupovat spíše restriktivně, přičemž je na místě vnímat, že zde stále existuje zbytkový pojem „držet“ jedince, který většinu činností zahrnuje.

U nakládání, které s sebou nutně držení jedinců nenesé, však mohou vznikat, s ohledem na výše uvedené, komplikovanější situace. To se týká nabízení chráněných druhů. Jedna rovina plyne z výše naznačeného faktu, že nabízející osoba nemusí mít nad jedinci jakoukoli kontrolu, a tedy ani k nim příslušející informace a doklady. To však dle mého názoru jde jednoznačně k tíži takové osoby. Další rovina může být ta, že jde například o klamavou reklamu a nabízející ve skutečnosti žádné jedince nemá či nejde o jedince chráněného druhu. Zde je otázka, zda by se

³¹¹ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3. str. 421

³¹² Shodně tamtéž

³¹³ Tamtéž

„prokázáním původu“ mělo rozumět prokázání té skutečnosti, že nabízení jedinci neexistují či nejde o chráněné druhy, či zda by se na nabízejí takovýchto „neexistujících“ jedinců hledělo jako na nabízení bez prokázání původu, a to bez ohledu na jejich faktickou neexistenci. Zde jsem toho názoru, vzhledem k tomu, že zákonodárce zacílil povinnost i jen na nabízení bez ohledu na držení, že samotný projev skutečnosti, že se nějakým způsobem nabízí jedinci chráněných druhů, podléhá regulaci (prokázání původu) a že ten, kdo této povinnosti není schopen dostát, jedná protiprávně.

Další otázka se nabízí ohledně taxativnosti výčtu činností. V případě nabízejí má jít o nabízení za účelem prodeje nebo výměny, tedy v zásadě za účelem dosažení určitého prospěchu nebo zisku. Nabízení za účelem nájmu však zákon neuvádí, jakkoli jde také o činnost za účelem dosažení prospěchu (minimálně v případě nájemce, pokud by šlo o nájem bezplatný). S ohledem na již naznačenou zásadu legální licence se zde přikláním k tomu, že nabízení za účelem nájmu povinnost prokázat původ nezakládá, a mám za to, že tomu svědčí i logický výklad *a contrario*, tedy platí-li to pro vymezenou množinu nabízených aktivit, neplatí to pro nabízení aktivit jiných.

Povinnost prokázat původ se vztahuje na jedince chráněných druhů získaných před účinností § 54 zákona o ochraně přírody a krajiny, resp. před účinností tohoto zákona. Existují názory, že v takových případech je nicméně záhodno s ohledem na možný zásah do právní jistoty připustit takové prokazování původu, které směřuje toliko k ověření, kdy došlo k nabytí exempláře.³¹⁴

Zastávám v tomto názor, že by k prokazování zákonného původu exemplářů získaných před účinností zákona o ochraně přírody mělo být přistupováno důsledněji. Jak totiž deklarovala judikatura, požadavek na prokázání původu je totiž ve své podstatě požadavkem na prokázání skutečnosti, že exemplář byl nabyt v souladu s právními předpisy na úseku ochrany přírody, což zároveň vylučuje jeho nezákonné odejmutí z přírody.³¹⁵ Zároveň platí, že druhová ochrana se na území České republiky uplatňuje pomocí právních nástrojů kontinuálně již nejméně desítky let a právně existovala i před účinností nynějšího zákona o ochraně přírody a krajiny. Pokud tedy byly některé druhy rostlin a živočichů předmětem ochrany i podle bezprostředně předcházející právní úpravy, nelze podle mého názoru bez dalšího tvrdit, že jedinci, kteří byli

³¹⁴ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3. str. 421

³¹⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 7. 2019, č. j. 2 As 390/2017–27, bod 34

získání za této právní úpravy (tedy před účinností zákona o ochraně přírody a krajiny) jsou nyní automaticky zákonného původu pouze na základě prokázání této skutečnosti, tedy „staršího data“ získání.

Z hlediska prokázání zákonného původu u „před114kových“ jedinců bych proto za test zákonného původu považoval zodpovězení následujících otázek: 1) zda živočichové daného druhu podléhali zákonné ochraně podle právní úpravy účinné ke dni jejich získání, 2) jakým způsobem a v jakém stavu (živí/mrtví) byli jedinci získáni a 3) zda byly pro daný způsob získání splněny podmínky tehdejšího práva. Jinými slovy nemělo by docházet k tomu, že jedinec získaný před účinností zákona o ochraně přírody a krajiny, ale dříve rovněž chráněný a získaný protiprávně, se stává datem účinnosti zákona o ochraně přírody a krajiny pouhým prokázáním takového stáří najednou jedincem s prokázaným zákonným původem.

K tomu lze z historického pohledu doplnit, že zákonu o ochraně přírody a krajiny bezprostředně předcházející úpravou byla pro území ČR vyhláška 80/1965 Sb. o ochraně volně žijících živočichů (účinná od 1. 9. 1965). a takto chráněné druhy živočichů nebylo podle § 2 odst. 1 vyhlášky č. 80/1965 Sb. dovoleno usmrcovat, chytat, záměrně rušit nebo jinak zasahovat do jejich přirozeného vývoje či do jejich životního prostředí a chovat v zajetí. Nebylo dovoleno ani ničit, poškozovat, sbírat nebo přemísťovat jejich vývojová stadia, ani jimi užívaná sídla (přirozená i umělá). Podle § 1 vyhlášky č. 80/1965 byli chráněni i neživí jedinci.

Podle § 5 odst. 1 vyhlášky 80/1965 Sb. organizace a osoby, které byly oprávněny k chovu chráněných živočichů a ke zpracování jejich těl (i jejich částí a vývojových stadií) nebo které byly oprávněny s nimi obchodovat (zoologické zahrady, preparátorské dílny, sběrný surovin, organizace provádějící odchyt, nákup, prodej, nebo vývoz živé zvěře), byly povinny vést stránkovanou a krajským orgánem státní ochrany přírody evidovanou knihu záznamů, ze které je zřejmé, kdy a od koho přijaly nebo nabyly chráněného živočicha (jeho částí, jeho vývojové stadium), popř. komu byl živočich (jeho část, vývojové stadium) dále předán.

Povolení k nakládání s chráněnými živočichy vydávalo podle § 6 odst. 1 vyhlášky 80/1965 Sb. ministerstvo školství a kultury.

Pokud jde o chráněné rostliny, podle bezprostředně předcházející právní úpravy, vyhlášky č. 54/1958 Ú. 1. se rozlišovala úplná ochrana rostlin, dle které byla jednotlivá rostlina chráněna

jako celek, tj. všechny její podzemní i nadzemní části ve všech stupních vývoje. Rostliny úplně chráněné nebylo dovoleno ničit, vykopávat, přesazovat, trhat ani jinak rušit v přirozeném vývoji.³¹⁶ Částečná ochrana rostlin se vztahovala na podzemní části každé jednotlivé rostliny, ve všech stupních vývoje. Ochranné podmínky rostlin částečně chráněných byly totožné s výjimkou toho, že bylo dovoleno oddělovat jejich nadzemní části za podmínky, že tím nebyly poškozovány jejich části podzemní.³¹⁷

Samotné prokázání nabytí jedince chráněného druhu před účinností zákona o ochraně přírody a krajiny tedy podle mne k prokázání zákonného původu postačí pouze v tom případě, že před účinností tohoto zákona nepatřil mezi chráněné druhy.

Poněkud odlišná situace je u mrtvých jedinců zvláště chráněných živočichů, kteří od 13. 8. 1992 do 28. 4. 2004 nepodléhali ochraně vzhledem k tomu, že po tuto dobu nebyl vydán prováděcí právní předpis, který by stanovil seznam živočichů, kteří jsou chráněni i uhynulí.³¹⁸ Pokud tedy byli mrtví jedinci zvláště chráněného druhu získáni ve výše uvedeném období, kdy nepodléhali ochraně, postačilo by dle mého názoru k prokázání jejich zákonného původu skutečně pouze doložení data získání jedinců již v neživém stavu v daném období. Ovšem nutno připomenout, že od 1. 9. 1965 do 13. 8. 1992 podléhali živočichové chránění dle vyhlášky č. 80/1965 Sb. ochraně i mrtví, navíc u vybraných druhů se zvláštní povinností je při nálezů odevzdat určené instituci³¹⁹, a tedy u mrtvých jedinců získaných v této době samotné doložení data získání pro prokázání zákonného původu opět nedostačuje.

Výzvu k prokázání původu mohou učinit ty orgány ochrany přírody, které jsou k tomu zákonem zmocněny, a sice obecní úřady obcí s rozšířenou působností³²⁰, krajské úřady³²¹, Agentura ochrany přírody a krajiny a správy národních parků³²², újezdní úřady³²³ a Česká inspekce životního prostředí.³²⁴

³¹⁶ Ustanovení § 1 odst. 2 vyhlášky č. 54/1958 Ú.l.

³¹⁷ Ustanovení § 1 odst. 3 vyhlášky č. 54/1958 Ú.l.

³¹⁸ Ustanovení § 50 odst. 1 věta druhá zákona č. 114/1992 Sb.

³¹⁹ Ustanovení § 3 vyhlášky č. 80/1965 Sb.

³²⁰ Ustanovení § 77 odst. 1 písm. n) zákona č. 114/1992 Sb.

³²¹ Ustanovení § 77a odst. 4 písm. r) zákona č. 114/1992 Sb.

³²² Ustanovení § 78 odst. 1, 2 zákona č. 114/1992 Sb.

³²³ Ustanovení § 78a odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

³²⁴ Ustanovení § 80 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

Zákon stanoví demonstrativním výčtem způsob, jakým je možno zákonný původ jedince prokázat. Jedná se tedy například o povolený dovoz (dokládáný typicky dovozním povolením), povolené odebrání z přírody nebo sběr (doložit lze např. rozhodnutím o výjimce ze zákazů či jiným obdobným dokladem vydávaným státními orgány v zemi původu), pěstování v kultuře (doložit lze charakterem rostlin či prodejním dokladem vlastníka kultury nebo rostlinolékařským pasem) nebo povolený odchov (doložit lze např. nabývacím dokladem, nezaměnitelným označením, zkouškou parentity, záznamy o chovu) z jedinců s původem prokázaným podle tohoto ustanovení (tímto je kladen důraz i na legální původ mateřské kultury či rodičovských jedinců – jinými slovy výpěstky či odchovy z jedinců získaných nezákonně nemohou mít zákonný původ). Tomu svědčí i judikatura: *Nedovolený způsob nabytí předků předmětného exempláře nelze zhojit poukazem na to, že plynutím času došlo k narození jejich potomka, který byl již řádně odchován v zajetí a jeho původ je tak známý. Důsledkem takového názoru by bylo popření právními předpisy chráněného zájmu, jenž spočívá v ochraně volně žijících ohrožených jedinců za účelem zabránění nelegální manipulace s nimi. Rovněž tak pokud nebyl prokázán původ předků předmětného exempláře, pak nemůže být stěžovatel ani v dobré víře ohledně jejich získání v souladu s právními předpisy. Na existenci dobré víry se totiž neusuzuje na základě subjektivního přesvědčení stěžovatele, nýbrž z objektivních skutečností, z nichž lze mít důvodně za to, že jeho přesvědčení bylo oprávněné.*³²⁵

Naproti tomu existují doklady, o nichž zákon naopak výslovně stanoví, že dokladem prokazujícím původ exempláře nejsou, jako je tomu u registračního listu vydávaného podle zákona o obchodování s ohroženými druhy³²⁶. To reflektovala i judikatura.³²⁷

Zároveň je nutno pozastavit se u rozhodnutí o výjimce podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb., neboť je zde nutno z hlediska prokazování zákonného původu rozlišovat, k jaké činnosti je výjimka vydána. Jsem toho názoru, že pravomocná výjimka k držení podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb. automaticky neprokazuje zákonný původ jedinců podle § 54 zákona č. 114/1992 Sb. Tyto dva instituty druhové ochrany, tedy výjimku ze zákazů a prokázání původu, vnímám jako na sobě do značné míry nezávislé, kdy prokázání původu směřuje spíše do ověření právních vztahů v minulosti a vydání výjimky směrem k úpravě právních vztahů do budoucnosti. Držitele jedince jedinců zvláště chráněných druhů tedy stíhají dvě povinnosti,

³²⁵ Ustanovení Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 7. 2019, č. j. 2 As 390/2017 – 27, bod 36

³²⁶ Ustanovení § 23 odst. 3 in medio zákona č. 100/2004 Sb.

³²⁷ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 11. 4. 2013, č. j. 11 A 159/2011 - 53

jednak prokázat původ podle § 54 zákona o ochraně přírody a krajiny, druhak mít výjimku podle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny. Tomu také nasvědčuje i znění § 89 zákona o ochraně přírody a krajiny - orgán ochrany přírody odebere nedovoleně držené jedince (= tedy například když chybí výjimka k držení) a odebrat může i jedince zvláště chráněných druhů, pokud držitel neprokáže jejich původ.

Může samozřejmě nastat situace, kdy pravomocné rozhodnutí o výjimce podle § 56 k prokázání zákonného původu postačí. Bude tomu tak tehdy, kdy z rozhodnutí o výjimce bude zřejmé, že se vydávající orgán v řízení zákonností původu zabýval, nebo i cíleně nezabýval, ale v řízení o výjimce byly předloženy doklady prokazující původ jedinců

Obecně však lze původ jedince chráněného druhu prokázat jakýmkoli podklady i mimo ty, které jsou konkrétně uvedeny v zákonném demonstrativním výčtu. Orgán ochrany přírody však musí být o původu daného jedince odpovídajícím způsobem přesvědčen, tedy tak, aby o zákonnosti původu nevznikly důvodné pochybnosti³²⁸.

Nestačí tedy samozřejmě jakýkoli doklad či tvrzení vlastníka či držitele jedince chráněného druhu, aby orgán ochrany přírody důvodně dospěl k závěru, že zákonný původ je prokázán. Pokud neexistuje jednoznačný dokument prokazující původ jedince, je na místě doložit a posuzovat více podkladů, které vytvoří dostatečně silný řetězec důkazů svědčící o legálním původu konkrétního jedince.

Původ tedy zpravidla nebude možno prokázat pouhým tvrzením vlastníka či držitele jedince, a to ani ve formě čestného prohlášení, jak už dříve uvedla judikatura: *Kasační soud souhlasí s názorem krajského soudu i žalovaného, že čestné prohlášení, kterým stěžovatel zamýšlel nahradit dle § 39 správního řádu tehdy účinného tento důkaz, nelze připustit, neboť „obecný zájem“ (odst. 2) vyžaduje ochranu volně žijících jedinců a zabránění nelegální manipulaci s nimi a za tím účelem i jednoznačné prokázání původu jedince před jeho evidencí.*³²⁹

Je rovněž nutno postavit na rovinu jistoty, že předkládané dokumenty se vztahují k jedinci, jehož původ má být prokázán.

³²⁸ Srov. § 3 zákona č. 500/2004 Sb.

³²⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2007, č. j. 8 As 62/2006-97

Proces prokazování původu bych proto shrnul do tří základních kroků. Prvním krokem je přiřazení předložených dokumentů a dalších podkladů k jedinci, jehož zákonný původ má být prokázán a konstatování, že prověřovaný jedinec je totožný s jedincem, ke kterému se dané podklady vztahují. Druhým krokem je zjištění faktického původu jedince dle informací obsažených v podkladech, ať již jde o způsob získání či období získání, lokalitu, chov či kulturu, odkud jedinec pochází, předchozího vlastníka, pokud takový byl. A konečně třetím krokem je na základě předchozích dvou kroků vyhodnocení, zda byl jedinec získán v souladu s právními předpisy.

Oba zákony kladou odpovědnost a důkazní břemeno za prokázání původu na držitele jedince chráněného druhu.

5.2 Odebrání jedinců

Jak zákon o ochraně přírody a krajiny, tak zákon o obchodování s ohroženými druhy obsahují právní nástroje umožňující příslušným správním orgánům odebrat protiprávně držené jedince, resp. exempláře chráněných druhů či invazních nepůvodních druhů.

Povaha odebrání, resp. zabavení exemplářů je sporná. Osobně se přikláním k názoru, že smyslem tohoto ustanovení je reparace, tj. odstranění škody způsobené na zákonem chráněných zájmech, a tedy že jde o zvláštní druh opatření k nápravě³³⁰. Stav, kdy nějaká osoba v rozporu s právními předpisy drží a nakládá s jedincem či exemplářem chráněného druhu je podle mého názoru považovat za stav právně nežádoucí, který má být především a zejména napraven. Právě odebrání, resp. zabavení jedince představuje primární nápravu či narovnání tohoto závadného stavu. Uložení sankce za takovéto protiprávní jednání považuji za situace, kdy existuje (také) možnost nápravy, až za sekundární úkol orgánů veřejné moci.

Přesto mám za to, že na odebrání, resp. zabavení jedinců lze skutečně nahlížet také jako na sankci, tedy trest svého druhu. Podobné instituty v jiných právních předpisech (srov. zejména úpravu trestu propadnutí věci v § 70 trestního zákoníku a uložení zabránění věci v § 101 trestního

³³⁰ Srov. MIKO, Ladislav, BOROVIČKOVÁ, Hana a kol. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 335

zákoníku, vymezení druhů správních trestů v § 35 zákona o odpovědnosti za přestupky a úpravu propadnutí věci v § 48 téhož zákona) bývají zákonem označovány za trest a v teorii často jako (sankční) ochranná opatření. Odebrání majetku pak zpravidla splňuje kritéria trestu podle tzv. Engelovského testu (viz rozsudek ESLP ze dne 8. 6. 1976, č. 5100/71, *Engel a ostatní proti Nizozemsku*), takže i postup vedoucí k odebrání lze označit za postup trestní. Každopádně platí, že odebráním exemplářů není dotčena správněprávní ani trestněprávní odpovědnost ve smyslu § 87 a 88 zákona o ochraně přírody a krajiny a § 299 a 300 trestního zákoníku – a je možné uložit trest osobě, které byly exempláře odebrány, je-li mezi jednotlivými řízeními patrná věcná i časová spojitost (srov. rozsudek ESLP ze dne 15. 11. 2016, č. 24130/11 a 29758/11, *A. a B. proti Norsku*).³³¹

5.2.1 Odebrání jedinců podle zákona o ochraně přírody a krajiny

Orgán ochrany přírody může nedovoleně držené jedince zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů a ptáků odebrat. Odebrat může i jedince zvláště chráněných rostlin a živočichů nebo rostlin a živočichů chráněných podle mezinárodních úmluv, pokud držitel takového jedince neprokáže jeho původ podle § 54 odst. 1 nebo je-li obchod s nimi omezen nebo zakázán podle mezinárodních úmluv. V případě odebrání na základě zvláštního předpisu^{4a} se toto ustanovení nepoužije.³³²

Zákonným důvodem pro odebrání je tedy buď nedovolenost držení zvláště chráněných živočichů, zvláště chráněných rostlin a volně žijících ptáků (tedy v situaci, kdy držitel nemá k držení takového jedince příslušný veřejnoprávní titul – typicky přiřaditelné rozhodnutí o výjimce ze zákazů podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb.) nebo i takové jedince, u nichž nebude prokázán jejich zákonný původ (čímž se ale jejich držení s ohledem na znění § 54 odst. 1 zákona o ochraně přírody stává *ex lege* nedovoleným) a konečně je zákonným důvodem odebrání takového jedince, s nímž je obchod omezen nebo zakázán podle mezinárodních úmluv (zde by k odebrání došlo patrně tehdy, kdy by s jedincem bylo obchodováno v rozporu s těmito úmluvami).

³³¹ VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 618–619

³³² Ustanovení § 89 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

Orgán ochrany přírody může odebrat také jedince invazního nepůvodního druhu živočicha na unijním seznamu, pokud jde-li o jedince v zájmovém chovu a vlastník (1) nesplňuje podmínky stanovené v čl. 31 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 pro to, aby si jej mohl ponechat v držení do konce jeho přirozeného života, nebo (2) při jeho přepravě na území Evropské unie neprokáže jeho vlastník, že jej měl v držení již v době před zařazením druhu na unijní seznam, nebo b) jde-li o jedince v chovu pro obchodní účely a (1) jeho držitel nepřijme opatření uvedená v čl. 32 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014, nebo (2) jeho držitel jej neprodá nebo nepředá do některého ze zařízení uvedených v čl. 32 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014, případně jej neutratí či neusmrtí ve stanovené lhůtě.³³³

Zde je na místě podotknout, že zákon o ochraně přírody a krajiny nemá nástroj obdobný zadržení exempláře v zákoně o obchodování s ohroženými druhy. Situaci, ve které je nutno již před vydáním rozhodnutí o odebrání (či před zahájením řízení, typicky při kontrole) zajistit a případně fyzicky přemístit z dispozice držitele takového jedince zvláště chráněného živočicha, o jehož zákonném původu či zákonnosti držení jsou pochybnosti, lze řešit například formou rozhodnutí o předběžném opatření³³⁴ či usnesení o zajištění důkazu před zahájením řízení.³³⁵

Odkladný účinek rozhodnutí o odebrání je vyloučen.³³⁶ Vlastníkem odebrané věci se stává stát. Podrobnosti může stanovit ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem. Převádí-li stát odebranou věc podle odstavce 1 na nového nabyvatele, posoudí Ministerstvo životního prostředí při uzavírání smlouvy o převodu odebrané věci podle odstavce 1, je-li dán důvod k udělení výjimky ze zákazů podle § 56 odst. 1. Je-li důvod k udělení výjimky ze zákazů podle § 56 odst. 1 dán, ve smlouvě o převodu odebrané věci podle odstavce 1 smluvní strany vymezí podmínky, které ve svém rozsahu nahrazují výjimku ze zákazů podle § 56 odst. 1.³³⁷

Přechod vlastnictví odebraného exempláře potvrdila i judikatura Nejvyššího správního soudu: *rozhodnutí o zabavení exempláře podle § 34 odst. 2 zákona č. 100/2004 Sb. je konstitutivním správním rozhodnutím, na základě kterého dochází ke vzniku vlastnického práva státu*

³³³ Ustanovení § 89 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

³³⁴ Ustanovení § 61 zákona č. 500/2004 Sb.

³³⁵ Ustanovení § 138 zákona č. 500/2004 Sb.

³³⁶ Ustanovení § 90 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

³³⁷ Ustanovení § 89 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

a současně zániku vlastnického práva předchozího vlastníka. Tyto právní účinky rozhodnutí o zabavení exemplářů jsou legislativně vyjádřeny formulací „vlastníkem...se stává stát“ obdobně jako v případě propadnutí věci a zabránění věci podle zákona o přestupcích. Nelze tedy akceptovat argumentaci stěžovatele, podle které přechází vlastnické právo v případě zabavení exemplářů na stát ze zákona a tak podle názoru stěžovatele nemůže být vlastníkovu zrušeno v řízení o zabavení jeho vlastnické právo.³³⁸

5.2.2 Zabavení exemplářů podle zákona o obchodování s ohroženými druhy

Zvláštní úprava odebrání exemplářů, nazývaná zde zabavení, je zakotvena v zákoně o obchodování s ohroženými druhy.

5.2.2.1 Zadržení exempláře

Specifickým nástrojem, který nemá svůj odraz u odebrání jedinců podle zákona o ochraně přírody a krajiny, je zadržení exempláře.

Zjistí-li inspekce nebo celní úřad porušení práva Evropských společenství o ochraně ohrožených druhů nebo tohoto zákona nebo mají-li tyto orgány důvodné pochybnosti o původu exempláře, zákonném nakládání s ním, pravosti nebo platnosti povolení nebo potvrzení nebo o tom, zda exemplář patří ke druhům nebo populacím, jejichž dovoz, vývoz, zpětný vývoz, tranzit nebo obchodní činnosti s nimi jsou omezeny nebo zakázány nebo je zakázáno jejich držení, zadrží exemplář. Inspekce nebo celní úřad může exemplář zadržet spolu s přenosným zařízením, v němž se exemplář nachází v okamžiku zadržení. Osoba, které je exemplář zadržen, je povinna jej inspekci nebo celnímu úřadu vydat. Pokud tak neučiní, může jí být exemplář odňat³³⁹

V odůvodněných případech lze zadržený exemplář ponechat v péči jeho držitele, který s ním po dobu zadržení nesmí kromě nezbytné péče bez souhlasu inspekce jinak nakládat.³⁴⁰

³³⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 9. 2013, č. j. 6 As 52/2013-40, bod 30

³³⁹ Ustanovení § 34 odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb.

³⁴⁰ Ustanovení § 34 odst. 2 zákona č. 100/2004 Sb.

O zadržení exempláře vydá celní úřad nebo inspekce osobě, které byl exemplář zadržen, písemné potvrzení. O zadržení exempláře inspekce informuje ministerstvo. Pokud inspekce exemplář zadrží nebo jej zadržený převezme od celního úřadu, zahájí inspekce do 30 dnů od zadržení exempláře řízení o zabavení exempláře, a to v případě, že nejsou do té doby vyjasněny pochybnosti podle odstavce 1. Za účelem vyjasnění pochybností může celní úřad nebo inspekce vyžadovat od vlastníka, dlouhodobého držitele, držitele nebo přepravce exemplářů předložení nezbytných dokladů, potvrzení, popřípadě posudku soudního znalce v příslušném oboru nebo si takový posudek obstarají samy. Pokud se pochybnosti ukáží jako neodůvodněné, je povinen příslušný orgán tyto exempláře vrátit jejich vlastníkov, oprávněnému držiteli nebo přepravci včetně všech zadržených dokladů.³⁴¹

Mám za to, že z hlediska správněprávní teorie je zadržení exempláře faktickým úkonem, neboť jde o bezprostřední činnost s přímými závaznými účinky vůči jejich adresátům.³⁴² V případě zadržení dochází bezprostředně k zajištění a často fyzickému odejmutí exempláře, což adresát, kterým je držitel, potažmo pak vlastník exempláře, je povinen strpět (v mírnější alternativě s exemplářem smí nakládat pouze formou běžné péče, jinak pouze po odsouhlasení správním orgánem). Zadržení exempláře nepředchází formalizovaný postup, je činěn úřední osobou (celníkem nebo inspektorem ČIŽP) a adresát se mu nemůže bránit opravnými prostředky.³⁴³ Z hlediska přesnější klasifikace faktických úkonů by pak zadržení exempláře patřilo mezi faktické pokyny.³⁴⁴ Zákon vyžaduje určitou formalizaci tohoto faktického pokynu v podobě vydání písemného potvrzení o zabavení.³⁴⁵ Náležitosti tohoto potvrzení zákon ani prováděcí předpisy nestanoví, nicméně mám za to, že vzhledem k závažnosti tohoto úkonu (dochází, byť k dočasnému, zásahu do majetkové sféry vlastníka, často jde o živé exempláře, exempláře mohou mít i značnou - nejen majetkovou – hodnotu) by mělo být dostatečně podrobné tak, aby z něj byly zejména jednoznačně identifikovatelné zadržené exempláře (včetně případného značení identifikace), osoba, které byly exempláře zadrženy, vlastník (je-li znám) a okolnosti zadržení (datum, místo, skutečnosti, ve kterých je spatřováno podezření z porušení práva).

³⁴¹ Ustanovení § 34 odst. 3 zákona č. 100/2004 Sb.

³⁴² Srov. KOPECKÝ, Martin. Správní právo: obecná část. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-820-7, str. 196

³⁴³ Srov. KOPECKÝ, Martin. Správní právo: obecná část. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-820-7, str. 196-197

³⁴⁴ Srov. KOPECKÝ, Martin. Správní právo: obecná část. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-820-7, str. 198

³⁴⁵ Ustanovení § 34 odst. 3 zákona č. 100/2004 Sb.

S ohledem na základní zásady činnosti správních orgánů je na místě rovněž i přiměřené poučení držitele a vlastníka o dalším postupu.

5.2.2.2 Zabavení exempláře

Inspekce zabaví nelegálně získaný, dovážený, vyvážený, zpětně vyvážený nebo držený exemplář, exemplář, který nebyl zaregistrován podle § 23, anebo exemplář, u něhož nebyl prokázán původ ve smyslu § 24 zákona. Pouze v odůvodněných případech, a pokud to není v rozporu s jinými právními předpisy, může inspekce od zabavení upustit. Stejně postupuje inspekce v případě, že bylo porušeno právo Evropských společenství o ochraně ohrožených druhů. Rozhodnutí o zabavení vydá inspekce do 90 dnů ode dne zahájení řízení o zabavení. V odůvodněných případech může ministerstvo tuto lhůtu přiměřeně vzhledem k požadavkům šetření prodloužit. Odvolání proti rozhodnutí o zabavení nemá odkladný účinek.³⁴⁶

Jediným správním orgánem, který má k zabavení kompetenci podle zákona o obchodování s ohroženými druhy, je Česká inspekce životního prostředí,³⁴⁷ proto je zavedena přímo v textu daného zákonného ustanovení. Zákonné důvody pro zabavení exempláře pokrývají široké spektrum protiprávního nakládání, dále je zákonným důvodem nesplnění administrativní povinnosti registrace a obdobně jako u typově shodného právního nástroje dle zákona o ochraně přírody a krajiny také neprokázání původu exempláře. Je zde založen také „zbytkový“ zákonný důvod pro zabavení, a sice porušení práva EU o ochraně ohrožených druhů.

Zákon dává České inspekci životního prostředí prostor pro úvahu o upuštění od zabavení, za podmínky, že jde jednak o odůvodněný případ, tedy existuje konkrétní a přezkoumatelný zájem převažující nad zájmem reparace protiprávního stavu spočívajícím v zabavení exempláře, a nesmí nastat rozpor s jinými právními předpisy.

Specifická situace u zabavení nastane v případě, že poštovní nebo jiná zásilka obsahuje exempláře, se kterými je omezeno nebo zakázáno nakládání podle práva Evropských společenství o ochraně ohrožených druhů nebo tohoto zákona, a je důvodné podezření, že byl porušen zákon o obchodování s ohroženými druhy nebo právo Evropských společenství o ochraně ohrožených druhů a příjemce zásilky písemně odmítne tuto zásilku přijmout, zadrží

³⁴⁶ Ustanovení § 34a odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb.

³⁴⁷ Ustanovení § 25 odst. 4 písm. f) zákona č. 100/2004 Sb.

inspekce nebo celní úřad exemplář postupem podle § 34. Následně inspekce zahájí řízení o zabavení s posledním známým držitelem zásilky.

Shodně jako u odebrání jedinců podle zákona o ochraně přírody a krajiny se vlastníkem exempláře zabaveného na základě pravomocného rozhodnutí se stává stát, přičemž hospodaření s tímto exemplářem přísluší ministerstvu. Ministerstvo do 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zabavení určí, jak bude s exemplářem dále naloženo, přičemž může převést právo k hospodaření s exemplářem na jinou organizační složku státu nebo právnickou osobu, v odůvodněných případech může převést exemplář i do vlastnictví vhodné osoby.³⁴⁸

Zabavené exempláře nelze vrátit zpět osobě, které byly zabaveny, a to ani zprostředkovaně. Dojde-li k vrácení exempláře v rozporu s tímto ustanovením, inspekce jej opětovně zabaví.³⁴⁹

³⁴⁸ § 34a odst. 7 zákona č. 100/2004 Sb.

³⁴⁹ § 34a odst. 3 zákona č. 100/2004 Sb.

6. Sankční nástroje druhové ochrany

6.1 Přestupková odpovědnost

Zákon o ochraně přírody a krajiny zakotvuje řadu skutkových podstat přestupků, které se týkají porušení právních norem na úseku druhové ochrany. Ty jsou rozděleny zvláště na přestupky fyzických osob a zvláště na přestupky fyzických osob při podnikatelské činnosti a osob právnických.

6.1.1 Přestupky dle zákona o ochraně přírody a krajiny

6.1.1.1 Přestupky fyzických osob

Okruh přestupků fyzických osob se v příslušném ustanovení § 87 zákona č. 114/1992 Sb. dělí do tří odstavců podle závažnosti, resp. horní hranice správního trestu pokuty

V prvním odstavci jsou zařazeny přestupky, za které lze uložit pokutu do výše 10 000 Kč³⁵⁰, a sice tomu, kdo

- nedovoleně zasahuje do přirozeného vývoje zvláště chráněných druhů rostlin³⁵¹
- zraňuje, chová bez povolení zvláště chráněné živočichy nebo ptáky nebo jinak nedovoleně zasahuje do jejich přirozeného vývoje³⁵²
- vysazuje či vysévá uměle vypěstované zvláště chráněné rostliny nebo vypouští zvláště chráněné živočichy narozené a odchované v zajetí do volné přírody bez souhlasu orgánu ochrany přírody,³⁵³
- nevede řádně záznamy o chovu zvláště chráněných živočichů nebo ptáků či pěstování zvláště chráněných rostlin³⁵⁴,
- nesplní povinnost nezaměnitelného označení zvláště chráněného živočicha nebo ptáka, nepožádá ve stanovených lhůtách o vydání osvědčení nebo osvědčení ve stanovené lhůtě neodevzdá příslušnému orgánu ochrany přírody³⁵⁵

³⁵⁰Ustanovení § 87 odst. 4 písm. a) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁵¹ Ustanovení § 87 odst. 1 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁵² Ustanovení § 87 odst. 1 písm. c) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁵³ Ustanovení § 87 odst. 1 písm. j) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁵⁴ Ustanovení § 87 odst. 1 písm. k) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁵⁵Ustanovení § 87 odst. 1 písm. l) zákona č. 114/1992 Sb.

Ve druhém odstavci jsou zařazeny přestupky, za které lze uložit pokutu do výše 20 000 Kč³⁵⁶, a sice tomu, kdo

- zničí zvláště chráněné rostliny zařazené do kategorie ohrožených buď přímo nebo způsobí jejich úhyn nedovoleným zásahem do jejich životního prostředí³⁵⁷,
- usmrcuje ptáky s výjimkou těch, kteří mohou být loveni, nebo zvláště chráněné živočichy zařazené do kategorie ohrožených přímo nebo způsobí jejich úhyn nedovoleným zásahem do jejich životního prostředí nebo chytá zvláště chráněné živočichy³⁵⁸,
- ohrožuje nad nezbytnou míru zvláště chráněné části přírody při zásazích proti škůdcům, rostlinným chorobám, plevelům a při hygienických opatřeních³⁵⁹,
- provede přesun bez povolení orgánu ochrany přírody nebo v rozporu s ním³⁶⁰

Ve třetím odstavci jsou zařazeny přestupky, za které lze uložit pokutu do výše 100 000 Kč³⁶¹, a sice tomu, kdo

- usmrtí zvláště chráněného živočicha kriticky nebo silně ohroženého druhu nebo způsobí jeho úhyn zásahem do jeho životního prostředí,³⁶²
- zničí zvláště chráněnou rostlinu kriticky nebo silně ohroženého druhu nebo způsobí její úhyn zásahem do jejího životního prostředí³⁶³,
- nepostupuje tak, aby nedocházelo k nadměrnému úhynu rostlin a živočichů podle § 5 odst. 3³⁶⁴,
- nedovoleně obchoduje s jedinci druhů, jejichž obchod je omezen nebo zakázán podle mezinárodních úmluv, nebo nedovoleně vyvází zvláště chráněné nerosty; je-li naplněna skutková podstata přestupku podle zvláštního předpisu, toto ustanovení se nepoužije³⁶⁵,

³⁵⁶Ustanovení § 87 odst. 4 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁵⁷ Ustanovení § 87 odst. 2 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁵⁸ Ustanovení § 87 odst. 2 písm. c) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁵⁹ Ustanovení § 87 odst. 2 písm. d) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁶⁰ Ustanovení § 87 odst. 2 písm. l) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁶¹Ustanovení § 87 odst. 4 písm. c) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁶² Ustanovení § 87 odst. 3 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁶³ Ustanovení § 87 odst. 3 písm. c) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁶⁴ Ustanovení § 87 odst. 3 písm. g) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁶⁵ Ustanovení § 87 odst. 3 písm. i) zákona č. 114/1992 Sb.

- nedovoleně sbírá nebo poškozuje zvláště chráněné nerosty³⁶⁶,
- neplní podmínky výjimky udělené podle § 43 a 56 nebo podmínky souhlasu podle § 44 a 57³⁶⁷,
- neprokáže předepsaným způsobem původ ptáka nebo původ zvláště chráněné rostliny nebo živočicha nebo rostliny a živočicha chráněného podle mezinárodní úmluvy, popřípadě zvláštního právního předpisu, popřípadě jinak poruší povinnost nebo zákaz stanovený v § 54³⁶⁸,

Za přestupky v ochraně zvláště chráněných rostlin a živočichů, dřevin a památných stromů lze uložit pokutu až dvojnásobnou, pokud byly spáchány ve zvláště chráněných územích³⁶⁹. V daném případě se jeví otázkou, co se rozumí „přestupky v ochraně zvláště chráněných rostlin a živočichů“. Bezpochyby jimi budou ty, jejichž skutková podstata se těchto druhů výslovně dotýká (a které byly vyjmenovány výše). Lze však mezi takové přestupky zahrnout i přestupky s objektem obecnějším, kdy však skutková podstata bude v konkrétním případě naplněna útokem na zvláště chráněný druh. Může jít například o nesplnění opatření k nápravě, pokud se bude týkat biotopu zvláště chráněného druhu³⁷⁰ nebo nedodržení omezení či zákazu činnosti podle § 66 tehdy, pokud skutek zůstane v rovině ohrožovací.³⁷¹ Konečně nutno podotknout, že možnost zvýšení horní hranice pokuty za dané podmínky je založena pouze pro přestupky fyzických osob.

6.1.1.2 Přestupky právnických osob a podnikajících fyzických osob

Okruh přestupků právnických osob a podnikajících fyzických osob se v příslušném ustanovení § 88 zákona č. 114/1992 Sb. dělí do dvou odstavců podle závažnosti.

V prvním odstavci jsou zařazeny přestupky, za které lze uložit pokutu do výše 1 000 000 Kč³⁷², a sice tomu, kdo

³⁶⁶ Ustanovení § 87 odst. 3 písm. j) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁶⁷ Ustanovení § 87 odst. 3 písm. l) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁶⁸ Ustanovení § 87 odst. 3 písm. o) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁶⁹ Ustanovení § 87 odst. 5 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁷⁰ Ustanovení § 87 odst. 3 písm. e) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁷¹ Ustanovení § 87 odst. 3 písm. h) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁷² Ustanovení § 88 odst. 3 písm. a) zákona č. 114/1992 Sb.

- nedovoleně zasahuje do přirozeného vývoje zvláště chráněných druhů rostlin³⁷³,
- usmrcuje nebo chová ptáky s výjimkou těch, kteří mohou být loveni, nebo zvláště chráněné živočichy bez povolení, anebo jinak nedovoleně zasahuje do jejich přirozeného vývoje³⁷⁴,
- vysazuje či vysévá uměle vypěstované zvláště chráněné rostliny nebo vypouští zvláště chráněné živočichy narozené a odchované v zajetí do volné přírody bez souhlasu orgánu ochrany přírody³⁷⁵,
- provede přesun bez povolení orgánu ochrany přírody nebo v rozporu s ním³⁷⁶,

V druhém odstavci jsou zařazeny přestupky, za které lze uložit pokutu do výše 2 000 000 Kč³⁷⁷, a sice tomu, kdo

- zničí jedince zvláště chráněného druhu rostlin buď přímo nebo nedovoleným zásahem do jejich prostředí³⁷⁸,
- usmrcuje zvláště chráněné živočichy přímo nebo způsobí jejich úhyn nedovoleným zásahem do jejich prostředí³⁷⁹,
- ohrožuje nad nezbytnou míru zvláště chráněné části přírody při zásazích proti škůdcům, rostlinným chorobám, plevelům a při hygienických opatřeních³⁸⁰,
- nepostupuje tak, aby nedocházelo k nadbytečnému úhynu rostlin a živočichů podle § 5 odst. 3, nedovoleně sbírá nebo poškozují zvláště chráněné nerosty³⁸¹,
- nedovoleně obchoduje s jedinci druhů, jejichž obchod je omezen nebo zakázán podle mezinárodních úmluv, nebo nedovoleně vyvází zvláště chráněné nerosty; je-li naplněna skutková podstata přestupku podle zvláštního předpisu, toto ustanovení se nepoužije³⁸²,
- překročí nezbytně nutnou míru při poškozování obecně či zvláště chráněných částí přírody na územích sloužících zájmům obrany státu podle § 90 odst. 2³⁸³,

³⁷³ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. d) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁷⁴ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. e) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁷⁵ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. n) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁷⁶ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. q) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁷⁷ Ustanovení § 88 odst. 3 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁷⁸ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. d) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁷⁹ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. e) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁸⁰ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. f) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁸¹ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. i) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁸² Ustanovení § 88 odst. 1 písm. k) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁸³ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. m) zákona č. 114/1992 Sb.

- neprokáže předepsaným způsobem původ ptáka nebo původ zvláště chráněné rostliny nebo živočicha nebo rostliny a živočicha chráněného podle mezinárodní úmluvy, popřípadě zvláštního právního předpisu, popřípadě jinak poruší povinnost nebo zákaz stanovený v § 54³⁸⁴,
- neplní podmínky výjimky udělené podle § 43 a 56 nebo podmínky souhlasu podle § 44 a 57³⁸⁵,

U všech zde uvedených přestupků postačí zavinění z nedbalosti, což však současně znamená, že nebyla využita možnost přísnějšího postihu úmyslného způsobení škodlivého následku. Zákon nevyužil ani možnosti dané obecnou právní úpravou, pokud jde o trestnost pokusu přestupku (§ 6), nebo trestnosti organizátorství, návodu či pomoci ke spáchání přestupku (§ 13 odst. 4).³⁸⁶

Pokud jde o ukládání správních trestů za přestupky podle zákona o ochraně přírody a krajiny, tento zákon v současně účinném znění (jakož i dříve) připouští uložení pouze jednoho druhu správního trestu, a sice pokuty³⁸⁷. Nelze tak uvažovat o uložení například správního trestu napomenutí³⁸⁸ či propadnutí věci³⁸⁹, jsem zde toho názoru, že využití „obecného katalogu správních trestů“ ze zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich by bylo v přímém rozporu se zásadou *nulla poena sine lege*. Existují však i jiné názory na možnost uložit například napomenutí či propadnutí věci³⁹⁰. Je však na místě podotknout, že zákon o ochraně přírody poskytuje vlastní nástroje obdobného charakteru, byť tyto nástroje systematicky nejsou správními tresty, a sice odebrání jedinců³⁹¹ či omezení nebo zákaz činnosti³⁹². Namísto správního trestu napomenutí lze využít institutu upuštění od uložení správního trestu³⁹³. Přesto

³⁸⁴ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. o) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁸⁵ Ustanovení § 88 odst. 1 písm. p) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁸⁶ VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 611

³⁸⁷ Shodný názor srov. VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 612)

³⁸⁸ Srov. § 35 písm. a) a § 45 zákona č. 250/2016 Sb.

³⁸⁹ Srov. § 35 písm. d) a § 58 zákona č. 250/2016 Sb.

³⁹⁰ Například HAVELKOVÁ, Svatava. § 87 [Přestupky]. In: MIKO, Ladislav, BOROVIČKOVÁ, Hana a kol. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 327.) uvádí, že *vzhledem k tomu, že zákon stanoví, že „orgán ochrany přírody uloží pokutu“, nelze dospět k jinému závěru, než že uložení pokuty je obligatorní. To vylučuje možnost uložit napomenutí. Vedle pokuty je možné zároveň za splnění podmínek stanovených § 15 PřesZ uložit i propadnutí věci.* Dále JELÍNKOVÁ, Jitka a Svatava HAVELKOVÁ. Přestupky v praxi orgánů ochrany životního prostředí. V Praze: C.H. Beck, 2018. str. 74 a 78, kde se bez zmocnění ve zvláštním zákoně připouští jak uložení správního trestu napomenutí, tak i propadnutí věci.

³⁹¹ Srov. § 89 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁹² Srov. § 66 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁹³ Ustanovení § 43 odst. 2 zákona č. 250/2016 Sb.

však omezený výběr správních trestů nepostihuje všechny myslitelné situace, například pokud jde o propadnutí nástroje použitého ke spáchání přestupku (například pila či odchytové zařízení) nebo věci přestupkem získané, nejde-li přímo o jedince chráněného druhu.

Co do výše správního trestu, zde stanoví zákon o ochraně přírody a krajiny pouze horní hranici pokuty, přičemž lze aplikovat asperační zásadu dle zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, a v případě, jsou-li společně projednávány dva nebo více přestupků, uložit pokutu ve vyšší sazbě, a to tak, že horní hranice sazby pokuty za přestupek nejpřísněji trestný se zvyšuje až o polovinu, nejvýše však do částky, která je součtem horních hranic sazeb pokut za jednotlivé společně projednávané přestupky.³⁹⁴

Přestupky projednávají orgány ochrany přírody, a sice Česká inspekce životního prostředí³⁹⁵, obecní úřady obcí s rozšířenou působností³⁹⁶, krajské úřady na území přírodních rezervací, přírodních památek a ochranných pásem těchto zvláště chráněných území³⁹⁷, Agentura ochrany přírody a krajiny na území chráněných krajinných oblastí, nejde-li o vojenské újezdy a na území národních přírodních rezervací, národních přírodních památek a ochranných pásem těchto zvláště chráněných území, nejde-li o vojenské újezdy nebo o území národních parků³⁹⁸, správy národních parků na území národních parků a jejich ochranných pásem (Správa Národního parku Šumava vykonává státní správu v rozsahu působnosti Agentury též na území Chráněné krajinné oblasti Šumava a Správa Národního parku České Švýcarsko vykonává státní správu též na území Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce)³⁹⁹ a újezdní úřady na území vojenských újezdů.⁴⁰⁰

Celostátní územní působnost České inspekce životního prostředí je vyvážena tím, že inspekce může zahájit řízení o přestupku pouze tehdy, nezahájil-li je již obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad, Agentura nebo správa národního parku. Pokud řízení o přestupku zahájí obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad, Agentura nebo správa národního parku a inspekce ve stejný den, provede řízení o přestupku obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad, Agentura nebo správa národního parku.⁴⁰¹

³⁹⁴ Ustanovení § 41 odst. 2 zákona č. 250/2016 Sb.

³⁹⁵ Ustanovení § 80 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁹⁶ Ustanovení § 77 odst. 1 písm. r) zákona č. 114/1992 Sb.

³⁹⁷ Ustanovení § 77a odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁹⁸ Ustanovení § 78 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

³⁹⁹ Ustanovení § 78 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

⁴⁰⁰ Ustanovení § 78a odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

⁴⁰¹ Ustanovení § 80 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.

6.2 Trestněprávní odpovědnost

Z hlediska druhové ochrany přichází v úvahu trestní odpovědnost zejména za dva níže uvedené trestné činy.

Prvním je trestný čin podle § 299 trestního zákoníku, **neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami.**

Jedná se o úmyslný trestný čin s blanketní skutkovou podstatou.

Tento trestný čin má dvě základní skutkové podstaty.

- 1) Kdo v rozporu s jiným právním předpisem usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář chráněného druhu a spáchá takový čin na více než dvaceti pěti kusech živočichů, rostlin nebo exemplářů, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.⁴⁰²
- 2) kdo v rozporu s jiným právním předpisem usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří jedince silně nebo kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím.⁴⁰³

Pachatelovo jednání musí být v rozporu s jiným právním předpisem. Na úrovni práva mezinárodního se jedná o Úmluvu o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES), která byla publikována pod č. 572/1992 Sb., a o Úmluvu o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (publikováno pod č. 107/2001 Sb. m. s.). Právní rámec ochrany dále tvoří například zákon o životním prostředí, zákon o ochraně přírody a krajiny a zákon o obchodování s ohroženými druhy. Z prováděcích předpisů se jedná například o vyhlášku č. 316/2009 Sb., o držení živočichů dočasně nebo trvale neschopných přežít ve volné přírodě a o péči o tyto živočichy v záchranných stanicích, nebo o vyhlášku č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení

⁴⁰² Ustanovení § 299 odst. 1 trestního zákoníku

⁴⁰³ Ustanovení § 299 odst. 2 trestního zákoníku

zákona o obchodování s ohroženými druhy. Z evropského práva se jedná například o nařízení 338/1997 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.⁴⁰⁴

Pojem jedinec zvláště chráněného živočicha zjevně odkazuje na § 48 a násl. zákona o ochraně přírody a krajiny, pojem „exemplář chráněného druhu“ je termínem obecnějším, lze jej vyložit buď odkazem na definici exempláře v Úmluvě CITES⁴⁰⁵ nebo odkazem na definici exempláře v Nařízení Rady (ES) 338/97, k čemuž bych se přikláněl spíše.

Ke spáchání trestného činu podle § 299 trestního zákoníku se v první základní skutkové podstatě vyžaduje, aby byl spáchán více než na 25 kusech chráněných živočichů nebo rostlin. Není přitom rozhodné, zda se jedná o jedince stejného či různého druhu.⁴⁰⁶

Co se týče druhé základní skutkové podstaty, zde je objektem jedinec silně nebo kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím. Pokud jde o kategorizaci silně či kriticky ohroženého druhu živočicha, rozumí se tím kategorizace dle zákona o ochraně přírody a krajiny⁴⁰⁷, přičemž zařazení jednotlivých zvláště chráněných druhů do kategorií provádí vyhláška MŽP č. 395/1992 Sb., a to příloha II (zvláště chráněné rostliny) a přílohy III (zvláště chránění živočichové). Druhem přímo ohroženým vyhynutím nebo vyhubením (dále jen „druh ohrožený vyhynutím“) se podle zákona o obchodování s ohroženými druhy rozumí druh uvedený v příloze A k přímo použitelnému předpisu Evropské unie o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi⁴⁰⁸ (kterým je Nařízení Rady (ES) 338/97).

⁴⁰⁴ COUFALOVÁ, Bronislava. § 299 [Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 29–31.

⁴⁰⁵ Odkazem na čl. 1 písm. b) úmluvy CITES tak činí COUFALOVÁ, Bronislava. § 299 [Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 10

⁴⁰⁶ COUFALOVÁ, Bronislava. § 299 [Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 4

⁴⁰⁷ Ustanovení § 48 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

⁴⁰⁸ Ustanovení § 2 písm. c) zákona č. 100/2004 Sb.

Ke spáchání trestného činu podle § 299 trestního zákoníku v druhé základní skutkové podstatě postačuje, aby byl spáchán i jen na jediném exempláři silně nebo kriticky ohroženého druhu nebo druhu ohroženého vyhubením či vyhnutím.

Pokud jde o formy jednání, které ve skutkové podstatě tohoto trestného činu používá trestní zákoník, je na místě exkurz, jak těmto pojmům rozumí trestněprávní doktrina:⁴⁰⁹

Usmrcením se rozumí jakýkoli způsob zbavení života živočicha⁴¹⁰.

Zničením se rozumí pachatelovo jednání, v jehož důsledku dojde k zániku rostliny⁴¹¹.

Poškozením se rozumí takové jednání, které vede k oslabení nebo ztrátě částí nebo funkcí živočicha nebo rostliny⁴¹².

Odejmutím z přírody je jednání, kterým pachatel živočicha nebo rostlinu přemístí z jejich přirozeného prostředí, a to bez ohledu na fakt, za jakým účelem tak činí, popřípadě jakým způsobem.⁴¹³

Zpracováním se rozumí takový způsob nakládání s usmrceným živočichem nebo zničenou rostlinu, popřípadě s jejich jednotlivými částmi, který směřuje k určitému využití tohoto živočicha či rostliny, popřípadě jejich částí (například rozporcování živočicha na maso, odříznutí sloních klů za účelem jejich prodeje apod.)⁴¹⁴

Dovozem, vývozem a průvozem se rozumí přeprava živočicha či rostliny z území jednoho státu na území státu jiného. Česká republika může být v takovém případě zemí, odkud se živočich či

⁴⁰⁹ COUFALOVÁ, Bronislava. § 299 [Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 11–20.)

⁴¹⁰ tamtéž

⁴¹¹ COUFALOVÁ, Bronislava. § 299 [Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 11–20.)

⁴¹² tamtéž

⁴¹³ tamtéž

⁴¹⁴ tamtéž

rostlina dostává na území jiného státu, nebo může být cílovou destinací, popřípadě může být pouze místem průvozu.⁴¹⁵

Přechováváním je jednání pachatele, který má živočicha či rostlinu ve své dispozici, a to bez ohledu na důvod tohoto přechovávání.⁴¹⁶

Nabízení je projev vůle pachatele k obstarání živočicha či rostliny jiné osobě.⁴¹⁷

Zprostředkování je činnost, při které pachatel vystupuje jako mezičlánek mezi osobou mající chráněné živočichy či rostliny k dispozici a osobou, která projevila zájem takové živočichy či rostliny si opatřit⁴¹⁸.

Opatřením pro sebe nebo pro jiného se rozumí jednání pachatele, kterým živočicha či rostlinu získá do své dispozice, a to buď pro vlastní potřebu, nebo pro jiného⁴¹⁹.

Následují kvalifikované skutkové podstaty.

Odnětím svobody na šest měsíců až pět let, zákazem činnosti nebo propadnutím věci bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
- b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo
- c) způsobí-li takovým činem dlouhodobé nebo nevratné poškození populace volně žijícího živočicha nebo planě rostoucí rostliny nebo místní populace nebo biotopu zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny.⁴²⁰

Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech,

⁴¹⁵ tamtéž

⁴¹⁶ tamtéž

⁴¹⁷ tamtéž

⁴¹⁸ COUFALOVÁ, Bronislava. § 299 [Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 11–20.)

⁴¹⁹ tamtéž

⁴²⁰ Ustanovení § 299 odst. 3 trestního zákoníku

- b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo
- c) způsobí-li takovým činem dlouhodobé nebo nevratné poškození místní populace nebo biotopu kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny.⁴²¹

Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu podle § 299 trestního zákoníku považují za velmi důležitý nástroj právní ochrany, neboť mnohdy je s protiprávním nakládáním spojeno dosahování zisku, v závažných případech jde téměř vždy o jednání spáchané v organizovaných skupinách. Naplnění těchto znaků jde zpravidla prokázat výrazně snadněji než to, že jednání způsobilo dlouhodobé nebo nevratné poškození místní populace nebo biotopu. Takové poškození, pokud nejde o jednorázovou destrukci populace či biotopu, se zpravidla projevuje až v dlouhodobějším odstupu, kdy bude složité prokázat kauzální nexus mezi trestnou činností (nakládáním s jedinci chráněných druhů) a poškozením dané populace či biotopu.

Z případů zjištěných na území ČR vyplývá, že zde působí nejen jednotliví překupníci, ale také organizované skupiny zabývající se tímto typem kriminality, a to i na mezinárodní úrovni. V některých případech může tento druh trestné činnosti směřovat i vůči druhům vyskytujícím se na území ČR a být spojen s nelegálním zabíjením volně žijících živočichů přímo v české přírodě. U případů wildlife crime se nejedná pouze o nelegální zisk pachatelů, ale může docházet k přímému ohrožení populací ohrožených druhů na jejich přežití v přírodě či na určitých územích, k narušení přirozené dynamiky populací (např. v případě cíleně zaměřeného selektivního lovu), k ohrožení ekologické stability či k negativním vlivům na biodiverzitu. Ohrožení populací v přírodě však může být i nepřímé např. formou stimulace dalšího obchodu a nelegálních činností, zvyšování poptávky apod. Může docházet k daňovým únikům, praní peněz, spojení s jinou trestnou činností. Velmi zásadní jsou v rámci nelegálního a tedy nekontrolovaného obchodu s rostlinami a živočichy také rizika zavlečení nakažlivých chorob, parazitů či invazních nepůvodních druhů, které mohou působit značné hospodářské škody.⁴²²

Druhým je trestný čin podle § 300 trestního zákoníku, **neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti.**

⁴²¹ Ustanovení § 299 odst. 4 trestního zákoníku

⁴²² AKČNÍ PLÁN PRO POTÍRÁNÍ NELEGÁLNÍHO OBCHODU S OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN DO ROKU 2023. Úvodní stránka - Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_v_gesci_prehled/\\$FILE/OPZPUR-ap-wildlife-crime-20210507.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_v_gesci_prehled/$FILE/OPZPUR-ap-wildlife-crime-20210507.pdf)

Kdo z hrubé nedbalosti poruší jiný právní předpis tím, že usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, opakovaně doveze, vyveze nebo proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje nebo sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář chráněného druhu ve větším rozsahu než dvaceti pěti kusů nebo jedince kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.⁴²³

Jedná se o nedbalostní alternativu trestného činu podle § 299. Objekt je tedy shodný, jakož i výklad pojmů.

Na rozdíl od alternativ nakládání usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, přechovává, nabízí, zprostředkuje nebo sobě nebo jinému opatří je zde nutné opakované jednání, tedy dovoz, vývoz nebo průvoz nejméně ve dvou časově oddělených případech, bez ohledu na to, zda za první z nich již byl pachatel odsouzen, potrestán nebo jinak sankcionován⁴²⁴

Ke spáchání trestného činu podle § 300 se vyžaduje hrubá nedbalost ve smyslu § 16 odst. 2. Podle legální definice je trestný čin spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákoníkem. Nejde o žádnou další, zvláštní formu nedbalosti, jen o její vyšší intenzitu požadovanou z důvodu, aby se zabránilo nadměrnému uplatňování trestní represe v méně závažných případech.⁴²⁵

Počet případů ve správněprávní rovině má narůstající tendenci, počet registrovaných skutků v trestněprávní rovině je poměrně nízký, nezahrnuje však latentní kriminalitu. Přes veškerou snahu o zlepšení, je efektivita postihování tohoto druhu kriminality v ČR stále nízká. Při šetření této trestné činnosti byly zjištěny nedostatky spočívající v nízkém důrazu na mezinárodní spolupráci a nejednotnosti posuzování jednotlivých případů, včetně trestů ukládaných jednotlivými soudy. Tyto nedostatky jsou důsledkem nízkého povědomí o závažnosti této trestné činnosti a také absencí specializace u některých příslušných státních orgánů. Ve většině

⁴²³ Ustanovení § 300 trestního zákoníku

⁴²⁴ PÚRY, František. § 300 [Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3003, marg. č. 2.)

⁴²⁵ tamtéž

řešených případů nejsou dostatečně zkoumány a posouzeny možné dopady této trestné činnosti a další rizika⁴²⁶.

Přesto však přinejmenším judikatura naznačuje, že je zde prostor pro důslednější vyvozování trestněprávní odpovědnosti u trestné činnosti týkající se ohrožených druhů. V jednom z případů⁴²⁷ vyslovil Nejvyšší soud názor, že *Nelze pominout, že šlo o exemplář neživého živočicha druhu, který je přímo ohrožen vyhubením a který proto požívá nejvyššího stupně ochrany. Tato ochrana se neomezuje jen na hájení živých zvířat před usmrcováním, poškozováním, odnímáním z přírody, obchodováním apod., ale zároveň také na postih různých forem nakládání s neživými exempláři, neboť i tato jednání představují určité „předpolí“ poptávky, která je následně uspokojována usmrcováním či jiným odnímáním volně žijících zvířat z přírody. Uvedená šíře ochrany je tak úměrná vysokému stupni ohrožení chráněných druhů volně žijících živočichů.*⁴²⁸

V dalším případě⁴²⁹ zaznělo, že *Nejvyšší soud je přesvědčen, že společenská škodlivost nezákonného nakládání s kriticky ohroženými druhy živočichů či rostlin je v obecné rovině vysoká. Takové jednání totiž zpravidla (přinejmenším) podněcuje ilegální obchod v této oblasti, který je jedním z nejlukrativnějších odvětví mezinárodní trestné činnosti a je rovněž jedním z hlavních důvodů úbytku populace řady živočišných i rostlinných druhů. Ve snaze toto eliminovat byla přijata opatření na mezinárodní i na evropské úrovni, především smlouva CITES, jimiž je vázána i Česká republika. S přihlédnutím k závažnosti problému i k závazkům naší země je proto velice důležité poskytnout objektu trestného činu podle § 299 odst. 2 tr. zákoníku, tj. zájmu na ochraně jedinců nebo exemplářů nejvíce ohrožených druhů živočichů*

⁴²⁶ AKČNÍ PLÁN PRO POTÍRÁNÍ NELEGÁLNÍHO OBCHODU S OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN DO ROKU 2023. Úvodní stránka - Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_v_gesci_prehled/\\$FILE/OPZPUR-ap-wildlife-crime-20210507.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_v_gesci_prehled/$FILE/OPZPUR-ap-wildlife-crime-20210507.pdf)

⁴²⁷ Skutkově šlo o situaci, kdy obviněná dovážela bez povolení ve svém cestovním zavazadle 1 exemplář vypreparované karety obecné z Indonésie (coby suvenýr - dar). Státní zástupkyně podala návrh na potrestání k soudu I. stupně, soud však věc postoupil ČIŽP k projednání coby přestupek. Stížnost státní zástupkyně proti tomuto postoupení byla odvolacím soudem zamítnuta. Nicméně v neprospěch obviněné podal nejvyšší státní zástupce dovolání a Nejvyšší soud přikázal soudu I. stupně, aby návrh státní zástupkyně na potrestání obviněné řádně projednal. Hlavním důvodem byla nepřezkoumatelnost úvah obou soudů (I. i II. stupně) proč se měla uplatnit zásada subsidiarity trestní represe ve prospěch obviněné.

⁴²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2015, č. j. 7 Tdo 207/2015-15

⁴²⁹ Zde šlo o situaci, kdy obviněný dovezl ze Slovenska 2 neživé exempláře (trofeje) vlka obecného a krátce poté je na internetu nabízel k prodeji. Obviněný byl odsouzen soudem I. stupně k peněžitému trestu 40 000 Kč a propadnutí věci, jeho odvolání soud II. stupně zamítl. V dovolání obviněný mimo jiné argumentoval rovněž nesprávným vyhodnocením subsidiarity trestní represe.

*nebo rostlin před určitými způsoby nakládání, co nejúčinnější ochranu.*⁴³⁰ A dále se Nejvyšší soud argumentačně odkázal na výše citované usnesení č. j. 7 Tdo 207/2015.

Oba výše uvedené názory z judikatury Nejvyššího soudu vnímám tak, že uplatnění subsidiarity trestní represe u trestného činu dle § 299 odst. 2 trestního zákoníku, by mělo nastat tehdy, když okolnosti jednání se svým dopadem se (v dobrém) zásadně liší od běžných jednání, které skutková podstata trestného činu zahrnuje. Tzn. pokud skutková podstata trestného činu říká "doveze", tak stačí že pachatel doveze; pokud říká, že u silně či kriticky ohroženého druhu stačí spáchat čin na jednom exempláři, tak skutečnost, že šlo právě pouze o jeden exemplář (který nebyl usmrcen, nabízen k prodeji) není sama o sobě bagatelní a nedává bez dalšího důvody k neuplatnění trestního postihu.

⁴³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2019, č. j. 4 Tdo 1362/2019-559

7. Úvahy de lege ferenda

7.1 Aktualizace seznamu zvláště chráněných rostlin a živočichů

Dlouhodobě platí, že seznam zvláště chráněných druhů ve vyhlášce č. 395/1992 Sb. neobsahuje zdaleka všechny druhy živočichů a rostlin zařazených v Červených seznamech, ale především není adekvátně aktualizován. Poslední aktualizace příloh vyhlášky č. 395/1992 Sb., nepočítáme-li drobnou změnu týkající se vyřazení kormorána velkého (vyhláška č. 399/2012 Sb.) byla provedena před téměř 17 lety (vyhláška č. 175/2006 Sb.), tato však reflektovala pouze požadavky druhové ochrany podle Směrnice o stanovištích.⁴³¹ Pro srovnání je možno uvést, že aktuální národní Červený seznam cévnatých rostlin pochází z roku 2017.⁴³²

7.2 Stanovení kritérií pro zařazení zvláště chráněných druhů do kategorií ohrožení

Zvláště chráněné druhy se dle stupně jejich ohrožení člení na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené.⁴³³

Mám za to, že by měla být dána transparentní kritéria, alespoň na úrovni podzákoného právního předpisu, která by stanovila, za jakých podmínek je možno daný druh do daného stupně ohrožení zařadit, a to přinejmenším pro první dva stupně ohrožení, přičemž třetí (druhy „ohrožené“) by mohl sloužit jako kategorie „zbytková“.

Na tomto místě je nutno uvést, že přesnější kritéria pro zařazení jednotlivých druhů do těchto kategorií ohrožení nejsou, ani nebyla v zákoně č. 114/1992 Sb. ani v jeho prováděcích předpisech uvedena a pro aktuálnost zařazení druhů z hlediska odborného do nich platí obdobně to, co uvádím v předchozí podkapitole.

Z pohledu práva je ovšem zařazení druhu do některé z těchto kategorií významné z hlediska intenzity uložených povinností k jejich ochraně a návazně pak vzhledem k vzniku a rozsahu

⁴³¹ VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3, str. 405

⁴³² GRULICH Vít, CHOBOT, Karel. [eds.] Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Cévnaté rostliny. *Příroda* 2017, **35**, 1–178.

⁴³³ Ustanovení § 48 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

právní odpovědnosti nastupující v případě porušení zákonných podmínek ochrany,⁴³⁴ vlivu na možnost uplatnění některých zákonných výluk z podmínek ochrany či na možnost přísnějšího postihu za přestupek či trestný čin.

7.3 Zákonná výjimka pro jedince v záchranných stanicích

Záchranné stanice jsou zařízení pro handicapované živočichy, jejichž provozování podléhá schválení Ministerstvem životního prostředí,⁴³⁵ stejně tak může být povolení ministerstvem i odebráno⁴³⁶. Zároveň zákon o ochraně přírody a krajiny poskytuje zmocnění pro vydání prováděcího předpisů ke stanovení bližších podmínek pro držení živočichů v záchranných stanicích⁴³⁷, a především ukládá tomu, kdo se ujme zvláště chráněného živočicha neschopného v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně nebo trvale přežít ve volné přírodě odevzdat jej neprodleně záchranné stanici.⁴³⁸

Provozovatel záchranné stanice je nicméně, jako kterákoli jiná osoba, povinen mít pro držení jedinců zvláště chráněných živočichů výjimku ze zákazů. To v praxi naráží na celou řadu aplikačních problémů, vzhledem k tomu, že nelze předem odhadnout, zda, kdy a jaký druh zvláště chráněného živočicha bude třeba do záchranné stanice přijmout, tím méně na jak dlouho a v jakém počtu. Daná situace pak ústí v to, že provozovatel záchranné stanice musí žádat o vydání výjimky „obecně“ pro všechny zvláště chráněné druhy živočichů, které se pak orgány ochrany přírody zdráhají vydat, anebo provozovatel záchranné stanice „odhadne“ které zvláště chráněné druhy lze očekávat, že mohou být přijaty, ovšem v okamžiku, kdy je přijat a následně v záchranné stanici držen jedinec zvláště chráněného druhu, pro který provozovatel záchranné stanice výjimku nemá, dochází k protiprávnímu stavu, a to i když provozovatel obratem požádá orgán ochrany přírody o vydání výjimky pro tento druh (neboť zde chybí „překlenovací“ ustanovení jako v případě žádosti o osvědčení o vzetí do evidence⁴³⁹).

Vzhledem ke stávající poměrně podrobné regulaci provozování záchranných stanic, účelu jejich činnosti a obecné prospěšnosti jejich činnosti na úseku ochrany přírody jsem toho názoru,

⁴³⁴ DAMOHORSKÝ, Milan. Právo životního prostředí. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7, str. 383

⁴³⁵ Ustanovení § 5 odst. 12 zákona č. 114/1992 Sb.

⁴³⁶ Ustanovení § 5 odst. 13 zákona č. 114/1992 Sb.

⁴³⁷ Ustanovení § 5 odst. 14 zákona č. 114/1992 Sb.

⁴³⁸ Ustanovení § 52 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

⁴³⁹ Srov. § 54 odst. 6 in fine zákona č. 114/1992 Sb.

že je na místě uvažovat o zákonné výjimce ze zákazu (toliko) držení a případně dopravování a zraňování v souvislosti s nezbytnou veterinární péčí u těch zvláště chráněných živočichů, kteří jsou přijati do záchranné stanice, s platností této výjimky po určitou dobu, například 3 měsíce, s tím, že pokud by si ošetření daného jedince vyžádalo delší dobu než 3 měsíce, byla by pak již dána povinnost požádat o výjimku ze zákazů tak, aby nutnost a podmínky dalšího držení jedince v záchranné stanici mohl posoudit orgán ochrany přírody.

7.4 Zvážení vydání seznamu zvláště chráněných nerostů

Prováděcí předpis, který by stanovil seznam zvláště chráněných nerostů, dosud nebyl vydán, ačkoli příslušná ustanovení včetně sankčních v zákoně o ochraně přírody a krajiny zůstávají. Tento institut druhové ochrany tedy není možno v praxi aplikovat, neboť nejsou prohlášeny žádné zvláště chráněné nerosty.

Není mi známo, že by proběhla kvalifikovaná diskuze o tom, že a z jakého důvodu není účelné chránit nerosty nástroji zvláštní druhové ochrany. V příslušné kapitole této práce jsem uvedl pro srovnání, že Slovenská republika institut zvláštní ochrany nerostů naopak využívá. Argumentace, že ochranu vybraných vzácných nerostů lze zajistit prostřednictvím územní ochrany jejich nalezišť mi přijde lichá, neboť takto by bylo možno argumentovat i v případě zvláštní ochrany rostlin a živočichů. Nezpochybňuji, že pro ochranu druhů je významná ochrana jejich biotopů (mj. právě prostřednictvím zvláštní územní ochrany), ovšem i druhová ochrana sama o sobě má své místo, a to zejména při ochraně *ex situ*. Příkladem, že zvláštní ochrana nerostů by našla své uplatnění, je problematika protiprávní těžby vltavínů⁴⁴⁰, na kterou je nutno reagovat právními nástroji z jiných zákonů (např. zákon o lesích) nebo individuálními správními akty.⁴⁴¹

⁴⁴⁰ Např. zde: Nelegální těžba vltavínů - Policie České republiky. Úvodní strana - Policie České republiky [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/nelegalni-tezba-vltavinu.aspx>

⁴⁴¹ Kvůli nelegální těžbě vltavínů je uzavřen les na Českobudějovicku — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © Česká televize 1996 [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/3569276-jak-se-do-lesa-vola-tak-se-z-lesa-ozyva-kvuli-nelegalni-tezbe-vltavinu-je-les-uzavren>

7.5 Aktualizace správních trestů

Pokud jde o druhy a výměry správních trestů podle zákona o ochraně přírody a krajiny, vždy bylo možno uložit pouze pokutu, přičemž horní hranice sazeb pokut se za historii účinnosti zákona měnila (zvyšovala) pouze jednou, a to naposledy k 1. 6. 2006⁴⁴².

Pokud jde o druhy a výměry správních trestů podle zákona o obchodování s ohroženými druhy, horní hranice sazeb pokut se za historii účinnosti zákona měnila (zvyšovala) rovněž pouze jednou, a to naposledy k 1. 1. 2010.

V této souvislosti se jeví jako vhodné uvažovat o zvýšení horní hranice pokut tak, aby představovala dostatečně účinný, resp. z hlediska prevence nástroj odrazující od protiprávního jednání. Pro srovnání lze uvést, že v roce 2006 činila průměrná hrubá mzda 20 211 Kč⁴⁴³, zatímco v roce 2022 činila 40 353 Kč⁴⁴⁴, tedy dvojnásobek – zatímco horní hranice sazeb pokut v zákoně o ochraně přírody a krajiny zůstává stejná. Stejně tak ve složkových zákonech v jiných oblastech ochrany životního prostředí jsou horní hranice pokut pro fyzické i právnické osoby oproti zákonu o ochraně přírody násobně (až desetinásobně) vyšší.⁴⁴⁵

Je tedy na místě navrhnout změnu horní hranice pokut u přestupků fyzických osob podle § 87 zákona o ochraně přírody a krajiny na 20 000 Kč za přestupky dle odstavce 1, 50 000 Kč za přestupky dle odstavce 2 a 200 000 Kč za přestupky dle odstavce 3. U právnických osob a fyzických osob při výkonu podnikatelské činnosti pak na 2 000 000 Kč za přestupky podle odstavce 1 a 5 000 000 Kč za přestupky podle odstavce 2. Lze jen podotknout, že i v případě takového zvýšení, kopírujícího de facto jen nárůst výše průměrné mzdy, by horní hranice sazeb pokut v zákoně o ochraně přírody a krajiny patřily ve srovnání s ostatními složkovými zákony v ochraně životního prostředí k těm nižším.

⁴⁴² Ustanovení čl. VIII zákona 222/2006 Sb.

⁴⁴³ Mzdy - 4. čtvrtletí 2006 | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/mzdy-4-ctvrtleti-2006-ngb9t7d16n>

⁴⁴⁴ Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2022 | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2022>

⁴⁴⁵ Srov. např. § 117 odst. 3, § 118 odst. 3, § 119 odst. 3 zákona č. 541/2020 Sb., o odpadech,

Stejně tak je na místě navrhnout změnu horní hranice u přestupků podle zákona o obchodování s ohroženými druhy nejméně na dvojnásobek, neboť nejvyšší horní hranice 1 500 000 Kč, byť shodná pro právnické a fyzické osoby, je dokonce ještě nižší než nejvyšší horní hranice v zákoně o ochraně přírody a krajiny. To v situaci, kdy tento zákon reguluje a má postihovat nelegální převážně komerční, tedy ziskovou, činnost, považuji za neúnosné.

Pro zvýšení efektivity postihování protiprávního jednání se pak jeví jako vhodné jak do zákona o ochraně přírody a krajiny, tak do zákona o obchodování s ohroženými druhy zakotvit odpovědnost organizátora, návodce či pomocníka ve smyslu příslušných ustanovení zákona o přestupcích.⁴⁴⁶

Rovněž se jeví být jako vhodné doplnění katalogu trestů do zákona o ochraně přírody a krajiny i do zákona o obchodování s ohroženými druhy o trest napomenutí, který by umožnil sankcionovat méně závažná porušení práva a dále trest propadnutí věci, který by umožnil propadnutí věci užitých ke spáchání přestupku, jako je například past či jiný odchyťový nástroj nebo věc přestupkem získanou, kterou nelze odebrat, resp. zabavit, například hnízdo či jinou část přirozeného sídla jedince chráněného druhu, nezákonně držené dokumenty apod.

7.6 Vytvoření institutu zadržení pro jedince, kteří mohou být odebrání

Jak již bylo výše uvedeno, zákon o ochraně přírody a krajiny nemá nástroj obdobný nástroji zadržení exempláře v zákoně o obchodování s ohroženými druhy. Situaci, ve které je nutno již před vydáním rozhodnutí o odebrání (či před zahájením řízení, typicky při kontrole) zajistit a případně z dispozice držitele odebrat takového jedince zvláště chráněného živočicha, o jehož zákonném původu či zákonnosti držení jsou pochybnosti, je tedy nutno řešit jinými právními nástroji, které jsou výrazněji formálního charakteru⁴⁴⁷ než zadržení dle zákona o obchodování s ohroženými druhy, které je faktickým úkonem.

Jeví se tedy vhodné doplnit do ustanovení § 89 zákona o ochraně přírody a krajiny institut obdobný zadržení dle § 34 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁴⁴⁶ Ustanovení § 13 odst. 4 zákona č. 250/2016 Sb.

⁴⁴⁷ Například rozhodnutí o předběžném opatření podle § 61 správního řádu

Závěr

Právní ochrana druhů rostlin a živočichů má v českých zemích více než stopadesátiletou tradici. Současné druhové ochraně realizované souběžně pomocí nástrojů českého, evropského i mezinárodního práva předcházela právní ochrana sice ne kontinuální, ale taková, která již v 19. století založila určité dodnes užívané principy a nástroje a během druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století vymezila z hlediska ochrany určité zájmové skupiny rostlin a živočichů. Kontinuální druhová ochrana v České republice existuje více než 50 let, od účinnosti zákona č. 40/1956 Sb. a jeho prováděcích předpisů.

Takto dlouhé kontinuum právní ochrany patrně zachránilo některé zejména nápadné a z hlediska člověka zájmové druhy před větší decimací jejich populací či dokonce před vymizením. Zároveň vytvořilo u veřejnosti povědomí o existenci chráněných a ohrožených druhů rostlin a živočichů a o potřebě je chránit, což je mnohdy činěno prostřednictvím právě vlajkových druhů. Z rostlin jsou to například bledule jarní, koniklec velkokvětý, střevíčník pantoflíček, z živočichů obojživelníci, někteří zejména nápadní a široce známí ptáci (ledňáček říční, vlaštovka obecná, dudek chocholatý, sovy) a nekonfliktní druhy savců, například jezek západní. Je však na místě si povšimnout, že u části veřejnosti dosud přetrvává ono členění z předpisů z 19. století na druhy „zemědělsky užitečné“ a „škodlivé“, což má negativní vliv na vnímání řady dravců nebo krkavcovitých ptáků. Zůstává pak nesporným faktem, jak ostatně naznačuje jedna ze současných bližších ochranných podmínek zvláště chráněných živočichů, že samotná ochrana jedinců zpravidla nestačí, důležitá je i ochrana biotopů, a to i za pomoci ochrany územní.

S ohledem na v této práci učiněný popis a analýzu současných právních nástrojů (zejména zvláštní) druhové ochrany mohu shrnout, že úroveň české právní ochrany druhů je z hlediska spektra i z hlediska obsahu těchto nástrojů velmi silná.

Zákonem jsou chráněny podzemní i nadzemní části zvláště chráněných rostlin a všechna vývojová stadia (tedy například i plody, semena a to i po oddělení od mateřské rostliny) Zákonná ochrana zvláště chráněných rostlin tedy pokrývá možnou přímou exploataci (prostřednictvím zákazů směřovaných *in situ* – tedy sbírání, trhání, vykopávání, poškozování či jiného rušení ve vývoji, i *ex situ* - držení, pěstování, dopravování, prodávání, vyměňování nebo nabízení za účelem prodeje nebo výměny), vše vztaženo na jakékoli části a vývojová

stadia a také na neživé jedince a výrobky z nich. Prostřednictvím ochrany biotopu a dále „zbytkového“ zákazu „jiného rušení ve vývoji“ v zákonných základních ochranných podmínkách a upřesnění ochrany biotopu v bližších ochranných podmínkách jsou pak jedinci zvláště chráněných rostlin chráněni prakticky před jakýmkoli škodlivým zásahem nepřímým.

Jedinci zvláště chráněných živočichů jsou pak rovněž chráněni ve všech svých vývojových stádiích, kterými se rozumí všechna vývojová stadia bezobratlých a obratlovců. Chráněna jsou jimi užívaná přirozená i umělá sídla a jejich biotop, což představuje silný nástroj jejich komplexní ochrany. Také zvláště chránění živočichové jsou ochrannými podmínkami obdobnými jako jsou u rostlin chráněni jak *in situ*, tak *ex situ*.

Silné zázemí právním nástrojům českého práva v druhové ochraně poskytuje také právo evropské (především přímo použitelná nařízení, ale rovněž směrnice, které byly do národního práva sice již implementovány, avšak mohou mít cennou interpretační hodnotu). Stejně tak mezinárodněprávní dokumenty vytvářejí (krom rovněž interpretační hodnoty) důležitý rámec zakotvením klíčových hodnot ochrany přírody a ohrožených druhů a přihlášením se České republiky k těmto hodnotám. Pozitivní roli sehrává také judikatura evropských i českých soudů příznivá ve prospěch ochrany ohrožených druhů.

Hlavní odpovědnost za efektivní využití nástrojů druhové ochrany rostlin (jakož i živočichů) tak leží především na orgánech ochrany přírody, které jsou zodpovědné za jejich aplikaci v praxi, potažmo pak, v případě závažných porušení práva, i na orgánech činných v trestním řízení. Odpovědnost počíná potřebou aktualizovat seznam zvláště chráněných druhů průběžně, aby odpovídal vědeckým poznatkům ohledně míry ohrožení jednotlivých druhů, přes vedení řízení o výjimkách z podmínek ochrany za důkladného vážení zájmů ochrany přírody, až po důslednou činnost kontrolní, včetně sankčních řízení s odpovídajícími správními tresty a konečně nepomíjení správněprávních nástrojů preventivních a nápravných.

Je mým přáním, aby v této práci obsažená diskuze nad stávajícími právními nástroji druhové ochrany i návrhy *de lege ferenda* v jejím závěru v budoucnu přispěly k lepší druhové ochraně.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7.

GREGOR, František a Jan ČEŘOVSKÝ. *Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČR a SR = Červená kniha ohrožených a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR*. Bratislava: Příroda, 1999. ISBN 80-07-01085-8

HARVÁNEK, Jaromír. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-104-5

JELÍNKOVÁ, Jitka a Svatava HAVELKOVÁ. *Přestupky v praxi orgánů ochrany životního prostředí*. V Praze: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-697-5.

JELÍNKOVÁ, Jitka. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Praktický komentář. ISBN 978-80-7676-021-91

KLIKA, Jaromír. *Chráníte naši přírodu?: kapitoly z ochrany přírody a krajiny*. V Praze: Česká grafická Unie, 1946.

KOPECKÝ, Martin. *Správní právo: obecná část*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-820-7

MIKO, Ladislav, BOROVIČKOVÁ, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-585-8.

PRIMACK, Richard B., Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-595-0.

PRCHALOVÁ, Jana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: komentář a prováděcí předpisy: podle stavu k 1. 3. 2010*. 2. vyd. Praha: Linde, 2010.

STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1.

STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0.

SÝKORA, Bohuslav. *Krkonošský národní park*. Praha: SZN, 1983. Lesnictví, myslivost a vodní hospodářství.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právníků osob*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018

ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-807-8.

ŠTURSA, Jan. *Encyclopedia Corcontica: krajina - příroda - lidé*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, c2003. ISBN 80-86418-32-4.

VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3.

2. Články v odborném tisku

ANDRESKA, Jan, ANDRESKA, Dominik.: *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích*. České právo životního prostředí 2018. 50: 75-99.

BAŠTA, Jiří. *K historii Krkonošského národního parku*. Živa. 2013, 4, LXVI

GRULICH, Vít. *Red List of vascular plants of the Czech Republic: 3rd edition*. Preslia. 2012, 84, 631–645

GRULICH Vít, CHOBOT, Karel. [eds.] *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Cévnaté rostliny*. Příroda. 2017, 35, 1–178.

HENDRYCH, Radovan. *Erythronium dens-canis a jeho historie v Čechách*. Zprávy České botanické společnosti. 2004, 39, 185–216.

KAVINA, Karel. *Sázavské kandíky*. Topičův sborník literární a umělecký. Praha: Topič. 1917, 4(8), 372 - 377

KNĚŽOUREK, Karel. *Moderní úsilí ochránářská*. Krása našeho domova: časopis ochránců a přátel přírody. Praha: Svaz českých spolků okrašlovacích v království Českém. 1917, 11(10), 135 – 139. ISSN 1213-5488.

NAUMAN, Jaroslav. Tis. Krása našeho domova: časopis ochránců a přátel přírody. Praha: Svaz českých spolků okrašlovacích v království Českém, 1914, 10(10), 155 - 157. ISSN 1213-5488.

POLÁK, Karel. *Na ochranu protěže alpské*. Vesmír: časopis pro šíření vědy přírodní, země- a národopisné. 1892, 21(16), 191-192. ISSN 0042-4544.

PROCHÁZKA, Jan Svatopluk. *Ochrana památek přírodních, zvláště vzhledem k floře*. Příroda, 1911, 9 (1910/11), 313–314.

VRŠKA, Tomáš, HORT, Libor: *Historie lesních rezervací v ČR do roku 1945*. Ochrana přírody. 2008, 63(1), 8 - 10. ISSN 1210-258X.

VULTERIN, Zdeněk. *Z historie ochrany přírody v Krkonoších*. Ochrana přírody: věstník státní péče o ochranu přírody. 1963, 18(7), 110-114. ISSN 1210-258X.

3. Diplomové práce

JEŘÁBKOVÁ, Lenka. *Strahovský opat Metoděj Jan Nepomuk Zavoral*. Praha, 2008. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta.

ŠTĚPÁNKOVÁ, Jana. *Ochrana zvláště chráněných druhů dravců v České republice* [online]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Brno, 2007 [cit. 2023-02-28], Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ym94j/>.

4. Seznam použitých internetových zdrojů

AKČNÍ PLÁN PRO POTÍRÁNÍ NELEGÁLNÍHO OBCHODU S OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN DO ROKU 2023. Úvodní stránka - Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_v_gesci_prehled/\\$FILE/OPZPUR-ap-wildlife-crime-20210507.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_v_gesci_prehled/$FILE/OPZPUR-ap-wildlife-crime-20210507.pdf)

Bernská úmluva - Ministerstvo životního prostředí. Úvodní stránka - Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 02.06.2023]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/bernska_umluva

Bonnská úmluva - AOPK ČR. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR - AOPK ČR [online]. Copyright © 2023 AOPK ČR [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://nature.cz/bonnska-umluva>

Databáze záchranných stanic pro handicapované živočichy. Úvodní stránka - Ministerstvo životního prostředí [online]. Copyright © 2008 [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/Aplikace/rzc.nsf/index.xsp>

Evropské směrnice a nařízení - AOPK ČR. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR - AOPK ČR [online]. Copyright © 2023 AOPK ČR [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://nature.cz/evropske-smernice-a-narizeni>

Kvůli nelegální těžbě vltavínů je uzavřen les na Českobudějovicku — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © Česká televize 1996 [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/3569276-jak-se-do-lesa-vola-tak-se-z-lesa-ozyva-kvuli-nelegalni-tezbe-vltavinu-je-les-uzavren>

List of Contracting Parties | CITES. Redirecting to <http://cites.org/eng> [online]. [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php>

Mzdy - 4. čtvrtletí 2006 | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. [cit. 01.06.2023]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/mzdy-4-ctvrtleti-2006-ngb9t7d16n>

Nelegální těžba vltavínů - Policie České republiky. Úvodní strana - Policie České republiky [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/nelegalni-tezba-vltavinu.aspx>

ÖNB-ALEX - Landesgesetzblatt Schlesien 1849-1920. ALEX - Historische Rechts- und Gesetzestexte | ALEX - Historische Rechts- und Gesetzestexte [online]. Copyright © 2022 [cit.

01.06.2023]. Dostupné z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lsc&datum=1909&size=45&page=410>

Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2022 | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. [cit. 01.06.2023]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2022>

Úmluva CITES - AOPK ČR. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR - AOPK ČR [online]. Copyright © 2023 AOPK ČR [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://nature.cz/umluva-cites>

Zákonník zemský království Českého =: Landes-Gesetz-Blatt für das Königreich Böhmen. Prag: Statthalterei - Buchdruckerei, 1904, **1903** (1-186). [cit. 04.04.2023]. Dostupné také z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=1903&page=33&size=45>

Zákonník zemský království Českého =: Landes-Gesetz-Blatt für das Königreich Böhmen. Prag: Statthalterei - Buchdruckerei, 1905, **1904-1905**(1-103), [cit. 04.04.2023]. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:968f02d0-ea1f-11e7-8939-5ef3fc9ae867>

Zákonník zemský království Českého, ročník 1870, částka XIII vydaná a rozeslaná dne 22. června 1870, str. 112, Zakonnik zemsky a Vestnik vladni korunni zeme Ceske. 302 Found [online]. [cit. 04.04.2023]. Dostupné z: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ180979804

Zákony a nařízení zemská pro Markrabství Moravské, ročník 1913, částka IX, vydána a rozeslána dne 30. května 1913, dostupné online z Moravská sbírka zákonů 1848 – 1919. Informační systém [online]. [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/ms.html> citováno 2023-06-01

5. Seznam použitých právních předpisů

Mezinárodní

Úmluva o ochraně užitečného ptactva v zemědělství, č. 205/1924 Sb.

Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, č. 572/1992 Sb.

Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, č. 127/1994 Sb.

Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť, 107/2001 Sb. m. s.

Úmluva o biologické rozmanitosti, č. 134/1999 Sb.

Evropské právo

směrnice Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi

Nařízení Komise (ES) 865/2006

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků

České právo

Zákon č. 39 čes. z. z. o ochraně několikera druhů zvířat zemědělní užitečných ze dne 30. 4. 1870

Zákon č. 41 slez. z. z., o ochraně ptáků zemědělní užitečných, ze dne 2. 7. 1909

Zákon č. 14 mor. z. z., o ochraně ptáků pro zemědělní užitečných a jiných obecně prospěšných zvířat, ze dne 12. 2. 1913

Zákon č. 125/1927 Sb. zák. a nař.

Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody

Vyhláška Ministerstva školství a kultury č. 54/1958 Ú.l., kterou se určují chráněné druhy rostlin a podmínky ochrany

Vyhláška č. 80/1965 Sb. o ochraně volně žijících živočichů

Zákon č. 65/1986 Sb. kterým se doplňuje zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, ve znění zákona České národní rady č. 96/1977 Sb. o hospodaření v lesích a státní správě lesního hospodářství

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 246/1992 Sb., o ochraně zvířat proti týrání

Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 115/2000 Sb. o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Zákon č. 458/2000 Sb., energetický zákon

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti

Zákon č. 100/2004 Sb. o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy)

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 158/2009 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů

Vyhláška č. 316/2009 Sb., o držení živočichů dočasně nebo trvale neschopných přežít ve volné přírodě a o péči o tyto živočichy v záchranných stanicích

Vyhláška č. 393/2012 Sb., kterou se mění vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 197/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů

Zákon č. 250/2016 Sb. o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

Zákon č. 541/2020 Sb., o odpadech

Slovenské právo

Zákon č. 543/2002 Z.z, o ochrane prírody a krajiny

Vyhláška č. 170/2021 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov

6. Seznam použité judikatury

Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 11. června 2020. žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Judecătoria Zărnești – Rumunsko) – Asociația „Alianța pentru combaterea abuzurilor“ v. TM, UN a Asociația DMPA, Věc C-88/19

Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 2. července 2020, č. C-477/19

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2007, č. j. 8 As 62/2006-97

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 7. 2009, č. j. 7 As 17/2009-61

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 11. 4. 2013, č. j. 11 A 159/2011- 53

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 5. 2013 č. j. 6 As 65/2012-161, 2879/2013 Sb. NSS

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 9. 2013, č. j. 6 As 52/2013-40

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 11. 2015, č. j. 10 As 2/2015-251

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 12. 2015, č. j. 2 As 49/2013-109

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 7. 2019, č. j. 2 As 390/2017-27

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. 3. 2021, č. j. 6 A 104/2018-46

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 14. 12. 2022, č. j. 16 A 55/2020-30

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 11. 2022, č. j. 2 As 105/2021-35

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2015, č. j. 7 Tdo 207/2015-15

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2019, č. j. 4 Tdo 1362/2019-559

7. Seznam ostatních zdrojů

Anonym: Odstraňování prázdných hnízd na budovách. Dostupné z [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/volne_zijici_ptaci/\\$FILE/OZCHCP-Hnizdana%20domech-20060811.rtf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/volne_zijici_ptaci/$FILE/OZCHCP-Hnizdana%20domech-20060811.rtf)

Ministerstvo životního prostředí: Společné sdělení k aplikaci základních podmínek ochrany zvláště chráněných živočichů, č. 7/2014/7 VěMŽP

Ministerstvo životního prostředí: Zajištění ochrany ptáků před úrazy na elektrických vedeních v důsledku nárazů do vodičů nebo zemnicích lan, Věstník Ministerstva životního prostředí: č. 1/2023/2

Ministerstvo životního prostředí: Zajištění ochrany ptáků před úrazy na elektrických vedeních v důsledku nárazů do vodičů nebo zemnicích lan, Věstník Ministerstva životního prostředí: č. 1/2023/2

Sdělení sekretariátu rozkladové komise o výkladech právních předpisů přijatých výkladovou komisí ministra životního prostředí č. 9/2000. Věstník MŽP, 2000/03. Praha: Ministerstvo životního prostředí

VOPÁLKOVÁ, A.: Vnitřní sdělení - § 5a a kácení dřevin. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/volne_zijici_ptaci/\\$FILE/OZCHCP-%20%20a_kaceni_drevin-20060811.rtf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/volne_zijici_ptaci/$FILE/OZCHCP-%20%20a_kaceni_drevin-20060811.rtf)

Právní úprava druhové ochrany přírody v ČR

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá právními nástroji druhové ochrany rostlin a živočichů uplatňovanými v České republice. V úvodu vymezuje druhovou ochranu a její pozici v širším rámci ochrany přírody a biodiverzity a věnuje se problematice pojmu druh v kontextu biologickém a právním. Následuje historický přehled vývoje druhové ochrany na českém území od nejstarších právních předpisů přijatých v 19. století do roku 1992, kdy nastoupila účinnost současné právní úpravy. Obecná část práce končí přehledem aktuálních právních předpisů relevantních pro druhovou ochranu rostlin a živočichů, a to předpisů mezinárodních, evropských a českých. Klíčová část práce se věnuje popisu a analýze nástrojů obecné druhové ochrany a zvláštní druhové ochrany podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Práce nejprve rozebírá nástroje obecné druhové ochrany, včetně problematiky invazních a nepůvodních druhů. Nedílnou součástí práce je stručný exkurz do jinak velmi obsáhlé problematiky dovozu, vývozu a obchodu s ohroženými druhy, která je upravena zejména nařízením Rady (ES) o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi. Následně je pozornost věnována zejména základním a bližším ochranným podmínkám zvláště chráněných rostlin a živočichů, jejich výkladu ve vztahu k judikatuře a publikované doktríně. Obdobně se pozornost věnuje ochraně volně žijících ptáků, která je v této práci vnímána jako bližší spíše zvláštní nežli obecné druhové ochraně. Závěrečná část práce se věnuje nástrojům zajišťovacím, jako je prokazování původu a odebrání jedinců a také nástrojům sankčním, a to jak správněprávním, tak trestněprávním. Na samém konci práce jsou, coby jeden z jejich výsledků, učiněny návrhy de lege ferenda napříč všemi stávajícími právními nástroji druhové ochrany.

Klíčová slova: ochrana druhů, ohrožené druhy, ochrana přírody a krajiny

Legal framework of the species protection in the Czech Republic

Abstract

The diploma thesis deals with the legal instruments for species protection of plants and animals applied in the Czech Republic. In the introduction, he defines species protection and its position in the framework of nature and biodiversity protection and addresses the issue of the concept of species in a biological and legal context. The following is a historical overview of the development of species protection in the Czech territory from the oldest legal regulations adopted in the 19th century to 1992, when the current legislation came in force. The general part of the work ends with an overview of current legal regulations relevant to species protection of plants and animals, namely international, European and Czech regulations. The key part of the work is devoted to the description and analysis of the instruments of general species protection and special species protection according to the Nature and Landscape Protection Act. The thesis first discusses the tools of general species protection, including the issue of invasive and non-native species. An integral part of the work is a brief excursion into the otherwise very comprehensive issue of import, export and trade in endangered species, which is regulated in particular by the Council Regulation (EC) on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein. Subsequently, attention is paid in particular to the basic and special protection conditions of specially protected plants and animals, their interpretation in relation to jurisprudence and published doctrine. Similarly, attention is paid to the protection of wild birds, which in this work is perceived as closer to special rather than general species protection. The final part of the work is devoted to security tools, such as proof of origin and seizing of individuals, as well as sanctioning tools, administrative and criminal ones. At the end of the work, as one of its results, *de lege ferenda* proposals are made across all existing legal instruments for species protection in the Czech Republic.

Keywords: species protection, endangered species, nature and landscape protection